

Plk. Miloš Kovařík, místopředseda ÚV Svazarmu

ŘADA A

ČASOPIS
PRO ELEKTRONIKU
A AMATÉRSKÉ VYSÍLÁNÍ
ROČNÍK XXVII/1978 ČÍSLO 9

V TOMTO SEŠITĚ

Náš interview	321
XXX. Polní den	322
Technika	323
Nezapomeneme	324
Čtenáři se ptají	325
R 15 (10. ročník soutěže o zadaný radiotechnický výrobek, přímo- ukazující měřič kmitočtu)	326
Hládač poruch drátového rozhlasu	327
Jak na to?	328
Seznamte se s přehrávacím magnetofonem TESLA AP 50	329
Bezpečnostní zařízení	331
Anténní předzesilovač s MOSFET	333
Časové základny osciloskopů	335
Generátor trojúhelníkového a pravouhlého napětí velmi nízkých frekvencí	337
Neladitelný konvertor a zesilovač 44 pro II. TV program (dokončení)	343
Jednoduchý amatérský Q-metr	346
Zajímavá zapojení	349
Transceiver 145 MHz (dokončení)	351
Pětíprvková směrovka pro 20, 15 a 10 m	352
Radioamatérský sport:	
Mládež a kolektivky	353
ROB	354
Telegrafie	354
MVT	356
YL	356
KV	356
Naše předpověď	357
DX	357
Přečteme si	358
Četli jsme	358
Inzerce	359

Na str. 339 až 342 jako vyjímka pří-
loha Měření výchylkovými voltmetry
a ampérmetry a jejich cejchování.

AMATÉRSKÉ RADIO ŘADA A

Vydává ÚV Svazarmu ve vydavatelství MAGNET, Vladislavova 26, PSC 113 66 Praha 1, tel. 26 06 51-7. Šéfredaktor ing. František Smolík, zástupce Luboš Kalousek. Redakční rada: K. Bartoš, V. Brzák, K. Do-
nát, A. Glanc, I. Harminc, L. Hlinský, P. Horák, Z. Hradský, ing. J. T. Hyan, ing. J. Jaroš, doc. ing. dr. M. Joachim, ing. J. Klabal, ing. F. Králík, RNDr. L. Kryška, PhDr. E. Křížek, ing. I. Lubomírský, K. Novák, ing. O. Petráček, doc. ing. J. Vackář, CSc., laureát st. ceny KG, ing. J. Zima, J. Zenišek, laureát st. ceny KG. Redakce Jungmannova 24, PSC 113 66 Praha 1, telefon 26 06 51-7, ing. Smolík linka 354, redaktorů Kalousek, ing. Engel, Hothans I. 353, ing. Myslík I. 348, sekretářka I. 355. Ročně vyjde 12 čísel. Cena výtisku 5 Kčs, pololetní předplatné 30 Kčs. Rozšiřuje PNS, v jednotkách ozbrojených sil vydavatelství MAGNET, administrace Vladislavova 26, Praha 1. Objednávky přijímá každá pošta i doručovatel. Objednávky do zahraničí, vyřizuje PNS, vývoz tisků, Jindřišská 14, Praha 1. Tiskne Naše vojsko, n. p., závod 08, 162 00 Praha 6-Liboc, Vlastina 710. Inzerce přijímá vydavatelství MAGNET, Vladislavova 26, PSC 113 66 Praha 1, tel. 26 06 51-7, linka 294. Za původnost a správnost příspěvku ručí autor. Redakce rukopis vrátí, bude-li vyzádan a bude-li připojena frankovaná obálka se zpětnou adresou. Návštěvy v redakci a telefonické ... dotazy pouze po 14 hod. Č. indexu 46 043.

Toto číslo mělo vyjít podle plánu 5. září 1978.

© Vydavatelství MAGNET, Praha

s plk. Milošem Kovaříkem, místopředsedou ÚV Svazarmu, o úkolech radioamatérů v naší socialistické společnosti.

Předsjezdové období je obdobím bilan-
cování a hodnocení. Jaký význam přísu-
zujete radioamatérské činnosti v naší
současné socialistické společnosti?

V činnosti Svazarmu od V. sjezdu došlo ke značným kvalitativním změnám. Jejich hodnocení bude součástí programu VI. sjezdu Svazarmu. Usnesení předsednictva ÚV KSČ o „Úloze Svazu pro spolupráci s armádou a směřem jeho dalšího rozvoje“ má dlouhodobou platnost – půjde o zhodnocení dosaženého stupně rozvoje a o vytčení úkolů, jak postupovat dál, abychom dosáhli vyšší kvality, efektivnosti a komplexnosti v rozvoji naší svazarmovské činnosti.

Právě tento úkol se přímo týká rozvoje radioamatérské činnosti. Je to proto, že v souladu s rozvojem socialistické společnosti je nezbytně nutné věnovat pozornost těm odbornostem, které mají přímý vliv na rozvoj technických znalostí občanů a zejména mládeže a k těm bezpochyby radioamatérská činnost patří.

Hodnotíme-li rozvoj radioamatérské činnosti od V. sjezdu, lze zaznamenat kvalitativní i kvantitativní růst. Především bych kladně hodnotil rozvoj práce s mládeží v radioamatérské činnosti – ať již v oblasti ROB, z kterého se stává již téměř masový sport (přes 20 000 registrovaných závodníků), nebo v technické činnosti, o čemž svědčí značný podíl elektroniky na přehlídkách Soutěže technické tvořivosti mládeže, i v amatérském vysílání (např. stále se zvyšující účast na branném Polním dnu mládeže). Zřetelný je i růst počtu členů Svazarmu, zapojených v radioklubech a ZO s radistickou činností. V neposlední řadě je významný i fakt, že se radioamatérská činnost daleko více přimyká k potřebám národního hospodářství. Je to např. pomoc radioamatérů JZD, nejen v oblasti bezdrátového spojení, ale i v technickém směru (např. JZD Horní Cerekev v okrese Pelhřimov), uplatnění mnoha zlepšovacích návrhů, nových technologií a technických vylepšení v průmyslových provozech atd.

Významný a pro dobré jméno naší socialistické vlasti ve světě důležitý je i rozvoj sportovní činnosti. Zde dosáhli radioamatéři v uplynulých pěti letech mnoho vynikajících úspěchů – namátkou bych jmenoval vítězství na ME v ROB, první spojení odrazem od Měsíce ap.

Chtěl bych zdůraznit tu skutečnost, že se realizují i nové formy masové politické a propagační práce, které přispívají k výchově k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionálnímu. Jako jeden z příkladů bych chtěl uvést soutěž k 60. výročí VRSR, pořádanou společně Ústřední radou radioklubu Svazarmu a Ústředním výborem svazu československo-sovětského přátelství. Zúčastnilo se jí 786 stanic, které navázaly přes 500 000 spojení se sovětskými radioamatéry. Tato akce výrazně přispěla k upevnění a prohloubení vzájemné spolupráce mezi naší brannou organizací a brannou organizací sovětského lidu DOSAAF.

Kde jsou podle vás v radioamatérské činnosti největší rezervy, popř. přímo nedostatky?

Přes dosažené výsledky je nutné si uvědomit, že za vysokými globálními čísly o rozvoji radioamatérské činnosti se skrývají velké rozdíly mezi jednotlivými kraji, okresy i ZO. Nad tím bude nutné se zamyslet, neboť radiotechnika a elektronika jsou denní potřebou každého občana, v průmyslu, zemědělství, ve službách i v domácnosti. Především každý mladý člověk by měl znát základy elektrotechniky, základní zásady zacházení s elektrickými i elektronickými přístroji i alespoň povšechné znalosti z elektroniky, se kterou se dnes setkáváme na každém kroku. Musíme se zamyslet nad tím, proč např. v okrese Příbram dosahují v radioamatérské činnosti vynikajících výsledků a na druhé straně jsou okresy, kde činnost stagnuje.

Domnívám se, že v příštím období bude nutné věnovat pozornost výměně zkušeností a zavádění osvědčených forem a metod práce do radistické činnosti ve všech okresech. Věnovat pozornost především přípravě a výchově funkcionářů pro rozvoj činnosti tam, kde jsou k tomu předpoklady.

Velké rezervy v počtu svazarmovských radioamatérů nám ukazuje počet čtenářů časopisu Amatérské radio. Za předpokladu, že každé číslo časopisu přečtou průměrně celkem 3 lidé, je stále téměř 10× tolik čtenářů Amatérského radia než registrovaných radioamatérů ve Svazarmu. Bude naším úkolem získat co největší část těch čtenářů, kteří ještě ve Svazarmu nepracují, do našich řad.

Praxe ukazuje, že máme dostatek odborně a politicky připravených lidí. Bude zapotřebí věnovat větší pozornost organizační a řídicí práci. Dobře si počínají např. v RK Teplice, kde se mi líbí jejich pracovní aktivita, dosahované výborné sportovní výsledky, maximální pozornost práci s mládeží. Vynikajících výsledků v práci s mládeží zejména ve sportovní oblasti dosahují některé slovenské radiokluby – např. RK Prakovce, Topolčany ap.

Od V. sjezdu Svazarmu bylo dosaženo určitého pokroku i v rozvoji MTZ. Zůstává však ještě mnoho problémů, které se dotýkají i radioamatérské činnosti a tkví v nedostatečných prostorách, neodpovídajícím technickým vybavení radioklubů ap. Těmto otázkám bude nutno věnovat zvýšenou pozornost.

Vývoj od V. sjezdu Svazarmu ukazuje nezbytnost těsné spolupráce jednotlivých svazarmovských odborností mezi sebou. Dnes je radistika nedílnou součástí činnosti modelářů, letců, parašutistů, stále větší roli hraje v přípravě branců i v činnosti KDPZ. Jednotlivá usnesení ÚV Svazarmu hovoří o těsné součinnosti všech odborností, ale leckde zůstávají zatím tato usnesení pouze na papíře. Prospělo by věci publikovat známé

případy úspěšné spolupráce, protože „příklady táhnou“...

Jaký je podle Vás vliv svazarmovských časopisů na rozvoj svazarmovské činnosti, konkrétně pak jak hodnotíte Amatérské radio a jaké před námi stojí největší úkoly?

Rezoluce V. sjezdu, přijatá v roce 1973, přikládala velkou pozornost úloze tisku, rozhlasu a televize. Byly uloženy konkrétní úkoly jednotlivým svazarmovským časopisům. Předsednictvo ÚV Svazarmu posuzovalo plnění těchto úkolů a kladně hodnotilo podíl Amatérského radia z hlediska jeho působení na vědomí občanů a mládeže, na masovost rozvoje radioamatérské činnosti, na zvyšování technických znalostí širokých vrstev obyvatelstva, zejména pak opět mládeže.

O dobré technické úrovni časopisu a jeho společenské prospěšnosti svědčí vysoký náklad a prakticky žádná remitenda. Osobně se domnívám, že v dalším období bude potřeba věnovat větší pozornost výměně zkušeností z forem a metod práce, které se nejlépe osvědčují jak v politicko-výrobní práci, tak i v masovém rozvoji odbornosti, neboť stále platí, Leninova slova, že tisk je nejlepší organizátor, agitátor a propagátor. Tato závazná slova si musíme dnes uvědomit právě proto, že v tomto období celá naše socialistická společnost oslavuje Den tisku a oceňuje obětavou a pro společnost vysoce prospěšnou práci redaktorů a dopisovatelů. Plně uznání platí i pro kolektiv vaší redakce Amatérského radia.

Jedním z úkolů, které byly zahrnuty i v usnesení PUV Svazarmu, schvalujícím koncepci rozvoje radistické činnosti ve Svazarmu, je věnovat pozornost technické propagandě.

Každý, kdo se věnuje aktivně radioamatérské činnosti, věnuje jí velký kus svého volného času. I když radioamatérská činnost není činnost výrazně kolektivní a její celkový efekt vyplývá hlavně ze souhrnu výsledků dosažených jednotlivci – ať již v oblasti technické konstrukční činnosti, amatérského vysílání nebo radioamatérských sportů, nemůžeme souhlasit s ještě někde přetrvávajícími názory, že jde pouze o osobní zálibu, koníčka, soukromý zájem. Branný a společenský význam radioamatérské činnosti byl již mnohokrát zdůrazněn a je „složen“ nejen z práce radioamatérů v radioklubech a při společných akcích, ale i z jejich drobné, každodenní činnosti doma. A i tento faktor, v radioamatérské činnosti vzhledem k jejímu charakteru nezbytný, vyžaduje věnovat pozornost technické propagandě: zejména vracet se k osvědčeným formám kursů, přednášek, informací o špičkových výsledcích ve všech odvětvích radioamatérské činnosti, seznamovat veřejnost se svojí činností a jejími výsledky. Poukazovat na podíl svazarmovských radioamatérů na rozvoji radistiky v DPM, na účasti v Soutěži technické tvorivosti mládeže, při pomoci národnímu hospodářství, složkám NF při pořádání různých akcí atd. Zkrátka dbát, aby masově politická práce nebyla izolována od odborné činnosti a aby se spolu staly nedílnou součástí místního politického života.

Radioamatéři by měli svoji činnost více popularizovat, informovat o ní veřejnost. Není to lehké, protože v místním nebo okresním tisku nelze hýřit odbornými termíny, čísly, vzorci a značkami. Ale vhodný způsob pravidelné informace by jistě mnohem víc „zakořenil“ radioamatérskou činnost do podvědomí všech občanů a tím by získala i její společenská vážnost. Nebylo by

špatné uvažovat o výpásech soutěže pro radioamatérské dopisovatele o největší počet a kvalitu příspěvků do místního a okresního tisku. ÚRRK, TESLA, ČSLA i ÚV Svazarmu by jistě pomohly takovou akci podpořit hodnotnými cenami. Iniciátorem a organizátorem této soutěže by mohl být váš časopis.

A pár slov závěrem do poslední etapy předsjezdové kampaně!

Jsmo prakticky v poslední třetině předsjezdové kampaně. Proběhly výroční besedy RK a ZO, okresní a krajské radioamatérské aktivity. Stojíme před republikovými sjezdy Svazarmu ale i před republikovými a celostátní konferencí radioamatérů (česká 24. 9., slovenská 29. 9., celostátní 28. 10.). Snahou všech funkcionářů, kteří se aktivně věnují rozvoji radistiky, by mělo být věnovat maxi-

mální pozornost splnění úkolů, které povedou k masovému rozvoji i vyšší úrovni výkonnosti a vrcholového sportu. Výsledky, kterých bylo dosaženo od V. sjezdu dokazují, že těchto cílů lze dosáhnout. Radistická činnost ve Svazarmu představuje jednu z klíčových odborností i z hlediska plnění úkolů organizace jako celku, k upevnění jejího politicko-společenského postavení v rámci NF. Význam rozvoje technických znalostí pro zabezpečení výstavby a obrany socialistické vlasti zdůraznil i XV. sjezd KSČ.

Osobně jsem přesvědčen, že obětavost aktivita a iniciativa všech radioamatérů funkcionářů, cvičitelů, rozhodčích a trenérů vytváří předpoklady pro další rozvoj radistické činnosti a úspěšné splnění všech úkolů, které vytyčí VI. sjezd Svazarmu.

Rozmíluval ing. Alek Myslí

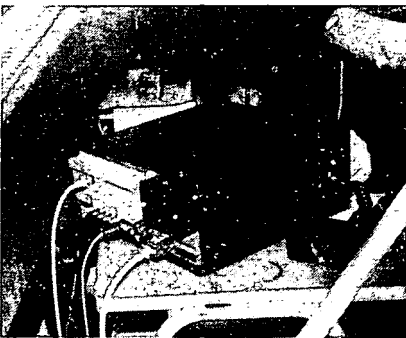
XXX. POLNÍ DEN

Letošní Polní den byl již v pořadí třicátý. Jeho první ročník proběhl krátce po vítězství pracujícího lidu nad reakcí ve slavném Únoru 1948. I když samozřejmě není ještě možno hodnotit výsledky třicátého ročníku – ty budou známy až po vyhodnocení – přece jen je možno konstatovat, že tento závod získává čím dále tím větší oblibu. Letos bylo přihlášeno nejvíce stanic z dosud uskutečněných ročníků – to znamená i největší počet účastníků. Počet stanic Polního dne mládeže jsme jen odhadli – a to asi na 50 stanic. Přesné stavy je možno prohlásit za definitivní až po kontrole staničních deníků, a protože někde byli operátoři dva (Kozákov) až sedm (Cínovec), bylo účastníků mnohem více než v jiných letech. Stejně typické bylo, jako již několik let, nestálé počasí. Tentokrát se fronta deště šířila prakticky přes celou republiku, takže téměř žádná stanice nebyla ušetřena.

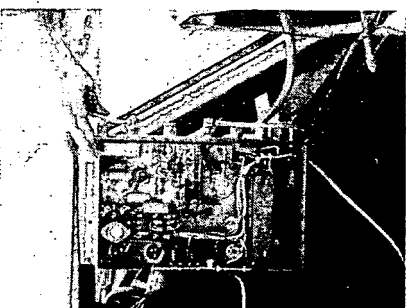
Jako každoročně jsme objeli několik kót (méně než jindy) a udělali několik záběrů (na II. str. obálky) z průběhu PD a použitých zařízení. Pavel Šír,

Obr. 3. Pracoviště OK1KTL na Děčínském Sněžníku v pásmu 435 MHz s dálkově odtáčenou anténou

Obr. 1. Upravené zařízení FT221 OK1KPU

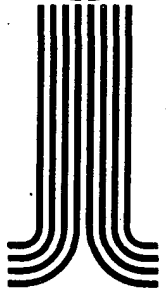
Obr. 2. Zařízení pro 435 MHz o výkonu 5 W P. Šíra, MS, OK1AIY

OK1AIY, mistr sportu, měl jako vždy něco nového. Tentokrát to byl transvertor na 70 a 23 cm (obr. 5 obálky). Druhým, zlepšeným zařízením byl vysílač pro 435 MHz (5 W). Nejnovějším výrobkem bylo zařízení na 10 GHz s Gunnovou diodou, ke kterému je možno použít dva mW zesilovače, buď 35 MHz nebo 100 MHz. Dokonalé zařízení pro toto pásmo bude již příští rok zkoušet S. Smítka (z OK1KTL), jak se nám světil na kótu. Na stanici OK1KTL na Sněžníku (Děčínský Sněžník) používali parabolou o průměru 1,8 m, kterou museli na věž vytažovat provazy. Silný vítr však nezacházal s anténou zrovna „salónně“ a tak se „během cesty“ zřítíla a dopadla jen malý kousek od pracovníků spojů, kteří odtud vysílali Děčínskou kotvu. Mimo prohnutí k větší škodě nedošlo a tak oprava nebyla příliš pracná. Na pásmu 145 MHz zde pracoval vítěz závodu Československo-sovětského přátelství a bývalý reprezentant v honu na lišku Jiří Bittner. Měl v době, kdy jsme zde byli (asi 10.00 hodin), přes 200 spojení. Celé zařízení sem dovezl S. Smítka ve svém „karavanu“, v němž dobře hospodařila jeho manželka Eva. Pak jsme navštívili OK1KPU na Cínovci. Dostat se k němu na kótu vyžadovalo osvědčit řidičskou rutinu, neboť jejich QTH je téměř na hraničním přechodu a v první den prázdnin zde nebylo právě příliš volno. To nás ještě soudruzi Žák a ing. Geryk ubezpečovali, že večer byla fronta aut pětikrát delší. V závodech mladých zde pracovalo 7 mladých lidí z 12 účastníků. Ti buď vysílali, případně rozebírali již téměř zbořený dům, kde si chce OK1KPU nákladem asi 1,5 miliónu korun zřídit reprezentační pracoviště. Spojení zde asi ve 13.00 hodin měli 220 na 145 MHz, 27 na 435 MHz a 7 na 1296 MHz. Používali upravený koncový stupeň z FT221, aby vyhověl koncesním podmínkám třídy, ve které pracovali.

Na Kozákově neměli letos mnoho nového, ale chuť na závod byla velká.

Tak jsme se dobře povozili (asi 800 km), pohovořili se zkušenými konstruktéry a operátory a uviděli několik hezkých zařízení. Těšíte se také na 31. ročník PD?

–asf

VI. SJEZD SVAZARMU 1978

TECHNIKA

V předvečer příprav konferencí radioamatérů Svazarmu a v souvislosti s přípravou VI. sjezdu Svazarmu je třeba kriticky a sebekriticky zhodnotit i tak důležitou složku radioamatérského života, jakou je vlastní technická činnost radioamatérů.

Vždycky, ale zvláště dnes, v době naplňování závěrů XV. sjezdu strany, který zdůraznil důležitost vědecko-technického rozvoje a spojení vědy a techniky s praxí, vystupuje do popředí zvláště technická činnost v souvislosti s rozvojem národního hospodářství, potřebami obrany vlasti a celkovým rozvojem společnosti.

Není to samoučelné, neboť moderní způsob života v socialistické společnosti přináší nejen více příležitostí k využití volného času, ale rozvoj

techniky a elektroniky má vážný dopad i na rozvoj celého národního hospodářství. Proto probouzet zájem o elektroniku a radiotechniku a šířit tyto technické znalosti zejména mezi mladými se stává jedním z hlavních úkolů radioamatérů organizovaných ve Svazu pro spolupráci s armádou.

Ve Svazarmu je této činnosti věnována patřičná pozornost. Příslušným odborným řídicím orgánem je Ústřední rada radioklubu Svazarmu, která tuto činnost zabezpečuje a řídí pomocí své technické komise. Tato komise po odborné a metodické stránce řídí technické komise České a Slovenské ústřední rady radioklubů Svazarmu. Takovéto organizační uspořádání se osvědčilo, čehož důkazem jsou mimo jiné i dosažené výsledky v rozvoji masové technické činnosti. Například jen na nejdůležitějším úseku, jakým je práce s mládeží, je významnou účast na ústředních přehlídkách STTM v roce 1975 a 1977 v Olomouci, které byly vyvrcholením široce založené výchovné činnosti ve spolupráci s PO SSM. Pro tyto úseky činnosti PO SSM byli vyškoleni odborní pracovníci, byly vypracovány metodické pokyny, podmínky pro získání zájmových a odbornostních odznaků, výcvik lektorů a vedoucích krajských technických komisí.

Mládeže se týká také široce založená technická tvořivost, vyhodnocená na pravidelných výstavách a soutěžích. Jen v roce 1977 se těchto akcí zúčastnilo v ČSR 16 081 a v SSR 6741, tj. v celé ČSSR 22 822 účastníků. Z toho bylo asi 25 % účastníků přímo z technických oddílů mládeže, a dalších 28 % byli účastníci mladší 20 let.

Dopad této činnosti je i mezi neorganizovanými účastníky, neboť z celkového počtu bylo těchto potenciálních členů celá jedna třetina.

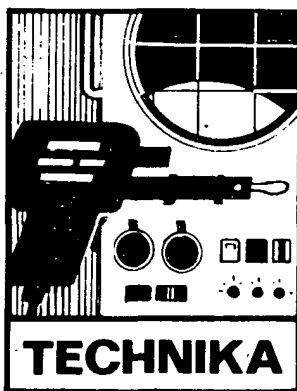
Tato čísla ve svém komplexu hovoří sama za sebe. Obraz doplňuje individuální činnost mládeže např. ve stavbě stavebnic. Těchto bylo jen v roce 1977 prodáno 39 500 kusů a v roce 1978 se předpokládá prodej 45 000 kusů ve 12 druzích. Tyto stavebnice jsou převážně dovezeny ze zemí našich přátel SSSR a NDR.

Pro zvýšení účinnosti výchovné činnosti organizace a pro podchycení takového širokého zájmu bylo pod přímou péčí technické komise přistoupeno k zdokonalování technického vybavení radioklubů Svazarmu. V uplynulém období byly radiokluby vybaveny např. 4000 přijímači a 1000 vysílací pro Radiový orientační běh, 300 kusy malých transceiverů pro Moderní víceboj telegrafistů, kde je zájem mládeže největší. Další odbornostní růst zajišťují zařízení pro radioamatérské vysílání, kde bylo dodáno např. 115 kusů PETR 101, 110 kusů PETR 103, 350 kusů zařízení OTAVA atd.

Ve spolupráci s podnikem UV Svazarmu Radiotechnika a prodejnou OP TESLA Pardubice bylo dohodnuto zajišťování tištěných spojů pro konstrukce přístrojů uveřejněných v Amatérském radiu a Radioamatérském zpravodaji a pro některé konstrukce jsou zajišťovány i soupravy součástek.

V rámci šetření materiálem a využití zásob jsou – byť s potížemi – zajišťovány organizované přiděly mimotolerančních součástek a materiál pro práci s mládeží.

Uvedené možnosti však obrovský zájem a potřeby technického hnutí pokrývají jen z části a otevřeně řečeno, nejsou pro nás uspokojující. Dosavadní nastoupená cesta

bude vyžadovat vážné řešení především problémů učeben a dílen, které v současné době v 90 % nevyhovují. Proto některé OV Svazarmu se snaží budovat radiotechnické kabinety, využívají místní možnosti, zařízení pro výchovu branců atd. Řešení perspektivního vybavení je však především velmi nákladné a bude muset být řešeno postupně a zodpovědně. Zde se technická komise obrací na jednotlivé kolektivy radioklubů Svazarmu, od kterých očekává iniciativní činnost v konkrétních místních podmínkách ve spolupráci se složkami Národní fronty, závody a místními institucemi. Zde nevyužité možnosti jsou a souvisí se společenskou angažovaností radioamatérů.

Technická komise takovéto činnosti vychází vstříc tím, že zpracovala náplň technické činnosti a kursů mládeže, základní přednášky pro lektory radiotechniky a elektroniky a technické podklady pro činnost. Bylo vyškoleno více než 100 krajských lektorů techniky se zaměřením na radiotechniku, elektroniku a zlepšovatelství hnutí. Ti by se měli stát oporou rozvoje technické činnosti v krajích a okresech. Využití takto připravených kadrů je otázkou řídicí a organizační práce krajských a okresních výborů Svazarmu. Jejich zaměření pro výchovu především zemědělské a učňovské mládeže je nezbytné, neboť zde jsou ještě bílá místa naší činnosti.

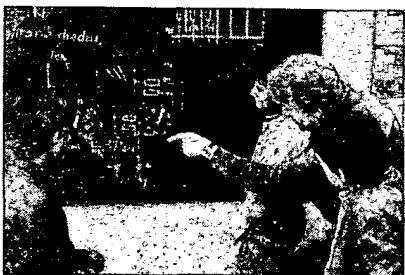

Činnost technické komise v uplynulém období podporovala snahu ústředního radioklubu o co největší společenské zapojení radioamatérů. Je podporováno zlepšovatelství a novátorské hnutí, motivované zaváděním elektroniky do výrobní praxe, uskutečnila se spolupráce se složkami Národní fronty a s výrobními podniky. Zanedbatelnou nebyla například spolupráce s redakcí vysílání Zelená vlna, propagační činnost v Čs. televizi atd. V dalším období bude potřeba více využívat i už uzavřené dohody, např. s VJH TESLA, s organizací spojů, SSM a ostatními tak, aby tyto snahy byly technickým přínosem pro všechny zúčastněné partnery. Je proto potřeba, aby takovéto oboustranné výhodné smluvní vztahy uzavíraly i základní organizace přímo v místech a tak získávaly podporu pro veškerou svoji činnost. Tak lze reálně naplnit činy novou koncepcí činnosti radioamatérského hnutí a dále zvýšit úroveň práce nejen v oblasti techniky.

Směry a úkoly technické činnosti, o kterých jsme se zmínili, budou technické komise ÚRRk i obě komise republikových radioklubů nadále rozpracovávat a budou zajišťovat potřebné technické zabezpečení ostatních odborných komisí ÚRRk. Technická komise ÚRRk je vedena s. ing. Václavem Vildmanem, OKIQD, českou technickou komisi vede s. ing. Vladimír Geryk, OKIBEG, a slovenskou technickou komisi vede ing. Anton Mráz, OK3LU.

Závěrem můžeme konstatovat, že víme, co od technického rozvoje můžeme očekávat, co radioamatérské hnutí potřebuje a záleží dnes především na aktivitě radioamatérských kolektivů a ostatních pracovníků v místech, aby snažení nás všech přineslo tolik potřebné ovoce.

Ing. V. Vildman, OKIQD,
vedoucí technické komise
ÚRRk Svazarmu

PŘIPRAVUJEME PRO VÁS

Čtyři aplikace MAA723

Kompresor dynamiky

A/9
78

Amatérské **RADIO**

323

NEZAPOMENEME

„Při udržování veřejného pořádku a celistvosti ČSR položili zde své životy za vlast...“

Kraslice jsou malé město na státní hranici s NDR. Leží v malebném kraji Krušných hor v hlubokém průsmyku, který je na druhé straně hranic obydlen německými občany z Klingenthalu. NDR je demokratický stát, patří do socialistického tábora. To je hlavní rozdíl, čím se liší situace dnešní, od doby před 40 lety. Několik kilometrů severněji leží na naší straně nevelká obec Bublava, dříve Schwaderbach, a na protější straně Sachsenberg. Obě tyto obce nesly svůj díl na tragických událostech v září r. 1938.

Bylo 13. září 1938 po poledni. Po vyšlapaných pašeráckých stezkách v zalesněných stráních se vraceli henleinovci ze Sachsenbergu do Schwaderbachu. Nesli těžký kulomet, pušky, náboje, granáty. Obklíčili celnici. „Das Spiel ist aus... odevzdejte zbraně“ – rozkázal uvnitř překvapeným celníkům velitel ordnerů. O půl druhé visel na celnici prapor s hákovým křížem. Schylovalo se k repríze habersberské tragédie (Habartov). Potom z Kraslic vyjždějí dva autobusy s četníky a členy finanční stráže. První zastavuje v obci před četnickou stanicí, druhý šplhá nahoru k celnici. Když druhý zastaví, ukáže se, že padl do lečky. Po krátké přestávce se osádka vzdá. Po nějaké době šest celníků s rodinami nastupuje do autobusu, spouští fotoaparátů cvaká, fašisté mají snímky a ve světě ukazují, jak Češi odevzdali zbraně a rádi odjíždějí z pohraničí. Po dvou stech metrech autobus nenadále zastaví, celníci vyskočí. Jdou pomoci ohrožené četnické stanici. Jaký je poměr sil? Jeden četník na 200 ordnerů.

V suverénním státě, jakým ČSR byla, by toto nemohlo zůstat bez okamžité odvety. Jenže píše se rok 1938. A tak místo toho velitel ordnerů zjistí, že z K. Varů nevyjede mechanizovaná divize (aby neprovokovala henleinovce!) a rozhodne se zlikvidovat četnickou stanici. Z vikýřů okolních domů míří hlavně zbraní, do mrtvého prostoru kolem stanice se vplíží ordneri s granáty. Zbylý prostor zaplní ženy a děti. Ať si nyní zkusí Češi střelit. Fotoaparát je také připraven. Mezi váhající četníky vniknou ordneri a pušky znovu padají na podlahu. Bilance na konci dne 13. září: 42 zajatců, 4 mrtví četníci a celníci, 49 ukořistěných pušek, pistole, granáty.

Jen několik desítek antifašistů se nepodílelo večer na všeobecném veselí a divokých oslavách dvojího vítězství. Shromáždili se na blízkém kopci Bleiberg...

Bleiberg – i dnes je tak mezi místními obyvateli nazýván – je v okolí známé výletní místo, navštěvované především v zimě pro své svahy vhodné k lyžování. Letos se však netradičně stane cílem pochodu oddílů mla-

dých svazarmovců společně s oddíly PO SSM již v září, kdy tam příroda hýří všemi barvami. Podzim je tu snad nejkrásnější částí roku. Kvůli tomu sem však mládež nepůjde.

V sobotu 15. a v neděli 16. září se stane Olověný vrch tábořištěm mladých právě proto, že tragické události před 40 lety nemají být zapomenuty.

V sobotu ráno se shromáždí oddíly na náměstí v Kraslicích, rozdělí si potřeby na táboření, vezmou věci na vysílání a lesními cestami se odeberou směrem na Olověný vrch. Po cestě budou soutěžit v branných disciplínách – v orientaci v terénu, střelbě ze vzduchovky, hodu granátem atd. Po příchodu na kopec postaví antény, zřídí vysílací středisko a vybudují tábor. V pásmu 80 m a 2 m se bude ozývat volání: „Všeobecná výzva ze stanice OK5KTQ...“. Staří i mladí operatéri budou u QTH Bublava udávat: „Je to místo, kde právě před 40 lety došlo k prvnímu velkému přepadení českých občanů fašistickými bojůvkami.“

1938–1978

Okresní hejman posílá na pomoc všechno co má: oddíl 120 četníků, kterému velí major. Má rozkaz obsadit Schwaderbach. Brzy přichází zpět hlášení, že „taktická akce proti Schwaderbachu jest vůbec nemožná, protože

by se mohlo střítet i na německou stranu“. Do svítání zbývá několik hodin. Na velitelské stanoviště v Silberbachu (Stříbrná) dorazí tanková četa. Vojáci s poručíkem v čele chtějí hned do akce. Major to nedovolí, musí se počkat do svítání. Pak teprve obsazuje svah na Bleibergu. Bez tanků. V Praze na ministerstvu vnitra nastane nervozita a upozorňují odtud zemský úřad, že není podklad k vojenskému zásahu (!). Akce se zastaví. Němci, kteří ustupovali, se proto vrátí a navíc vyhrožují, že každá střela na německé území bude považována za porušení hranic.

Jen policejní správce v Kraslicích trvá na tom, aby nebylo od akce upuštěno. Nelze přece ponechat zajaté četníky jejich osudu. Ale co pro „vysokou politiku“ znamená několik desítek odvláčených a raněných, kterým se nedostalo ani nejneměnějšího ošetření!

Kolem šesté hodiny večer vyklidí vzbouřenci četnickou stanici a poštu a odcházejí do Sachsenbergu. Byli překvapeni rozkazem stáhnout se zpět patrně zrovna tak, jako ti, kteří se tak dostali do Schwaderbachu bez jediného výstřelu – po všem. To se však již kola dějin točila naplno. Do Berlína ohlásil svou „mírovou misi“ britský ministerský předseda Chamberlain...

Bránit svou vlast, to je právo i povinnost každého národa. Také naše mládež chce ukázat, že pro obranu své vlasti se mnohé naučila. Dokáže nejen zaměřit a nalézt vysílače, nýbrž i s vysílačem pracovat. Chce po rozhlasových vlnách říci mládeži v celé naší republice, že nezapomněla na fašismus, ať je to ten dřívější nebo nový. Vysílání však uslyší i řada zahraničních stanic. I jim ledacos napoví slova našich mladých radioamatérů.

Lze předpokládat, že s ohledem na nadmořskou výšku Olověného vrchu (800 m) bude vysílání slyšet v dostatečné vzdálenosti i v pásmu 2 m. Směr na východ je zcela otevřen, a tak očekáváme velkou účast stanic. Za každé spojení bude odeslán pamětní lístek s volacímkou OK5KTQ. Výcvikové středisko mládeže při RK Svazarmu v Kraslicích (OK1KTQ), které tuto akci pořádá ve spolupráci s PO SSM, zve k setkání na pásmu především všechny kolektivy při Domech pionýrů, na které se naši mladí těší, ale samozřejmě i všechny ostatní radioamatéry. Byli bychom rádi, kdyby alespoň na poslechu v radioklubech se zúčastnila ostatní svazarmovská mládež.

Na svahu, který byl před 40 lety obsazen českými příslušníky, kteří nesměli zasáhnout při obraně svého území, bude tedy stát tábor mladých. Je pro ně připraven bohatý program. Kromě vysílání na radiostanicích bude patřit do sobotních akcí i beseda o historických událostech ze vzpomínaného údobí. Zajímavé vypravování je připraveno od účastníka zahraničních bojů proti fašismu na východní i západní frontě. Mladí kynologové předvedou, co se naučili z výcviku služebních psů, společně se svými čtyřnohými přáteli. Při táboráku seznámí zájemce veliteli ostrahy státních hranic s dnešní situací na hranici. Program bude zajímavý a bude-li pěkné počasí, bude i večer ve stanech pěkná pohoda.

V neděli ráno půjde celá výprava k památníku na Bublavě, kde minutou ticha vzpomeneme jedny z prvních obětí fašismu u nás. „Při udržování veřejného pořádku a celistvosti ČSR položili zde své životy za vlast...“. To je nápis na památníku, který připomíná a také varuje.

V. Malina, OK1AGJ

Čtenáři se ptají...

K popisu zdroje, uveřejněného v AR A10/77 jsme dostali od několika čtenářů upozornění na chyby v zapojení. Nejpodrobnější a vyčerpávající připomínky nám zaslal Ing. M. Vanžura z Písku, jehož dopis otiiskujeme v plném znění.

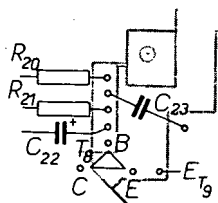
Vážení soudruzi!

Při realizaci laboratorního zdroje uveřejněného ve Vašem časopise číslo 10, ročník 1977 jsem zjistil některé závady, a to jak ve schématu, tak i v nákrese desky s plošnými spoji. Rozhodl jsem se, že Vám tyto nesrovnalosti sdělím.

Schéma zdroje (obr. 3 původního článku): katoda diody D_{10} (KZ276) je spojena přímo s emitorem T_1 , kolektorem T_2 , anodou D_9 , odporem R_8 , s vývodem 7 IO_2 , kondenzátory C_1 , C_2 , C_{14} a katodami D_2 a D_3 . Ve správném zapojení má být spojena katoda D_{10} pouze vývodem 7 IO_2 , kondenzátorem C_{14} a odporem R_8 .

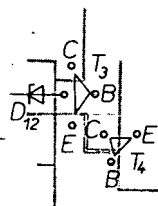
Zapojení součástek na desce s plošnými spoji (obr. 4 původního článku):

1. V pravé horní části je třeba přerušit spojení E_{T9} , E_{T9} + C_{25} a vývodu +5 V od kostry, nejlépe mezi uzlem spojení R_{20} , R_{21} + C_{22} , B_{T8} a horní patkou chladiče T_9 (obr. 1).

Obr. 1.

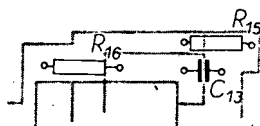
2. Je třeba oddělit B_{T8} , katodu D_{15} a odpor R_{19} od kostry, a to spojnici oddělující uzel spojení C_{77} , B_{T9} , C_{76} a C_{21} a uzel spojení C_{79} a anody D_{16} (obr. 2).

Obr. 2.

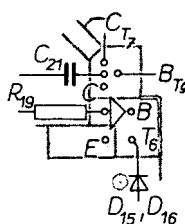
3. V zapojení chybí kondenzátor C_{13} , který jsem zapojil pod odpor R_{15} (obr. 3).

4. Odporu R_{16} je vhodné zkrátit pravý vývod, aby nevedl kondenzátoru C_{14} a diodě D_{10} (obr. 3).

Obr. 3.

5. Transistor T_4 je umístěn těsně k tranzistoru T_3 . Je proto vhodné prodloužit uzel spojení R_{15} , C_{13} , B_{T3} , anoda D_{12} a C_{14} a tranzistor T_4 posunout k odporu R_8 (obr. 4).

Obr. 4.

6. V zapojení součástek chybí C_9 a C_{17} . Pro tyto kondenzátory není na desce místo.

Věřím, že tyto nedostatky vznikly „řádným šotkáním“, ale přesto si myslím, že autor měl v textu upozornit na atypické pájení integrovaného obvodu IO_2 . Značení na desce je „pravotočivé“ a jak je vidět (sice ne dost zřetelně) z fotografie, je zapojen dnem vzhůru.

Autor článku, jemuž jsme zaslali dopis k vyjádření, se za vzniklé chyby omlouvá. Z jeho odpovědi citujeme alespoň část textu, v níž ještě doplňuje některé fakta:

Kondenzátory C_{13} a C_{17} byly použity ve druhém provedení zdroje, osazeném KU607. Pokud se použije KD602 nebo podobný tranzistor, který má menší zesílení a mezní kmitočet, nejsou nutné. Kondenzátor C_9 je umístěn na panelu a je připojen mezi zemní svorku a vývod tlačítka T_{11} , není tedy umístěn na desce.

V souvislosti s tímto případem pracovníci redakce znovu upozorňují autory na nezbytnost pečlivě zpracovávat korektury článků. Opomenutím na pohled drobných chyb zejména v zapojení na deskách s plošnými spoji může být amatérům, kteří se spoléhají na správnost podkladů, způsobena citelná hmotná škoda a každý z autorů by si měl být vědom své odpovědnosti vůči nim. I když je v tiráži našeho časopisu upozorněno na skutečnost, že za původnost a správnost příspěvku ručí autor, věnujeme v redakci kontrole zapojení tu největší pozornost; přesto nelze např. vždy zachytit chyby, jichž se autor dopustí jak ve schématu, tak v rozložení součástek na desce s plošnými spoji. Také opačná poloha IO v uvedeném zapojení zdroje je z toho druhu chyb, které zpravidla uniknou kontrole při redakčním zpracování (všechny vývody jsou zapojeny stejně na schématu i na desce). Autoři dostávají ke korektuře své články právě z toho důvodu,

aby mohli případné nesprávnosti ještě před vytisknutím opravit; je však nutno, aby si každý z nich dostatečně uvědomil, že jeho práce nekončí zasláním článku do redakce, ale že právě korektura je jednou z nejdůležitějších jejích etap.

...

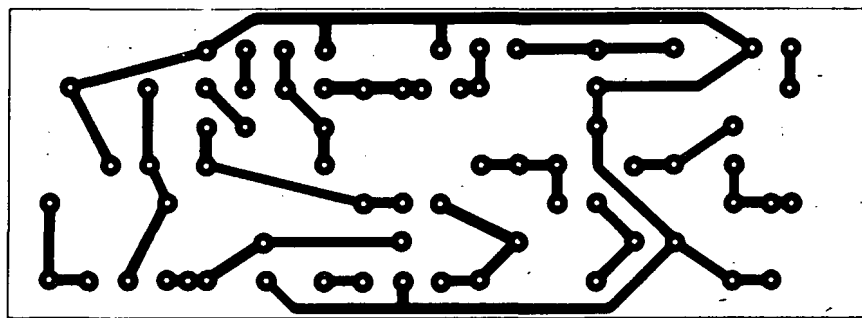
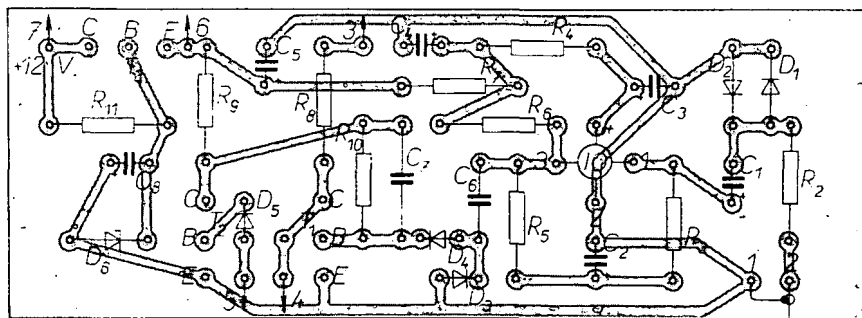
Od autora článku Malá světelná hudba, uveřejněného v AR A5/78 jsme dostali do redakce doplněk, který otiiskujeme v plném znění.

V světelné hudbě podle AR A5/78, str. 186 až 188, možno použít bez změny v plošných spojích tyristory KT501 až KT505. Anoda tyristora přide do otvoru pro kolektor, katoda namísto emitora a hradlo namísto bázy tranzistora. Tyristorom možno spínat len nefiltrované, tj. pulzující jednosměrné napětí, ináč ostáva trvale otvorený. V zapojení obr. 2 teda treba vypustiť C_7 , nemožno použiť batérie a v prípade použitia obvodu z obr. 7 možno bude treba zaradiť diodu KY130/80 do série s odporom 680 Ω 2 W, anódou ku kladnému pólu. Uvedené tyristory spínajú prúdy max. 1 A, bez chladienia asi 0,4 A, záverné napätie závisí od typu. Tyristory s vyšším povoleným prúdom budú mať pravdepodobne príliš vysoké prúdy hradla pre použitie v tomto zapojení.

Pri použití vyšších napätí treba dávať pozor na bezpečnosť izolácii, radšej zvoliť skrinku z umelých hmôt. Príslušne by bolo treba dimenzovať i odpor v zapojení obr. 7 – vyššia hodnota i prípadné zafarbenie.

Matej Čiernik

Pro zájemce o stavbu analogového měřiče kmitočtu podle AR A4/1978 znovu otiiskujeme rozložení součástek a desku s plošnými spoji M17. Na původním obr. 2 ve zmíněném článku byla deska v obou případech nakreslena z opačné strany.

Televizní zajímavosti

Americká televize používá, jak známo, pro rozklad obrazu normu 525 řádků, zatímco evropské normy jsou založeny na 625 řádcích. Přes tento zdánlivě velký počet řádků se v poslední době jeví u amerických diváků i odborníků přenášený televizní obraz jako nekvalitní. Poslední návrhy úprav rozkladové normy předpokládají zvětšit počet řádků na 1000, což by si však vyžádalo rozšířit televizní kanály až na 12 MHz. Při dnešní technice přenosu televizního obrazu je to sice možné, avšak v každém případě by to znamenalo zvětšit počet vysílačů, pracujících na stejném kanálu, čímž by se zvětšila i možnost jejich vzájemného rušení.

Výrobu kazetových videomagnetofonů systému LVR (Longitudinal, Video Recorder), u nichž se obrazový záznam uskutečňuje podélně na 8 mm široký magnetofonový

pásek se 48 stopami při rychlosti posuvu 406 cm/s pomocí pevné hlavy, hodlá zavést do výroby výrobce Blaupunkt Werke. Systém LVR vyvinul výrobce pásků BASF. Předběžně jej hodlá uvolnit pro ostatní výrobce od roku 1979.

Kazetový videomagnetofon systému VHS (Video Home System) s dobou přehrávání dvě hodiny předvedl na berlínské rozhlasové výstavě japonský výrobce JVC – Victor Company of Japan. Přístroj váží 13,5 kg a má příkon 28 W. Výrobu videomagnetofonů (Akai, Hitachi, Matsushita, Mitsubishi, Sharp) a tři američtí výrobci (Magnavox, RCA, Sylvania).

SŽ
Radioamator (Jug.) č. 3/1977, Funkschau č. 21/1977

10. ROČNÍK SOUTĚŽE O ZADANÝ RADIOTECHNICKÝ VÝROBEK

Propozice soutěže

Pořadatel: Ústřední dům pionýrů a mládeže
Julia Fučíka, Praha.

Termíny soutěže: a. Výrobky lze zaslat na
adresu ÚDPM JF, Havlíčkovy sady 58,
120 28 Praha 2 od 1. října 1978 do 15.
května 1979 – platí datum poštovního
razítka.

b. Pořadatel vrátí výrobky autorům
nejpozději do 15. prosince 1979.

Přihlášky: Přihlášku do soutěže pošle každý
jednotlivec samostatně spolu se svým vý-
robkem. V přihlášce musí být uvedeno
plné jméno autora, den, měsíc a rok
narození, přesná adresa bydliště, případně
název organizace, v níž autor výrobek
zhotovil. Soutěžící může přihlásit po jed-
nom výrobku v každé kategorii (vyhovuje-
li věkem požadavkům kategorie).

Úkoly 1. kategorie: Zhotovit přerušovač s au-
tomatickým vypínáním (obr. 1) podle
schématu v rubrice R 15 Amatérského
radia řady A č. 12 – prosinec 1977.
Soutěžící se může rozhodnout pro kon-
strukci s tranzistorem KC508 + KSY34
nebo pro verzi s doplňkovými tranzistory.
Schéma i popis jsou současně zveřejněny
na stránkách časopisu ABC mladých tech-
niků a přírodovědců (září 1978). Je nutno

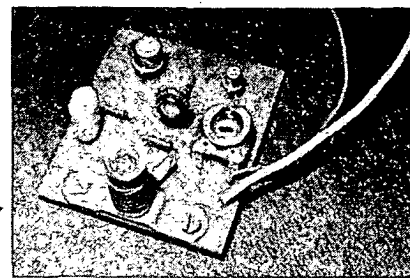
přesně dodržet schéma, nikoli však typy
součástek a obrazec plošných spojů. Ama-
térsky zhotovené desky nesmí mít rozměr
větší než 60×50 mm. Hotové desky pod
označením L 70 prodává za hotové Ra-
dioamatérská prodejna Svazarmu, Budeč-
ská 7, 120 00 Praha 2 a na dobírku zasílá
Radiotechnika, expedice plošných spojů,
Žižkovo nám. 32, 500 21 Hradec Králové.
Výrobek této kategorie může zaslat soutě-
žící, který v den uzávěrky, tj. 15. května,
nedosáhl ještě věku 14 let.

Úkoly 2. kategorie: Zhotovit tranzistorový
měřič kmitočtu podle následujícího návo-
du. Je nutno dodržet přesné zapojení,
nikoli však typy součástek a obrazec ploš-
ných spojů. Výrobek této kategorie může
zaslat pouze soutěžící, který v den uzávěr-
ky soutěže, tj. 15. května 1979, nedosáhl
ještě věku 20 let.

Hodnocení: Všechny výrobky bude hodnotit
porota na jednotném zkušebním zařízení.
Porota bude složena ze zástupců pořada-
telské organizace a přizvaných odborníků.
Pro hodnocení je třeba, aby byla v přístroji
strana desky s plošnými spoji, na níž se
pájí, umístěna tak, aby mohla porota bez
obtíží posuzovat jakost pájení.

Výrobek může při hodnocení získat
nejvíce 30 bodů:

- za funkci přístroje 0, 5 nebo 10 bodů,
- za pájení až 10 bodů,
- za vtipnost konstrukce a vzhled až 10
bodů.

Obr. 1. Osazená deska přerušovače podle AR
A12/77

Ceny: Všichni účastníci soutěže obdrží dip-
lom. Autoři tří nejlepších prací v každé
kategorii budou odměněni věcnými
cenami.

Na pomoc soutěžícím: Ke zhotovení výrobků
bude zájemcům zasílat značková prodejna
TESLA, Palackého 580, 530 00 Pardubi-
ce na dobírku komplety součástek jak pro
výrobek Přerušovač s automatickým vypí-
náním, tak pro Tranzistorový měřič kmi-
točtu. Cena součástek pro přerušovač je
asi 80 Kčs, komplet pro měřič kmitočtu
dostanete na dobírku v ceně 104,- Kčs
(bez měřidla), popř. za cenu vyšší asi o
300,- Kčs včetně měřidla 100 μ A (z do-
vozu).

PŘÍMOKAZUJÍCÍ MĚŘIČ KMITOČTU

Ing. Vladimír Valenta

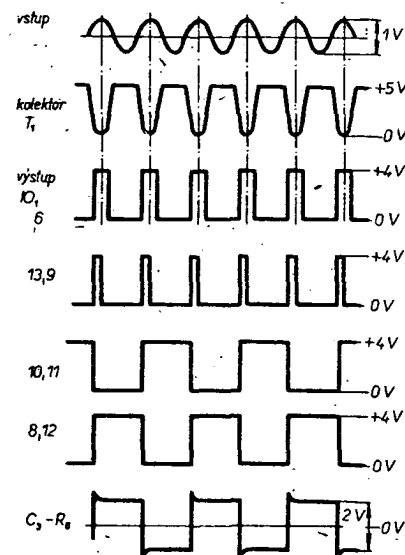
Prudký rozvoj automatizace v našem ná-
rodním hospodářství si vynutil i v elektronice
nové konstrukční prvky – digitální (číslicové)
integrovací obvody. Práce a návrh zapojení
s těmito obvody se v mnohém liší od práce
s diskretními prvky. Tento návod popisuje
jednoduchý přístroj, v němž se využívá zá-
kladního číslicového integrovaného obvodu
– hradla.

Popis zapojení

Celé zapojení je složeno z několika funk-
čních celků (obr. 1). Měřený signál je zesílo-
ván zesilovačem T_1 a zároveň přizpůsoben
vstupním parametrem tvarovače, tvořeným
hradlem IO_4 . Dioda D_1 chrání přechod emi-
tor-báze před zápornými špičkami signálu.
Odpor R_2 zavádí kladnou zpětnou vazbu,
která zvyšuje citlivost předzesilovače. Tva-
rovač je v tomto případě nutný, protože
následující obvod potřebuje pro svoji funkci
impulzy se strmými hranami. Obvod tvořený
hradly IO_6 a IO_7 je tzv. klopný obvod R-S,
který v tomto zapojení pracuje jako dělič
kmitočtu dvěma – na jeho výstupu je napětí
pravoúhlého průběhu o polovičním kmito-
čtu, než je vstupní, a o střídě jedna ku jedné.

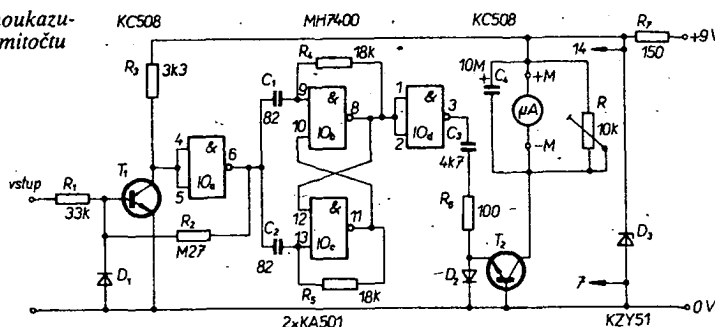
Popis funkce tohoto obvodu vysvětlí nejlé-
pe časový diagram na obr. 2. Nejdříve si však

musíme vysvětlit činnost hradla. Hradlo
MH7400 je dvojitě vstupové součinové hradlo
s negativní logikou. To znamená, že je-li na
obou vstupech hradla napětí o úrovni logické
„jedničky“ (to znamená asi 2 až 5 V), na
výstupu se objeví logická „nula“ (asi 0 až
0,8 V). Je-li na jednom ze vstupů úroveň log.
0, pak na druhém vstupu může být log. 1
nebo log. 0 a na výstupu bude vždy log.-1.
Lépe to vysvětlí pravdivostní tabulka na obr.
3. Je důležité si zapamatovat, že úroveň na
výstupu se ze stavu log.-1 na log. 0 může
změnit tehdy, jsou-li na všech vstupech
současně úrovně log. 1. Číslo v jednotlivých
řádcích jsou čísla vývodů podle schématu.
Obrázek je doplněn o průběhy na kolektoru
tranzistoru T_1 a kondenzátoru C_3 . Hradlo IO_4
(obr. 1) odděluje klopný obvod R-S od
vyhodnocovacího obvodu, aby nebyl ovliv-

Obr. 2. Průběhy napětí v jednotlivých
obvodech

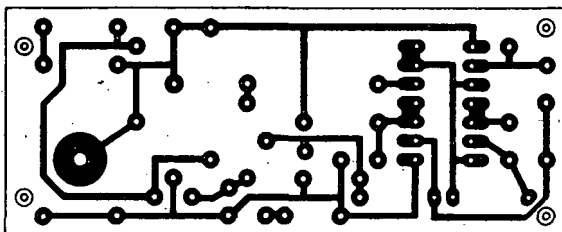
Obr. 1. Přímokazu-
jící měřič kmitočtu

Protože se integrované obvody řady MH74 napájejí napětím 4,75. až 5,25 V, je nutno použít stabilizátor napětí. V našem případě stačí jednoduchá stabilizace Zenerovou diodou D₃.

Vstup 1.	Vstup 2	Výstup
1	1	0
1	0	1
0	1	1
0	0	1

Obr. 3. Pravdivostní tabulka dvojvstupového hradla NAND

Celý měřič je postaven na desce s plošnými spoji (obr. 4). Na desce jsou umístěny všechny součástky kromě měřicího přístroje. Po osazení desky součástkami zkontrolujeme, zda nevznikly při pájení zkratky a připojíme napájecí zdroj. Avometem zkontrolujeme napětí za Zenerovou diodou, které by mělo být 4,75 až 5,25 V. Potom připojíme na vstup přístroje nf generátor. Výstupní napětí generátoru nastavíme na 0,5 V, kmitočet 10 kHz. Ručka měřicího přístroje by se měla vychýlit asi do poloviny stupnice, polohu ručky lze přesně nastavit odporovým trimrem R. Nepracuje-li přístroj na první zapojení, je třeba zkontrolovat průběhy signálů osciloskopem. Jako vodítko poslouží obr. 2, na němž jsou všechny průběhy nakresleny.

Pro přístroj potřebujete jedno pouzdro MH7400, v němž jsou čtyři dvojspustová hradla. Na pozicích T_1 , T_2 lze použít jakékoli tranzistory z řady KC nebo KSY62, diody vystačí nejlépejší křemíkové, kondenzátory C_3 má být teplotně stabilní (např. styroflex, MKL nebo polyester) Měřidlo má základní citlivost 100 μA . Zenerova dioda je použita speciální, pro číslovce integrované obvody.

Seznam součástí

<i>R</i> ₁	TR 112a, 33 kΩ
<i>R</i> ₂	TR 112a, 0,27 MΩ
<i>R</i> ₃	TR 112a, 3,3 kΩ
<i>R</i> ₄ , <i>R</i> ₅	TR 112a, 18 kΩ
<i>R</i> ₆	TR 112a, 100 Ω

R_7 TR 112a, 150 Ω
 R TP 040, 10 k Ω

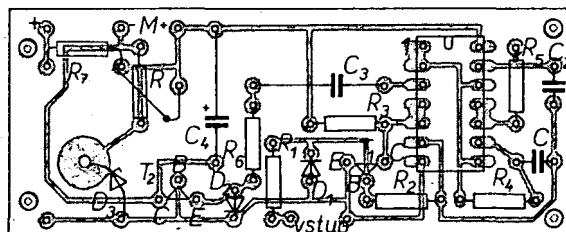
Kondenzátory

C_1, C_2	TK 754, 82 pF
C_3	TC 276, 4,7 nF
C_4	TE 984, 10 μ F

Polovodičové prvky

T ₁ , T ₂	KC 508 (KC148)
IO	MH7400
D ₁ , D ₂	KA501
D ₃	KZY51

Ostatní součásti
M měřidlo 100 μ A
deska s plošnými spoji M51

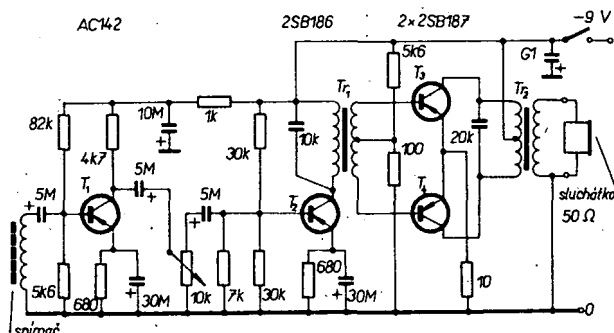
Obr. 4. Deska s plošnými spoji měřiče (M51)

Tento prístroj som zhotovil hlavne so zameraním na hľadanie porúch rozhlasu po drôte bez zásahu do vedenia alebo zariadenia. Hľadač sa dá použiť aj ako lokalizátor rušenia v motorovom vozidle. Ďalej ho možno použiť na hľadanie studených spojov a rôznych porúch v rozhlasových a televíznych prijímačoch, ako napr. neviditeľné iskrenie na odpore, ktoré naruša obraz, a iné poruchy, ktoré niekedy aj s osciloskopom je obtiažne lokalizovať. Na rozhlase po drôte sa používa tak, že sa prístrojom prechádza popod vedenie drôtového rozhlasu. Tam, kde je väčší odber prúdu, tam je aj väčšie elektrické pole okolo vodičov a v sluchátkach počuť signál. Týmto spôsobom sa dá ľahko nájsť záťaž na vedení, poprípade náčerno zapojený reproduktor bez regulačného transformátora. Týmto spôsobom sa dá hľadať aj skrat v káblkoch. Postupuje sa tak, že smerom od zdroja signálu postupujeme pozdĺž kábla a v mieste, kde je skrat, resp. za miestom, kde sme zistili skrat, sa signál stratí.

Základom zapojenia (obr. 1) je feritový snímač elektromagnetického poľa v okolí vodičov. Na feritovej tyčke, ktorá sa používa v tranzistorových prijímačoch, je navinuté 3000 závitov drôtu o \varnothing 0,08 CuL. Zosiľovač je bežného typu s dvojčinným koncovým stupňom. Tranzistor T₁ slúži ako predzosiľovač, T₂, T₃, T₄ ako koncový stupeň. Je možné voliť rôzne typy tranzistorov pre malé výkony a pak stačí upraviť pracovný bod odporom v bázi. Budiaci a výstupný transformátor môže byť z vyradeného tranzistorového prijímača. Je možné použitie aj väčších transformátorov, ako sú napr. BT 38, VT 38.

Jozef Paralič

V červnu t. r. byl u nás prodán pŕlmilióntŕ televizor maďarské firmy Videoton. Pŕi této pŕiležitosti uspořádal Videoton v Praze malou výstavku. ZDŠ pro děti se sluchovou vadou z Bratislavy, která pŕlmilióntŕ televizor Videotonu zakoupila, dostala darem nejnovějši barevnŕ televizor Videoton. Z rukou vedoucího pražské kanceláŕe Videotonu ing. P. Berzéthyho jej pŕijala ředitelka školy spolu se dvěma pionýry.

Obr. 1. Schéma zapojenia

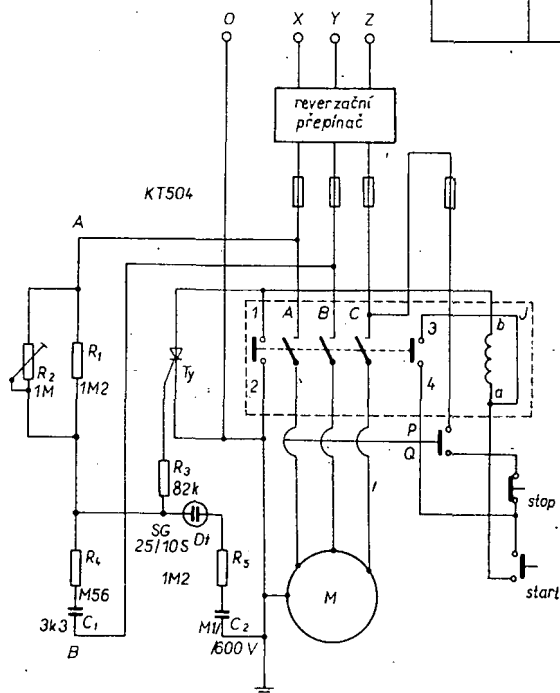
Tyristorový spínač hlídající sled fází

U elektrických třífázových motorů lze měnit směr otáčení záměnou dvou fází, což je výhodné; je-li ovšem přívodní kabel zapojen nesprávně, může být opačný chod motoru příčinou poškození poháněného stroje (např. u některých kompresorů, čerpadel, dopravníků apod.). Proto jsem zkonstruoval reverzační přepínač, spojený s tyristorovým obvodem, který vylučuje nesprávné připojení. Spínač, reagující na sled fází, lze použít všude tam, kde se dá použít stykač. Je-li sled fází nesprávný, stykač nesepe. Je-li sled fází správný, stykač se sepnou.

Zapojení (obr. 1) pracuje takto: člen RC složený z C_1 a R_1 posouvá napětí fáze Y vůči fázi X tak, aby na R_3 bylo napětí. Sepne tyristor T_y a pouze tehdy, je-li tyristor sepnutý, lze tlačítkem START sepnout jistič J. Je-li sled fází X, Y přehozený, je na R_3 pouze malé napětí, jež nestačí sepnout tyristor T_y . V tom případě tlačítko START nepracuje, doutnavka D_1 nesvítí. K správné funkci celého zařízení je pak třeba přehodit sled fází X a Y.

Obvod lze vestavět do skříňky jednopólového jističe; na místě páčky je doutnavka za průhledným okénkem, dole v místě nápisu 10 A je upevněn trimr R_2 . Původní svorky jsou použity k připojení dvou fází.

Frant. Kudrna

Obr. 1.

Náhrada integrovaného obvodu SN7486

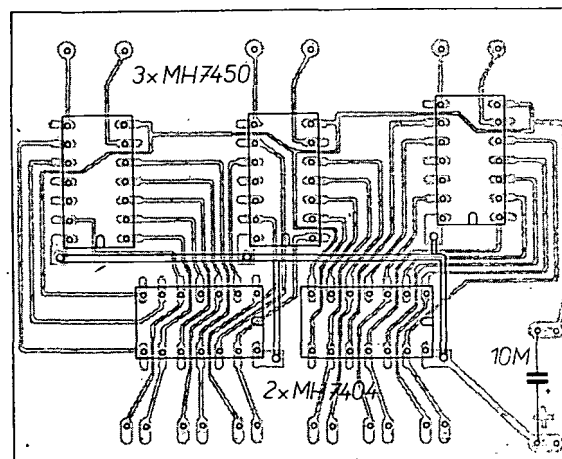
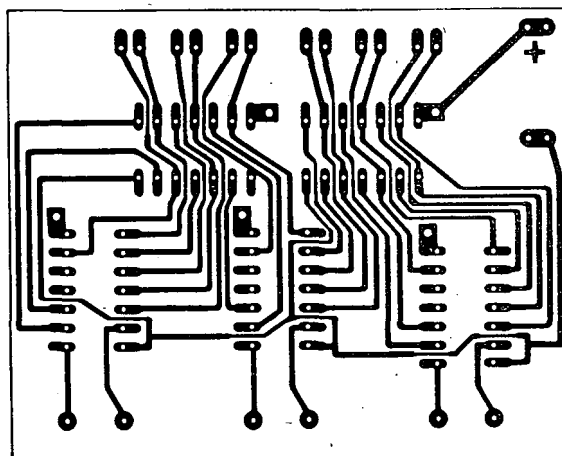
Pod označením SN7486 vyrábí firma Texas Instruments čtyřnásobné hradlo EXCLUSIVE-OR. Skutečnost, že tento velice užitečný obvod u nás dosud není běžně v prodeji, mě donutila navrhnout obvod se stejnou funkcí, avšak složený z tuzemských součásti.

Funkci EXCLUSIVE-OR lze vyjádřit matematickým vztahem $Y = (A + B) \cdot \overline{A \cdot B}$ a pravdivostní tabulkou

A	L	L	H	H
B	L	H	L	H
Y	L	H	H	L

Je tedy zřejmé, že na výstupu hradla bude L, bude-li na obou vstupech stejná logická úroveň. V opačném případě (různá úroveň na vstupech) bude na výstupu H. Pro návrh takového obvodu z běžných hradel musíme místo výrazu $Y = (A + B) \cdot \overline{A \cdot B}$ použít tvar složený ze součtů, součinů a negací. Některé vhodné tvary jsou uvedeny v prvním sloupci obr. 1. Ve druhém sloupci jsou tyto výrazy převedeny na formu logického schématu, ve třetím sloupci jsou schémata při použití tuzemských hradel a ve čtvrtém sloupci celkový počet použitých obvodů.

$\overline{A \cdot B} \cdot (A + B)$			3/4 7400 1/2 7404 11/4 10
$\overline{A \cdot B \cdot A \cdot B}$			3/4 7400 1/3 7404 11/12 10
$A \cdot \overline{B} + \overline{A} \cdot B$			1/2 7450 1/2 7404 1 10
$A \cdot B + \overline{A} \cdot \overline{B}$			1/2 7450 1/3 7404 5/6 10

Obr. 2. Deska s plošnými spoji M52

Na první pohled je nejjednodušší první řešení. Hradla AND a OR však u nás na trhu nejsou a náhrada hradla NAND je složitější než ostatní řešení. Spotřeba je 1,25 pouzdra na jedno hradlo EXCLUSIVE-OR. Druhé řešení je celkem známé a je vhodné pro ty, kteří mají možnost získat levná hradla NAND. Spotřeba je v tomto případě 1,09 pouzdra. Třetí řešení vychází z předešlého: funkce „negovaný součin negací“ je nahrazena funkcí „součet“, která je s ní totožná. Použité hradlo 7450 má však na výstupu součet opět znegován a proto je třeba použít invertor (1/6 obvodu 7404). Spotřeba je tedy jedno pouzdro. Čtvrté řešení používá rovněž typy 7404 a 7450, změnou vstupních obvodů však odpadá invertor na výstupu a toto řešení je proto nejlevnější. Vystačí s 0,83 pouzdra a finanční náklady představují pouze 66 % oproti prvnímu řešení. Z uvedeného důvodu jsem také toto řešení zvolil v konečné realizaci.

Na obr. 2 je deska s plošnými spoji, na níž je ze dvou obvodů MH7404 a ze tří MH7450 vytvořena šestice dvouvstupových hradel EXCLUSIVE-OR. Za cenu drátového napájení se mi podařilo obejít nutnost použití oboustranných desek s plošnými spoji, jejichž výroba je v amatérských podmínkách obtížnější.

Lukáš Peterka

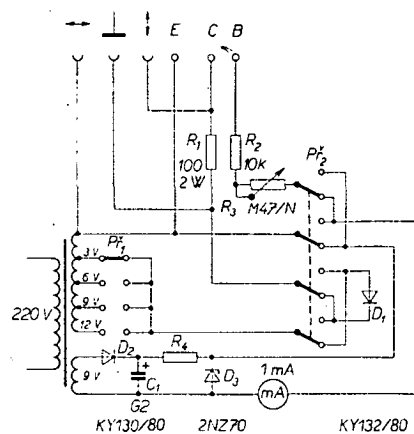
Zobrazování charakteristik tranzistorů

V některých případech potřebujeme pro návrh obvodů znát charakteristiky tranzistorů. Protože snímání charakteristik pomocí ručkových měřicích přístrojů bod po bodu je značně zdlouhavé, spokojujeme se obvykle typovými charakteristikami z katalogu. Vzhledem k určitému rozptýlu elektrických parametrů tranzistorů neodpovídá výsledek vždy skutečnosti.

K rychlé orientaci poslouží jednoduchý doplněk k osciloskopu, jímž lze snímat charakteristiky tranzistorů v zapojení se společným emitorem.

Zapojení je na obr. 1. Napětí pro napájení kolektoru dodává jednoduchý usměrňovač, jehož výstupní napětí lze přepínat na různé běžně používané hodnoty. Proud báze se odebírá přes měřicí přístroj a regulační odpor ze samostatného/stabilizovaného napájecího zdroje 6 V. V obvodu kolektoru je zařazen odpor R_1 100 Ω , na němž vzniká průtokem kolektorového proudu úbytek napětí úměrný proudu kolektoru zkoušeného tranzistoru.

Na horizontální vstup osciloskopu přivádíme kolektorové napětí a na vertikální vstup napětí úměrné proudu kolektoru. Výsledný obraz na stínítku osciloskopu je kolektorová charakteristika pro nastavený proud báze

Obr. 1. Zapojení přípravky. Odpor R_4 volíme podle sekundárního napětí transformátoru a použité Zenerovy diody

(podle miliampérmetru) a kolektorové napětí nastavené přepínačem Pf_1 .

Pokud jsme transformátor Tr navrhli tak, aby byl schopen dodat i větší proudy, lze snímat i charakteristiky výkonových tranzistorů.

Jiří Hellebrand

SEZNAMTE SE ...

s přehrávacím magnetofonem TESLA AP 50

Celkový popis

Magnetofon AP 50 je výrobkem n. p. TESLA Litovel. Je to stereofonní kazetový přístroj, určený pro použití v automobilu a to pouze pro reprodukci předem nahraných pásků v kazetách. Magnetofon nemá převíjení ani vpřed ani vzad a do chodu se uvádí zasunutím kazety do otvoru v čelní stěně přístroje. Není-li v magnetofonu kazeta, je otvor automaticky (spíše z estetických důvodů) uzavřen víčkem. Na konci pásky, anebo také vždy, když se z jakýchkoli důvodů (porucha v posuvu) přestane otáčet navíjecí trn, magnetofon se automaticky vypne a kazetu vysune. K zastavení a vypnutí přístroje v libovolném místě pásky slouží ploché červené tlačítko pod otvorem pro kazetu. Ovládací knoflíky jsou pouze dva: levým řídíme hlasitost reprodukce, pravým vyvážíme obou kanálů.

Hlavní technické údaje:

Kmitočtová charakteristika podle ČSN: 80 až 8000 Hz.
Kolísání rychlosti posuvu: $\pm 0,5\%$.
Odstup cizích napětí: 37 dB.
Výstupní výkon (při $d = 10\%$): 2×3 W.
Optimální zatěžovací impedance: 4 Ω .
Hmotnost: 1,6 kg.
Rozměry: $18 \times 17 \times 5$ cm.

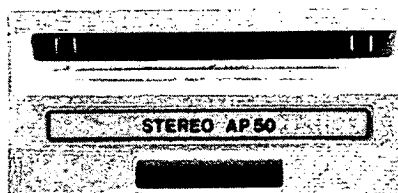
Přístroj se dodává s drobným montážním příslušenstvím, reproduktorovými konektory a napájecím kabelem s pojistkou, avšak bez reproduktorů.

Funkce přístroje

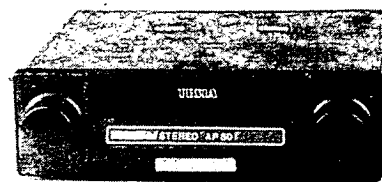
Jako obvykle, i u tohoto přístroje jsme si nejprve ověřili, zda splňuje technické podmínky, uváděné výrobcem. První magnetofon, který nám výrobce ke zkoušení dodal, v tomto směru nevyhověl pro mechanickou závadu. Tento přístroj byl však výrobcem neoprodleně vyměněn za jiný, který všechny kontrolované parametry splnil.

Jakmile jsme se však magnetofonem začali zabývat po praktické stránce, zjistili jsme ihned jeho první nedostatky, z nichž některé považujeme za závažné.

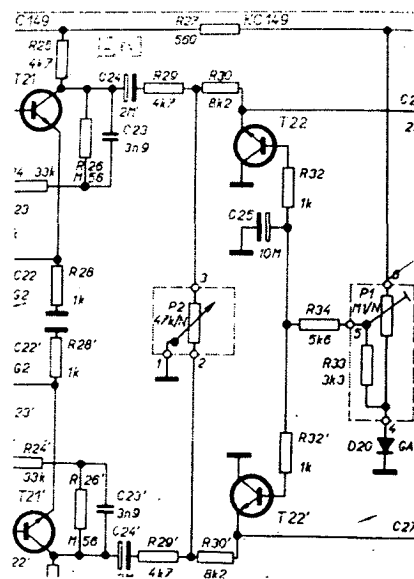
Magnetofon se uvádí do chodu zasunutím kazety, podobně, jako u řady zahraničních přístrojů tohoto druhu. U AP 50 je však nutno zasunout kazetu do úzkého otvoru velmi hluboko (změřili jsme, že při dorazu kazety je její čelo 1,5 cm pod úrovní čela přístroje). Obsluha magnetofonu je z tohoto důvodu obzvláště pro osoby se silnějšími prsty anebo s delšími nehty velmi nepohodlná a nepříjemná (obr. 1).

Obr. 1. Čelo kazety je za provozu asi 1,5 cm pod úrovní vnější hrany otvoru

Druhým zásadním nedostatkem AP 50 je nemožnost převíjení pásky, protože, jak jsme se již zmínili, přístroj nemá ani převíjení vpřed ani vzad. Domníváme se, že podobné „šetření“ u stereofonního zařízení této cenové třídy je zcela nezdůvodnitelné, obzvláště proto, že konstruktéři přístroje vyřešili velmi svérázným způsobem řízení hlasitosti pomocí dvou tranzistorů, diody, několika pasivních prvků a jednoduchého potenciometru (obr. 2). Je zřejmé, že se výrobce k tomuto

Obr. 2. Detail schématu zapojení přehrávače (ovládání regulace hlasitosti)

zapojení, které přístroj nezbytně prodražuje, rozhodl proto, že v době vývoje neměl k dispozici vhodný tuzemský tandemový potenciometr malých rozměrů. To však bylo možno řešit dovozem, popřípadě pro verzi bez rozhlasového přijímače potenciometrem větších rozměrů, obzvláště proto, že dnes již tuzemský tandemový potenciometr vhodných rozměrů existuje. Za takto ušetřené peníze by byl přístroj mohl být vybaven převijem.

Použité zapojení regulace hlasitosti má další nevýhodu v tom, že neumožňuje realizovat řízení hlasitosti s fyziologickým průběhem, což je nutno považovat za citelný nedostatek.

Abychom mohli přehrávač vyzkoušet také v praxi, upevnili jsme jej zkušebně do vozu Škoda 120. Chtěli jsme si především ověřit, jak se bude přístroj chovat za jízdy po dlážděných vozovkách, kterých je v našich městech bohužel stále ještě více než dost. Víme totiž, že právě v těchto případech jsou některé vozové přehrávače náchylné k rozechvění pásky, což se v reprodukci projevu je jako „roztrápaná“ a tedy nečistá reprodukce.

Přehrávač jsme tedy upevnili pod palubní desku do jediného místa, které se nám u tohoto vozu zdálo být vhodné a to téměř v přesné vodorovné poloze tak, jak to výrobce předepisuje (obr. 3). Protože jsme tento výrobce zapůjčený přístroj nehodlali instalovat ve voze natrvalo, použili jsme náhražkové řešení i pro umístění reproduktorů. Pod každé přední sedadlo jsme zezadu zasunuli jednu reproduktorovou soustavu ARS 810 až k dělicí děrované přičce. Přitom jsme s překvapením zjistili, že je jakost reprodukce výborná a že posluchači nebyli vůbec schopni jednoznačně určit, odkud zvuk vychází. V tomto směru se tedy nabízí námět pro případnou experimentaci.

Vzhledem k účinnosti použitých soustav v oblasti signálů nízkých kmitočtů byla reprodukce ve voze velmi příjemná i při menší hlasitosti, zatímco při použití obvyklých malých reproduktorů v tomto případě již výrazně chyběly signály nižších kmitočtů (regulace hlasitosti nemá, jak bylo řečeno, fyziologický průběh).

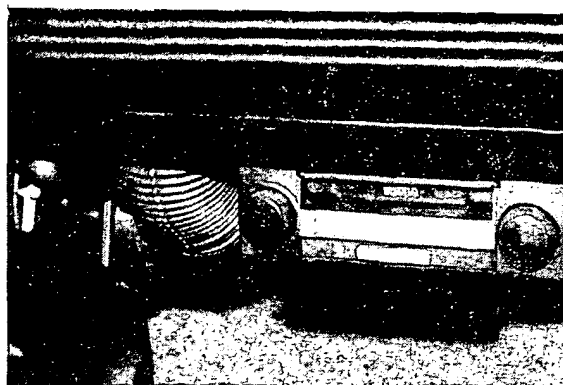
Pokud jsme přehrávač používali při jízdě na asfaltových silnicích (anebo na silnicích dlážděných, ale při malé rychlosti vozu asi tak do 25 km/h), byla jakost reprodukce bezvadná. Při větší rychlosti na dlážděných komunikacích docházelo však vždy k rozechvění pásky, což se projevovalo již zmíněnou „roztrápanou“ reprodukcí s charakterem zkreslení. Zkoušeli jsme zcela shodně nahrávky na pásku v kazetě C 90 i C 60 a zjistili jsme, že se tento nedostatek pochopitelně projevuje u kazet C 90 podstatně výrazněji, avšak i u kazet C 60 je zcela jasně slyšitelný. V této souvislosti připomínáme, že pochopitelně záleží na druhu poslouchané hudby. V beatové rytmické hudbě se tento nedostatek (obzvláště u kazet C 60) může ztratit, naproti tomu při sólovém zpěvu a pomalých skladbách je výrazně patrný.

Při této praktické zkoušce se také dokonale potvrdila oprávněnost naší námítky vůči zakládání kazety do úzkého otvoru neúměrně hluboko, neboť balance několika zlomenných nehtů nebyla právě potěšující.

Vnější provedení přístroje

Přehrávač AP 50 je po estetické stránce vyřešen zcela uspokojivě a čistě. Jak jeho

Obr. 3. Způsob umístění přehrávače ve voze Škoda 120

Zhodnocení

Tak jako přístroje, popsané v minulých číslech AR, i tento přehrávač na nás na první pohled působil zcela uspokojivým dojmem. Bohužel jsme však při praktických zkouškách zjistili některé nedostatky, které jsme v předchozích odstavcích popsali a které způsobily, že jsme tento přístroj nemohli s čistým svědomím pochválit. Kromě toho jsme také přesvědčeni, že vzhledem k jeho užité hodnotě a vzhledem k cenové hladině jiných podobných výrobků na našem trhu, je prodejní cena AP 50 neúměrně vysoká.

Na závěr bychom našim čtenářům rádi sdělili, že podle informací zástupce výrobního podniku připravuje TESLA Litovel na začátek příštího roku inovovaný typ automobilového přehrávače, který bude mít typové označení AP 52. Nový přehrávač bude sice vycházet koncepčně z typu AP 50 a bude tedy mít i vlastnosti, které byly popsány, změna bude v tom, že nový typ umožní převijení pásky v obou směrech a bude též zlepšeno zasouvání kazety.

Byli jsme však informováni, že není počítáno s aretací ovládacího prvku převijení, takže automobilista, bude-li nucen pásek přetáčet, bude muset celou dobu ovládací prvek v příslušné poloze držet. To je ovšem v zásadním rozporu nejen s bezpečnostními principy, ale i s logikou, protože mnoho zahraničních firem vybavuje své přehrávače automatickým koncovým vypínáním právě proto, aby mohli používat aretující prvky pro převijení. U nového AP 52 je již konstrukčně koncové vypínání k dispozici a přesto nemá být s aretací počítáno!

Byli bychom velmi rádi, kdyby výrobce urychleně uvážil a v tomto smyslu realizoval změnu tak, aby jeho nový výrobek ovládací prvek s aretací měl. V tomto směru jsme již zástupce výrobního podniku informovali.

-Lx-

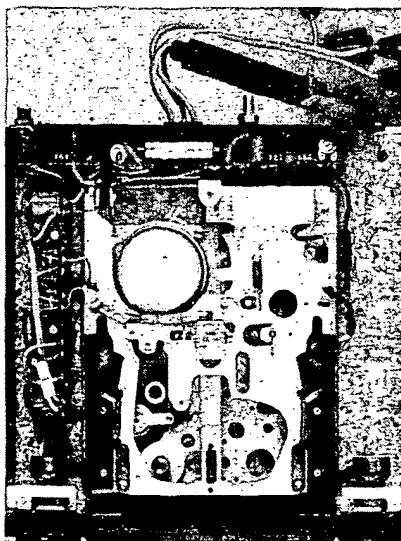
Delší dobu očekávaný „analogový“ měřicí přístroj se stupnicí LED uvedla na trh americká firma Bowmar. Vyrábí jej v typicky plochém, panelovém provedení pro horizontální polohu stupnice, a to ve dvou provedeních – se 100 segmenty LED pro 1% přesnost a s 50 segmenty pro přesnost 2%.

Přednosti nové koncepce jsou zřejmé – především je to spolehlivost, odolnost proti vibracím a vlivu prostředí, libovolná měřicí poloha, velký vstupní odpor (100 kΩ) a rychlá odezva (100 μs) bez překmitů. Analogový displej v tuhé fázi je proto vhodný zvláště u informačních návěstí a pro indikaci stále se měnících parametrů v náročném prostředí, kde vyhodnocování digitálních údajů nevyhovuje. Typickým příkladem je letecká palubní síť. Cena, která se pohybuje kolem 80 dolarů, naznačuje, že displej se nemusí o „svůj osud“ příliš obávat. Kyř

Vnitřní uspořádání a opravitelnost

Skříň přehrávače je rovněž řešena způsobem, obvyklým u autoradií. Znamená to, že horní (i spodní) víko pouzdra je upevněno jediným šroubkem a obě víka lze snadno odstranit. Přístup k mechanické části přístroje je velmi dobrý, k elektronické části, především pak při výměně některé součástky, je již přístup mnohem komplikovanější a je nutná demontáž desky s plošnými spoji, popřípadě i demontáž obvodového krytu, což představuje již dosti práce navíc. Všechny mechanické prvky přístroje jsou povrchově dobře upraveny a vzbuzují solidní dojem (obr. 4).

Koncové automatické vypínání přístroje pracuje rovněž zcela spolehlivě, zarazilo nás však, že se stále měnila doba od zastavení posuvu do vypnutí přístroje. Naměřili jsme nejkratší dobu tři sekundy a nejdelší šest sekund. Kontrolou zapojení jsme zjistili, že je to způsobeno konstrukčním řešením automatického vypínání a nezánamená to v žádném případě závadu obvodu. Jsme však přesvědčeni, že mohlo být použito jednodušší a konstrukčně levnější zapojení, používané většinou výrobců, které uvedený nedostatek nemá.

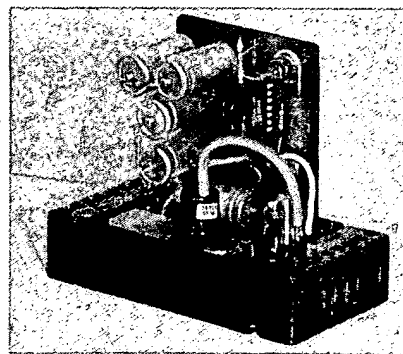

Obr. 4. Vnitřní uspořádání přístroje (pohled shora)

Bezpečnostní zařízení

Vladimír Payer

V odborném tisku již bylo popsáno značné množství různých hlídacích zařízení pro automobily, motocykly, nemluviatka atp., ale články o podobných zařízeních pro hlídání nemovitostí jsou uveřejňovány poměrně zřídka. Konstrukteři se většinou omezují pouze na stavbu jednoduchých zařízení s jedním relé, popř. s tranzistorem, nebo dotykových zařízení využívajících velkého vstupního odporu tranzistorů MOSFET, popřípadě volí zapojení, jejichž činnost je založena na rozložování oscilátoru. Nevýhodou těchto zařízení je poměrně značná spotřeba elektrické energie, která je zvláště významná u neelektrifikovaných budov, v nichž může být zařízení napájeno jen z akumulátoru. Dotyková zařízení bývají navíc i nespolehlivá, časté plané poplachy brzy vzbudí u majitele nebo i sousedů oprávněnou nedůvěru a hlídací zařízení ztrácí svůj význam.

Vybrali jsme
na obálku **AR**

Z KONKURSU A B a TESLA

Úvod

V článku je popsáno poměrně jednoduché, vyzkoušené hlídací poplašné zařízení, které umožňuje indikovat vnik nežádoucí osoby do chráněného objektu. Zařízení je vhodné především k ochraně budov, které nejsou trvale obydleny a jejichž poloha neumožňuje hlídat je jiným způsobem. Při vniku nežádoucí osoby do chráněného objektu je uvedeno v činnost akustické signalizační zařízení (klakson, zvonek apod.), které po určitou dobu přerušované (s intervalem mezi impulsy asi 3 s) signalizuje přítomnost nežádoucí osoby. Přerušovaná signalizace byla zvolena s ohledem na lepší účinek. Zejména v případech, kdy bude uvedené zařízení napájeno z akumulátorů, by nebylo účelné signalizovat až do úplného vybití akumulátoru. Proto je zařízení doplněno jednak časovým obvodem, který zkrátí celkovou dobu signalizace na dobu předem nastavitelnou v rozsahu od nuly do několika hodin ($t = R_0 C_0$, obr. 1) a zároveň obvodem, který vyhodnocuje stav napájecího akumulátoru. Zmenší-li se napětí napájecího akumulátoru pod kritickou mez, nastavitelnou odporovým trimrem R_{11} , přeruší se signalizace bez ohledu na stav časového obvodu a obvodů dalších. Zařízení potom odebírá nepatrný proud (řádů miliampérů). U hlídacích zařízení, napájených z akumulátorů, je dobrý a hlavně správně nabitý akumulátor nejdůležitější podmínkou správné činnosti.

Základní technické údaje

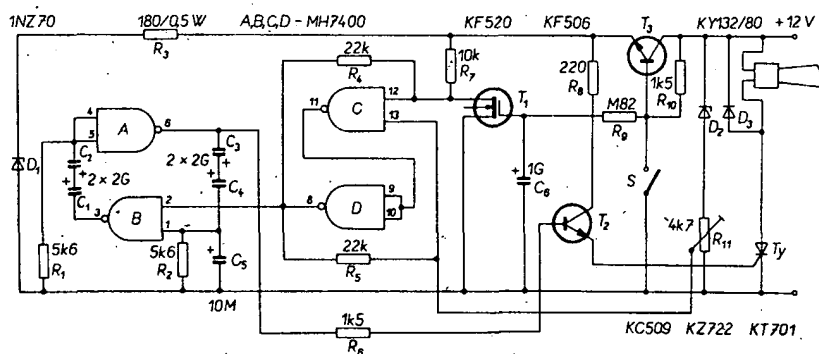
<i>Napájecí napětí:</i>	12 V, stejnosměrné.
<i>Napájecí proud</i>	
<i>klidový:</i>	10 mA,
<i>pracovní:</i>	podle použitého signalizačního prvku, max. 15 A.
<i>Proud tekoucí</i>	
<i>spínačem S:</i>	8 mA.
<i>Maximální odpor spínače</i>	
<i>včetně vedení</i>	1000 Ω.
<i>Rozměry:</i>	60 × 131 × 97 mm.
<i>Hmotnost:</i>	0,35 kg.

Popis zapojení

Jak je patrné z obr. 1, je zapojení poměrně jednoduché. Hlavními součástkami jsou integrovaný obvod se čtyřmi hradly, tři pomocné tranzistory, výkonovým prvkem je transistor. Zapojení je řešeno pro napájení z jakéhokoliv typu akumulátoru s jmenovitým napětím 12 V.

Je-li spínač S (popř. více sériově zapojených spínačů, umístěných na vstupních dveřích, okenicích atd.) sepnut, je na bázi

tranzistoru T_3 nulové napětí a tranzistor T_3 je uzavřen. V tomto klidovém stavu je napájecí proud, odebíraný z akumulátoru, dán pouze odporem kombinace R_{10} , D_2 a R_{11} , a je tedy nepatrný. Při rozpojení spínače S se dostane na bázi tranzistoru T_3 kladné napětí, transis-

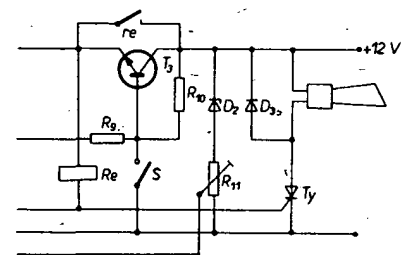

Obr. 1. Schéma zapojení poplašného zařízení

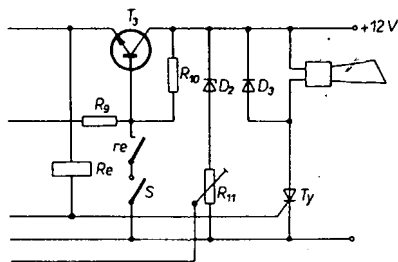
tor se otevře a zároveň se přes odpor R_3 začne nabíjet kondenzátor C_6 . Napájecí napětí je přes omezovací odpor R_3 přivedeno na stabilizační diodu D_1 , tedy i na napájecí vývod 14 integrovaného obvodu a na kolektorové odpory tranzistorů T_1 a T_2 . Tím se uvede v činnost porovnávací obvod, tvořený hradly C a D. Je-li na obou vstupech hradla C úroveň log. 1 (přibližné napětí větší než 1,5 V), je na jeho výstupu úroveň log. 0, na výstupu hradla D, které pracuje jako invertor, je tedy úroveň log. 1 a astabilní klopný obvod tvořený hradly A a B začne kmitat s opakovací kmitočet asi 0,3 Hz. Výstup hradla A je spojen přes odpor R_6 s bází tranzistoru T_2 , který ovládá výkonový tyristor T_3 a tedy i signalizační prvek. V okamžiku, kdy se na jednom z vstupů hradla C objeví úroveň log. 0 (přibližné napětí menší než 1 V), což může být způsobeno buď zmenšením napájecího napětí (vybití akumulátorů), nebo zmenšením napětí na kolektoru tranzistoru T_1 časového obvodu po nabíjení kondenzátoru C_6 , se na výstupu hradla C objeví úroveň log. 1 a na výstupu hradla D tedy log. 0. Je-li úroveň log. 0 na jednom ze vstupů hradla B, astabilní klopný obvod přestane kmitat a tím se přeruší i varovný signál. Signalizační obvod je pomocí diody D_3 chráněn proti případným napětovým špičkám, vznikajícím na vnitřní signalizačního prvku.

V některých případech může být na závadu ta skutečnost, že po vyvolání poplachu se po opětovném sepnutí spínače S signalizace přeruší. Chceme-li tomu zabránit, můžeme zapojení z obr. 1 ještě doplnit jedním relé podle obr. 2. Při prvním rozepnutí spínače S se otevře tranzistor T_3 a relé Re svým kontaktem přemostí tranzistor T_3 a dalším

spínáním spínače S se pouze prodlužuje doba časového omezení signalizace. Na obr. 3 je naznačena obdobná úprava bez této vlastnosti. Zapojení v tomto provedení je možné použít i pro hlídání automobilu. Pro zmíněné úpravy není bezpodmínečně nutno používat relé; téžoh účinku lze dosáhnout i vhodnou konstrukcí spínače S. Uvedené zapojení lze samozřejmě dále upravovat. Je např. možno vynechat obvod reagující na změnu napájecího napětí, spojit oba vstupy hradla C paralelně; tím se ovšem vystavujeme nebezpečí, že při případné poruše nebo při malé kapacitě se může akumulátor zničit. Obdobná situace může nastat i při vynechání omezujícího časového obvodu.

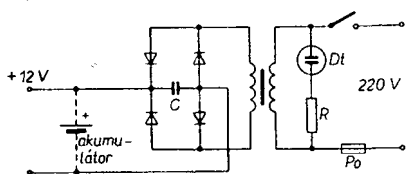

Obr. 2. Úprava zapojení, odstraňující možnost přerušit signalizaci opětovným sepnutím spínače S

Obr. 3. Jiná varianta úpravy (viz text)

Při instalaci uvedeného hlídacího zařízení v budovách připojených k rozvodné síti elektrické energie lze použít k napájení celého zařízení usměrňovač zapojený např. podle obr. 4. Zásadně je možné použít jakýkoli usměrňovač s napětím 12 V a proudem 5 A, ale z energetického hlediska (menší spotřeba elektrické energie) je výhodnější použít zdroj menšího výkonu ve spojení s menším akumulátorem, který se tímto zdrojem neustále udržuje v nabitěm stavu. Minimální kapacitu akumulátoru volíme s ohledem na požadovanou dobu signalizace.

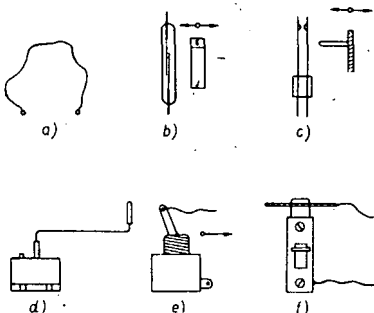
Obr. 4. Základní zapojení síťového napájecího zdroje

Některé příklady provedení spínačů

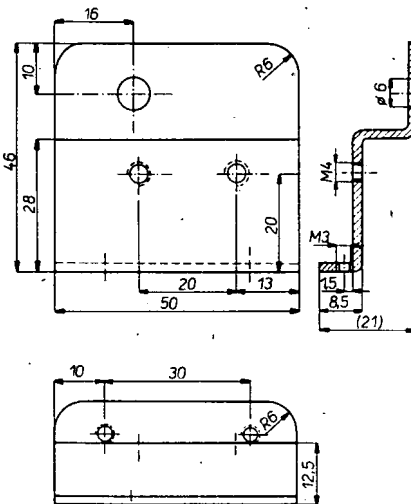
Nezbytnou součástí celého hlídacího zařízení je i jeden nebo více spínačů zapojených v sérii, které jsou umístěny na ohrožených místech jako jsou dveře, okenice atd. Spínače jsou propojeny s elektronickou částí zařízení vodiči a v klidovém stavu (při zavřených dveřích, okenicích) jsou jejich kontakty trvale sepnuty. Při otevření dveří nebo okenice spínač rozpojením kontaktů uvede v činnost poplašné zařízení. Vhodným umístěním přírodních vodičů lze ještě dále zlepšit ochranný účinek. Průřez vodičů není kritický, protože spínačem a tedy i vodiči prochází proud asi 8 mA a zapojení je voleno tak, aby odpor v obvodu sepnutého spínače mohl být až 1000 Ω . Tato vlastnost je výhodná zejména

při použití mechanických spínačů, u nichž se vlivem oxidace kontaktů může zvětšovat přechodový odpor kontaktů.

Příklad nejjednoduššího provedení spínače je na obr. 5a. Tvoří jej pouze tenký vodič (který je například uložen uvnitř dřevěných stěn chaty, prochází dutou ochrannou mříží, je natažen podél plotu apod.), jehož přerušením se vyvolá poplach. Jako dveřní kontakt je co do spolehlivosti nejvýhodnější spínač, tvořený jazýčkovým kontaktem a magnetem, umístěným na pohyblivé části dveří (obr. 5b). Tyto kontakty mají při proudu 8 mA téměř neomezenou dobu života a díky své konstrukci jsou ze všech uvedených příkladů

Obr. 5. Různé druhy spínačů: a) tenký vodič; b) jazýčkový kontakt; c) spínač z kontaktového svazku relé; d) koncový vypínač gramofonu; e) upravený páčkový spínač; f) spínač tvořený mechanickou západkou u okenice

Obr. 6. Držák desky a tyristoru

nejméně citlivé na oxidaci kontaktů. Spínač na obr. 5c je „klasický“ spínač, zhotovený z kontaktního svazku vyřazeného relé. Stejně lze postupovat i s obyčejným zvonkovým tlačítkem. Jak ukazuje obr. 5d, lze pro náš účel vhodně využít i spínače z vyřazeného gramofonu. Stiskem tlačítka spínač sepně, po nepatrném pohybu vypínací páky do strany spínač vypíná a znovu může být sepnut pouze opětovným stiskem tlačítka. Obdobné použití běžného páčkového spínače je naznačeno na obr. 5e. Na obr. 5f je jeden z možných způsobů provedení spínače na okenici.

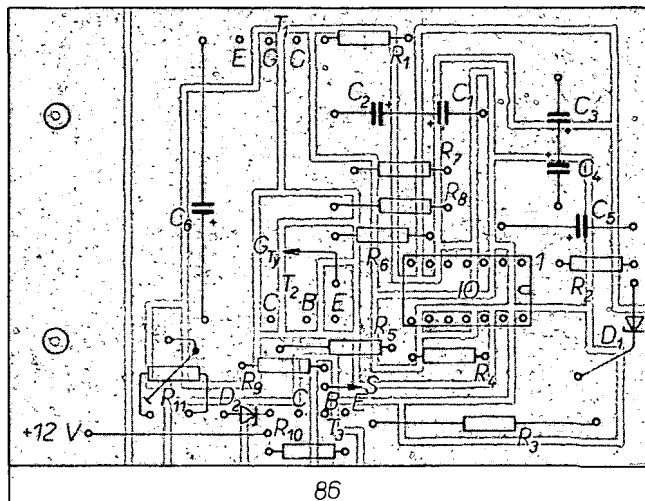
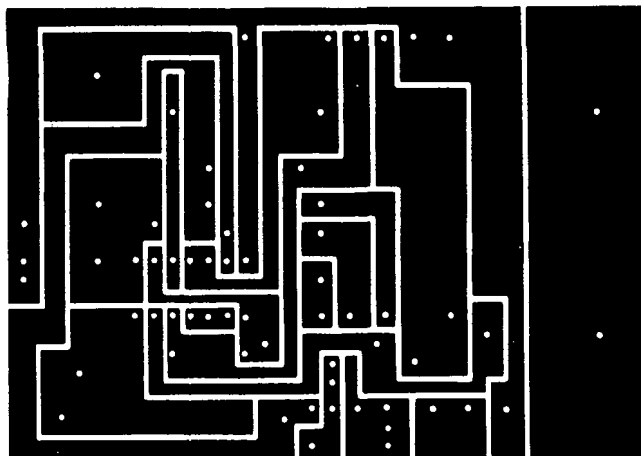
Pro dokonalou ochranu rekreační budovy nestačí pouze jeden spínač, ale je nutno podle místních podmínek zvolit vhodnou kombinaci spínačů, zapojených v sérii. Příklady spínačů uvedené v obr. 5 nevyčerpávají všechny možnosti, slouží spíše pro inspiraci, která by měla podnítit čtenářovu vynalézavost.

Popis mechanického provedení

Protože zhotovení vhodné skříňky a mechanických částí dělá většinu radioamatérů mnohem větší starostí, než samotné zapojování součástek, byla deska s plošnými spoji navržena tak, aby se zařízení včetně výkonového tyristoru vešlo do skříňky od běžných relé RP 92 KB nebo RP 102 KB, kterých je v různých provedeních v partiových prodejnách dostatek. Jedinou mechanickou částí, kterou je nutno zhotovit, je držák desky s plošnými spoji a tyristoru (obr. 6). Vývody jsou připájeny na svorkovnici, která je součástí skříňky. Provedení je zřejmé z obrázku na titulní straně časopisu. Protože uvedené zařízení musí spolehlivě pracovat i za nepříznivých klimatických podmínek, je výhodné opatřit hotovou desku s plošnými spoji i držák vhodným nátěrem. Pro ochranu desky s plošnými spoji lze doporučit elektroinstalční lak O 1905 nebo LETLAK. Zařízení je připojeno na akumulátor přes skrytý spínač pro proud asi 10 A, např. typ určený pro automobily, PAL 9430 40.

Uvedení do chodu

Zapojení je díky své jednoduchosti velice snadno reprodukovatelné. Při použití změřených součástek a pečlivém pájení musí pracovat naprosto spolehlivě ihned na první pokus. Jediným regulačním prvkem je odporový trimr R_{11} , kterým je nutno nastavit potřebné

Obr. 7. Rozmístění součástek na desce s plošnými spoji a deska (M53)

minimální napájecí napětí, při němž již klop-
ný obvod nepracuje. Na regulovatelném
stabilizovaném zdroji nastavíme napětí
10,5 V (minimální povolené napětí na článek
krát počet článků, tj. $1,75 \cdot 6 = 10,5$), roz-
pojíme svorky spínače S a trimr R_{11} nastaví-
me tak, aby klopný obvod právě přestal
pracovat. Zvětšením a opětovným zmenšením
napájecího napětí se přesvědčíme, zda sku-
tečně obvod při požadovaném napětí vypíná,
v opačném případě znovu nastavíme trimr
 R_{11} . Požadovanou dobu, po níž bude popis-
ované zařízení signalizovat, určuje odpor R_6
a kapacita kondenzátoru C_6 . Se součástkami
uvedenými na obr. 1 je tato doba asi deset
minut. Zvětšováním odporu R_6 lze dosáhnout
doby až několik hodin; je však otázkou,
zda je to účelné. Při použití mimotoleran-
čních tranzistorů T_1 (KF520) by se mohlo stát,
že se napětí na kolektoru tohoto tranzistoru
dostane mimo regulační oblast a časový
obvod tedy nebude pracovat. Tuto záadu
však snadno odstraníme změnou odporu R_7 :
odpor R_7 nahradíme odporovým trimrem
15 k Ω a na kolektor tranzistoru připojíme
voltmetr. Tento trimr nastavíme tak, aby
napětí na voltmetru bylo při vybitém a nabi-
tém kondenzátoru C_6 v rozsahu asi 1,3 až

1,7 V. Je-li tato podmínka splněna, nahra-
díme trimr pevným odporem o stejné hodnotě
a zařízení již musí pracovat.

Závěr

Uvedené zařízení nebylo zatím nikdy
prakticky ověřeno za okolností, pro něž je
určeno (k velké radosti autora), ale při
pravidelných ročních kontrolních zkouškách
za různých klimatických podmínek ani v jed-
nom případě neselhalo. I když je pravděpo-
dobné, že uvedené zařízení bude v praxi
využito jen výjimečně, přesto se jeho poměr-
ně nenáročná stavba určitě vyplatí, protože
co kdyby... Již sama přítomnost tohoto
zařízení na chatě, chalupě atp. značně přispě-
je ke klidu každého majitele. Do budoucna si
však lze jen přát, aby bylo podobných zaříze-
ní čím dál tím méně zapotřebí.

POZOR! Upozorňujeme zájemce, že kompletní sadu elektrických součástek včetně desky
s plošnými spoji (bez zdroje) lze zakoupit nebo objednat na dobírku ve vzorové prodejně TESLA
Pardubice, Palackého 580, 530 00 Pardubice.
Pro tuto konstrukci budou v prodejně kompletovány sady ve dvojím provedení: a) komplet včetně
relé v ceně asi 410 Kčs, b) komplet bez relé v ceně asi 330 Kčs.

Seznam použitých součástek

Odpory	
R_1, R_2	TR 112a, 5,6 k Ω
R_3	TR 152, 180 Ω /0,5 W
R_4, R_5	TR 112a, 22 k Ω
R_6, R_{10}	TR 112a, 1,5 k Ω
R_7	TR 112a, 10 k Ω
R_8	TR 112a, 220 Ω
R_9	TR 112a, 0,82 M Ω
R_{11}	TP 012, 4,7 k Ω , trimr
Kondenzátory	
C_1 až C_4	TE 981, 2000 μ F
C_5	TE 981, 10 μ F
C_6	TE 984, 1000 μ F
Polovodičové součástky	
IO	MH7400
T_1	KF520
T_2	KF506
T_3	KC509
D_1	1N270
D_2	KZ722
D_3	KY132/80
T_4	KT 701

ANTĚNNÍ PŘEDZESILOVAČ S MOSFET

V. Sirko, J. Sedlák, RNDr. A. Sedlák, CSc.

*Letos na jaře se konala v n. p. TESLA Rožnov celostátní konference o perspektivních
polovodičových součástkách. Z diskuse a z materiálů se účastníci konference dozvěděli
o přípravách tuzemského výrobce televizních přijímačů na výrobu nové generace barevných
TVP s integrovanými obvody a s tranzistory MOSFET se dvěma bázemi (elektrodami G).
S posledně jmenovaným progresivním polovodičovým prvkem a s jeho použitím bychom chtěli
proto seznámit i čtenáře AR, neboť jeho použití výhodně a celkem jednoduše zabezpečí jakostní
příjem tam, kde je sice silné pole místního vysílače, ale kde se současně požaduje příjem slabšího
vysílače na sousedním kanálu – to platí jak pro příjem televizních signálů, tak i pro příjem na
VKV.*

Polovodičové součástky tohoto typu jsou již
běžné na trhu v zahraničí, s tuzemským, příp.
dováženým MOSFET se setkají profesioná-
lové i amatéři asi během dvou let, nebude-li
se vývoj ubírat jiným, ještě progresivnějším
směrem. V každém případě se však můžeme
těšit na součástku, která najde výhodné
uplatnění i mimo vstupní obvody TVP a jejíž
vlastnosti ocení i amatéři-vysílači na KV
a VKV. Označení tranzistoru není zatím
známo (tuzemského typu), půjde však prav-
děpodobně o ekvivalent typu BF905, popř.
BF900 (Texas Instruments).

Přednosti dvoubázového tranzistoru
MOSFET byly již uvedeny v literatuře (např.
[1], [2]), především se zdůrazňuje jejich

vynikající odolnost proti křížové modulaci,
možnost jednoduše regulovat zisk a malé
nelineární zkreslení. Sum moderních tranzis-
torů se dvěma bázemi se pohybuje okolo
2 dB na VHF a 4 dB na UHF. Výkonovým
zesílením úspěšně konkurují bipolárním
tranzistorům, a to 22 dB na VHF a 18 dB na
UHF. V nejpoužívanějším zapojení SS (spo-
lečná elektroda S, emitör) se dvoubázový
tranzistor MOSFET svými vlastnostmi zna-
čně liší od bipolárních tranzistorů, u nichž se
(až na speciální typy) používá v pásmu VHF
a UHF převážně zapojení SB (se společnou
bází). Srovnáme-li typické představitele bi-
polárních tranzistorů pro aplikace ve vstup-
ních obvodech TVP (GF507, GT328,
GT346, KF272 apod.) a jejich čtyřpólovou
matici v zapojení SB s MOSFET BF905
zjistíme, že jejich vstupní admitance je (pod-

le kmitočtu) až o dva řády větší. Díky malé
zpětnovazební kapacitě; asi 0,02 pF, odpa-
dají u BF905 starosti s neutralizací a proto lze
s dostatečnou stabilitou využívat jejich vel-
kého výkonového zisku.

Na stránkách AR A2/77 a AR B1/78 se
objevily již stručné zmínky a příklady zapoje-
ní s tranzistory BF900 a BF905, převzaté ze
[3], kde jsou základní úvahy o koncepci
zesilovačů VHF a UHF s moderními tranzis-
tory MOSFET a JFET. Článek si však
nekládá za cíl popsat detailní návod ke
zhotovení předzesilovačů. Proto jsme se na
jeho základě pokusili sestavit předzesilovač,
abychom si v praxi ověřili vlastnosti zapojení.
Realizovali jsme zesilovač pro 8. kanál III.
TV pásma podle normy CCIR-D a výsledky
byly tak zajímavé, že se domníváme, že je
vhodné seznámit s nimi všechny zájemce
o tuto problematiku.

PŘEDZESILOVAČ PRO III. PÁSMO S TRANZISTOREM BF900 Návrh

Vlastnosti předzesilovače jsou značnou
měrou ovlivněny vhodnou volbou a kon-
strukcí vstupních a výstupních laděných ob-
vodů. Jejich návrhem se proto budeme zabý-
vat podrobněji. Návrh je zpracován tak, aby
mohl sloužit i jako vodítko ke konstrukci
zesilovače na jiných kmitočtech v pásmu
VKV (VHF). Ke konstrukci byl zvolen zá-
měrně tranzistor BF900, neboť v III. TV
pásmu je jeho výkonový zisk o 2 dB a šum
o 0,5 dB lepší, než tranzistoru BF905;
BF905 dává lepší výsledky až ve IV. a V. TV
pásmu.

Návrh předzesilovače vycházel z admita-
ční matice tranzistorů BF900

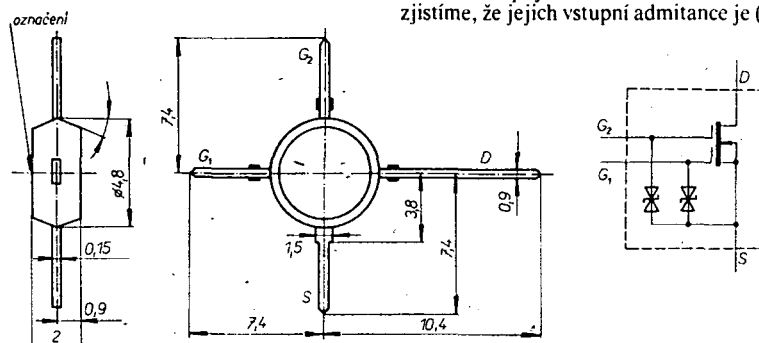
$$Y = \begin{vmatrix} 1 + j5,5 & 0 + j0,5 \\ 10 - j8 & 0,25 + j2,5 \end{vmatrix} \text{ mS}$$

pro úplnost uvádíme i mezní a charakteris-
tické vlastnosti tranzistorů BF900

$$\begin{aligned} U_{DS \text{ max}} &= 20 \text{ V}, & Y_{21} &= 12 \text{ mS}, \\ I_D \text{ max} &= 30 \text{ mA}, & C_{12} &= 0,025 \text{ pF}, \\ P_{\text{max}} (25^\circ \text{C}) &= 150 \text{ mW}, & C_{11} &= 3,5 \text{ pF}, \\ & & C_{22} &= 3 \text{ pF} \end{aligned}$$

$$(U_{DS} = 15 \text{ V}, I_D = 7 \text{ mA}, U_{G2S} = 4 \text{ V}, U_{G1S} = 0 \text{ V}, f = 1 \text{ MHz}).$$

Rozmístění vývodů a tvar pouzdra jsou na
obr. 1. Ekvivalentem tranzistoru BF900 je

Obr. 1. Pouzdro a vývody tranzistorů BF900, BF905, BF960 a BF961 (TI, Siemens)

tranzistor BF961 fy Siemens, a to jak co do vlastností, tak i co do použitého pouzdra a rozmístění vývodů.

Vstupní obvod zesilovače sám o sobě je zatěžován pouze odporem R_0 (obr. 2), jehož velikost je dána především činitelem jakosti Q_0 cívky L_1 . Činitel Q_0 odhadneme asi na 100. Připojíme-li k rezonančnímu obvodu tranzistor, bude obvod tlumen vlivem vstupní admitance g_{i1} (odpor $R_F = 1 \text{ k}\Omega$). Činitel jakosti Q_1 rezonančního obvodu má být podle [3] asi kolem 10. Z uvedených údajů již lze odhadnout R_0 , neboť platí, že

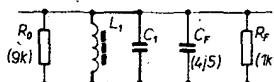
$$Q_0 = R_0 / \omega L_1 \quad (1),$$

$$Q_1 = R_F / \omega L_1 \quad (2),$$

kde ω je kruhový kmitočet a R_F paralelní součet odporů R_0 a R_F . Ze vztahů (1) a (2) vyplývá, že

$$R_0 / R_F = Q_0 / Q_1,$$

přičemž $Q_0 / Q_1 = 10$. Dosazením a výpočtem vychází, že $R_0 = 9 \text{ k}\Omega$ a $R_F = 900 \text{ k}\Omega$. Induktivnost cívky L_1 určíme ze vztahu (2). Uvažujeme-li pro daný příklad střední kmitočet 8. kanálu $f_0 = 194 \text{ MHz}$, vypočítáme $L_1 = 74 \text{ nH}$; kapacita rezonančního obvodu bude zhruba 9 pF . Od této kapacity je nutno odečíst kapacitní složku vstupní admitance, tj. C_{i1} ($4,5 \text{ pF}$ na 200 MHz). S ohledem na vlastní kapacitu cívky a přídavné kapacity spojí volíme výslednou kapacitu C_1 ještě menší, v našem případě $3,3 \text{ pF}$. Podrobné údaje cívky jsou v rozpisce součástek. Doporučujeme zkontrolovat rezonanční kmitočet obvodu $L_1 C_1$ měřicím rezonancí a to především tehdy, bude-li pro jádro cívky použit jiný materiál, než jaký je předepsán. Při měření GDO (měřicím rezonancí) je třeba paralelně k cívce a kondenzátoru připojit další kondenzátor, a to s kapacitou $8,2 \text{ pF}$ (případně s jinou kapacitou, je-li předzesilovač určen pro jiný kmitočet, než 194 MHz) – tím budou respektovány výše uvedené podmínky.

Obr. 2. Vstupní obvod předzesilovače

Odbočku na cívce L_1 (k připojení anténního svodu) je třeba volit poněkud „výše“, než by odpovídalo přesné transformaci impedancí 75Ω – je totiž třeba na základě vztahů uvedených v [1] volit určitý kompromis mezi optimálním výkonovým a šumovým přizpůsobením ($R_{\text{sum}} = 500 \Omega$ při 200 MHz). Výsledkem tohoto kompromisu je v našem případě zvětšení šumu o $0,4 \text{ dB}$.

Výsledná šířka zesilovaného pásma $B = 8 \text{ MHz}$ pro jeden kanál.

Výstupní obvod musíme navrhnout s ohledem na potřebu co největšího poměru L/C . V předzesilovači byla použita pásmová propust $L_2 C_2, L_3 C_3$. Primární obvod této propusti je zatěžován admitancí g_{i2} (odpor $4 \text{ k}\Omega$). Činitel jakosti Q_2 (opět předpokládáme asi 100) se tím musí zmenšit na velikost f_0/B , tj. asi na 24. Stejným postupem jako v úvodu článku vypočítáme, že R_0 je asi $3 \text{ k}\Omega$; indukčnost L_2 je asi $0,1 \mu\text{H}$ a kapacita C_2 asi $4,7 \text{ pF}$. Induktivnost cívky L_3 je shodná s indukčností L_1 , liší se však větší jakostí (činitel jakosti $Q_3 =$ asi 50). Laděný obvod $L_3 C_3$ musí být zatěžován odporem $R'_0 =$ asi $6 \text{ k}\Omega$; stejný odpor musí mít i vnější zátěž, transformovaná z výstupní impedance 75Ω .

Celkový paralelní odpor obvodu $L_3 C_3$ je pak stejný jako u primárního obvodu ($3 \text{ k}\Omega$), což je dáno požadavkem stejného činitele jakosti u primárního i sekundárního obvodu.

Mírně nadkritické vazby dosáhneme u pásmové propusti vazebním kondenzátorem s malou kapacitou. Činitele vazby lze určit ze vztahu

$$k = \sqrt{\left[\left(\frac{2f_0}{2f_0 - B}\right) - 1\right]^2 + \frac{1}{Q_3^2}} \quad (3),$$

kde $f_1 = f_0 - (B/2)$ a Q je činitel jakosti rezonančního obvodu, tj. 24. Činitel vazby je v našem případě asi $k = 0,06$. Protože $C_3 = C' = 7 \text{ pF}$ zvolíme kondenzátor $5,6 \text{ pF}$, je kondenzátor C_3

$$C_3 = \frac{kC_3}{1 - k} \quad (4).$$

Dosadíme-li do posledního vztahu, je C_3 asi $0,5 \text{ pF}$. Vazební kondenzátor může mít i větší kapacitu, bude-li připojen k obvodům $L_3 C_3, L_2 C_2$ přes odbočky cívek. Vzhledem k malému počtu závitů cívek je však pro dané zapojení tento způsob nevhodný.

Zatížení výstupního obvodu admitancí g_{i2} je poměrně malé; proto přesnost výpočtu předzesilovače závisí na odhadu činitele jakosti laděných obvodů. Vezmeme-li však v úvahu, že přenosovou charakteristiku nastavujeme obvykle na rozmltiči, nedopustíme se větší chyby, i když jakost cívek měřit nebudeme.

Stavba zesilovače

Než začnete se stavbou zesilovače, je vhodné seznámit se s hlavními zásadami pro práci s novou součástkou:

1. Nepřekračujte mezní parametry, udávané výrobkem.
2. S tranzistorem doporučujeme manipulovat shodně jako s ostatními součástkami MOS. Ochranné Zenerovy diody ve vstupech nejsou totiž vždy zárukou nezníčitelnosti tranzistorů. Vadný tranzistor nemusí mít např. menší zesílení, vždy se však zhorší jeho šumové vlastnosti. Před zapojením do obvodu (máte-li pochybnost o stavu tranzistoru) změřte odpor každé z bází vzhledem k elektrodám S i D a to napětím obou polarit. Poškozený tranzistor bude mít při některém z měření podstatně menší odpor přechodu.
3. Zásadně nelze namáhat páskové vývody pouzdra vícenásobným ohýbáním, kroucením a pájením delším než 6 s. Z tohoto hlediska jsou tranzistory v pouzdech z plastické hmoty choulostivější, než tranzistory v kovových pouzdech.
4. Transformátorovou páječku nechtejte při práci s MOSFET v nehlubší zásuvce. Tranzistor se totiž může zničit i tehdy, je-li nezapojen a je-li v jeho blízkosti často zapínán spotřebič se silným magnetickým polem.
5. Tranzistory řady BF900 mají větší rozptýl parametrů, než na jaký jsme zvyklí u bipolárních tranzistorů. Požadujeme-li od zapojení ty nejlepší výsledky, neobejdeme se bez trimrů pro nastavení optimálních pracovních bodů.
6. Předpětí pro obě báze doporučujeme vytvářet z děličů napětí, jejichž vnitřní odpor

je větší než $50 \text{ k}\Omega$. Jedině tak je zaručeno případné omezení proudu pro ochranné Zenerovy diody.

7. Jsou-li tranzistory použity v anténních předzesilovačích, je vhodné nevypínat napájecí napětí – je-li napájecí napětí vypnuto, je větší pravděpodobnost, že budou zničeny vlivem indukovaných napětí ze statických výbojů.

Předzesilovač podle obr. 3 je postaven na oboustranně plátované desce s plošnými spoji. Na jedné straně destičky jsou vyleptány spoje, fólie na druhé straně se neodlépává, tvoří „stínění“. V místech, v nichž procházejí vývody součástek na stranu spoji, je však třeba (např. hrotem vrtáku) fólii odstranit (asi 1 mm okolo díry). V praxi se ukázalo, že tato konstrukce zjednodušila stavbu, neboť vyloučila parazitní vazby, které by si jinak vyžádaly použití stínící přepážky.

Deska s plošnými spoji je na obr. 4. Použité součástky jsou (až na tranzistor) zcela běžné. Tlumivku T_1 a kondenzátor C_0 lze z konstrukce vypustit, pokud nebude předzesilovač napájen po sousedem kabelu. Dioda D, chrání předzesilovač při náhodném přepólování napájecího napětí.

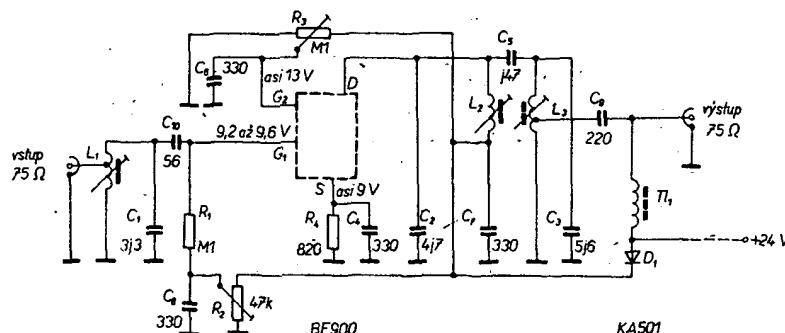
Oživení a nastavení předzesilovače

Před připojením napájecího napětí zkontrolujeme naposledy osazenou desku s plošnými spoji, přitom současně nastavíme běžce odporových trimrů asi doprostřed odporové dráhy. Po připojení napájecího napětí (24 V) by neměl být odběr proudu větší než 14 mA . Trimrem R_2 pak nastavíme proud I_0 asi na 7 až 10 mA – větší proud není přípustný s ohledem na výkonovou ztrátu v požadovaném rozmezí teplot (do $+50^\circ \text{C}$). Napětí U_{DS} by mělo být asi 14 V . Trimrem R_3 se nastavuje optimální předpětí pro U_{G2} vzhledem k maximálnímu zisku a minimálnímu šumu. Na požadovaný tvar přenosové charakteristiky nastavíme laděné obvody rozmltičem. V nouzi lze k nastavení použít i TV signál. V každém případě je výhodné „přednastavit“ laděné obvody (bez tranzistoru) měřicím rezonancí (GDO).

Závěr

Změřené parametry předzesilovače odpovídaly údajům, uvedeným ve [3]. Šířka pásma $B = 7,9 \text{ MHz}$ pro -3 dB , zesílení $A = 21,5 \text{ dB} \pm 5\%$, šum $F = 2,3 \text{ dB} \pm 30\%$. Šum předzesilovače je menší, než jsme předpokládali. Měřicí metoda, kterou jsme použili, dává výsledky ve velké toleranci, to však bylo dáno především použitým generátorem šumu.

V praxi se vlastnosti zesilovače projeví výrazným zlepšením jakosti obrazu, neboť prakticky vymizelo rušení, způsobené křížovou modulací. Navíc jsme tento předzesilovač porovnávali s předzesilovačem, osazeným germaniovými tranzistory. Vyjdeme-li z míry šumu udávané ve [3] ti $2,5 \text{ dB}$ pro

Obr. 3. Schéma zapojení předzesilovače

předzesilovač s BF900 (což odpovídá $1,8 kT_0$) a srovnáme-li s ním zesilovač obdobných vlastností se dvěma germaniovými tranzistory, jehož šumové číslo je kolem $6 kT_0$, je šumové napětí předzesilovače s germaniovými tranzistory asi $1,8 \times$ větší $\sqrt{6/1,8}$, tj. asi o 5 dB. V praxi se tento rozdíl projevil tak, jako bychom k předzesilovači s germaniovými tranzistory připojili optimálně sfázovanou čtveřici antén YAGI místo původní jedné, např. „dlouhé“ antény YAGI (pro stejný odstup signál/šum).

Literatura

- [1] Beneš, O.; Černý, A.; Žalud, V.: Tranzistory řízené elektrickým polem. SNTL: Praha 1977.
- [2] Němec, V.: Vstupní jednotka VKV. AR řada A, č. 2/1977.
- [3] Schürmann, J.: Sperrsicht- und MOS-FET Schaltkonzept. Funktechnik č. 22 a č. 24/76.

Seznam součástek

Polovodičové prvky

T₁ BF900 (Texas Instr.), popř.
BF961 (Siemens)
D₁ KA501, KA261

Kondenzátory

C₁ TK 755, 3,3 pF
C₂ TK 755, 4,7 pF
C₃ TK 755, 5,6 pF
C₄ TK 725, 330 pF
C₅ 5 WK 82005, 0,47 pF
C₆, C₇, C₈ TK 725, 330 pF
C₉ TK 754, 220 pF
C₁₀ TK 774, 56 pF

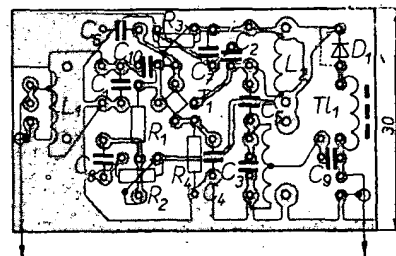
Odpory (odporové trimry)

R₁ TR 191, 0,1 MΩ
R₂ TP 011, 47 kΩ
R₃ TP 011, 0,1 MΩ
R₄ TR 151, 820 Ω

Cívky

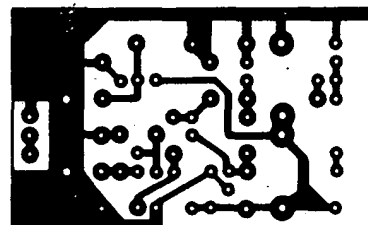
L₁ 2 3/4 z drátu o Ø 1 mm CuL, odbočka na 0,84, z od studeného konce, stoupání 0,22 mm, vinutí pravotočivé, jádro M4 × 12,5 mm, mat. N05
L₂, L₃ 4 z drátu o Ø 1 mm CuL, stoupání 0,5 mm, vinutí pravotočivé, jádro jako L₁; L₃ má odbočku na 0,5, z od studeného konce
T_{L1} 15 z drátu o Ø 0,1 mm CuL na feritové tyčince o Ø 2,5 × 10 mm

Všechny cívky jsou vinuty na kostičkách o Ø 5 mm.

vstup 75 Ω

výstup 75 Ω

Obr. 4. Deska M54 s plošnými spoji je z oboustranně plátovaného kuprextitu, zem ze strany spojů je spojena s fólií na druhé straně desky uzemněnými vývody trimrů

Časové základny osciloskopů

Zdeněk Makarius

Nové směry v aplikacích impulsních obvodů, jejich konstrukci a oživení si nutně vyžadují měřicí přístroj – osciloskop. Zobrazení a vyhodnocení snímaného jevu je ovšem možné jen na kvalitním přístroji. Tento článek rozebírá problematiku časových základen a obvodů s nimi spojených, protože patří mezi nejdůležitější části osciloskopů.

Typů časových základen (dále ČZ) známe několik. Nejjednodušší a nejméně vhodné pro danou problematiku jsou zapojení tzv. volnoběžná. Základem je obvykle blokovací oscilátor s plynulou změnou opakovacího kmitočtu. Nedostatkem je závislost výstupního signálu pilovitého průběhu na synchronizačním signálu. Takto zobrazený snímání děj můžeme použít jen jako informativní. U složitých průběhů lze velmi nesnadno zasynchronizovat obraz na stínítku obrazovky. Typickým představitelem je např. osciloskop Křížák nebo TESLA BM370.

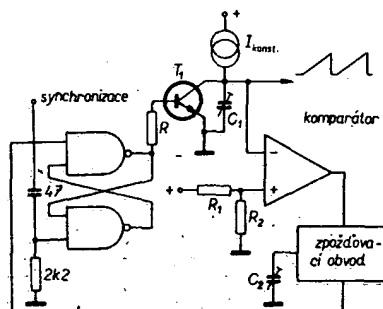
Určité zdokonalení přineslo zapojení časové základny s pevně danými kmitočty výstupního pilovitého průběhu. Zasynchronizování signálu je usnadněno závislostí amplitudy signálu (pily) na časovém sledu synchronizačního signálu. Tento typ ČZ umožňuje již měřit časové údaje zobrazovaného průběhu. ČZ tohoto typu má však jeden vážný nedostatek – mění se rozměr stopy (v horizontálním směru) na stínítku obrazovky.

Časová základna tzv. spouštěná nebo automatická odstraňuje všechny předchozí uvedené nedostatky. Synchronizace je zde přímá. Impuls zpracovaný synchronizačními obvody přímo spustí generátor pily. Blokové schéma spouštěné časové základny je na obr. 1.

„Srdcem“ časové základny je kondenzátor C₁, napájený generátorem konstantního proudu, který zajistí lineární vzrůst napětí U_{C1} v závislosti na čase.

Komparátor vyhodnotí okamžik, kdy velikost napětí na kondenzátoru C₁ dosáhne

úrovně napětí na děliči R₁ a R₂. Poměrem těchto odporů je nastavena výstupní amplituda pily. Zpožďovací obvod je nutný proto, že nabíjecí obvod (tranzistor T₁) není ideálním spínačem. Při kapacitách kondenzátoru C₁ větších než 0,1 μF se nepříznivě uplatní vnitřní odpor tranzistoru T₁, který (když je tranzistor saturován) je až 150 Ω. Vlivem odporu se vybije kondenzátor až za určitý čas. Kdyby následovalo spuštění dalšího pilovitého impulsu bez důkladného vybití kondenzátoru, pozorovaný děj by nebyl stabilní a pohyboval by se v horizontálním směru. Pro vyšší opakovací kmitočty se nepříznivě projevuje akumulace náboje na přechodu báze-emitor a tím malé zpoždění spuštění pilovitého impulsu po příchodu synchronizačního signálu. Výběr tranzistoru T₁ je proto velmi

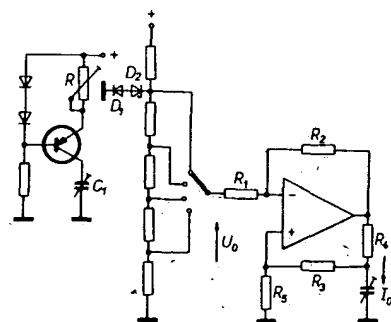

Obr. 1.

důležitý – je nutný spínací typ s velmi krátkými časy sepnutí a rozepnutí, $f_T > 250$ MHz (KSY34).

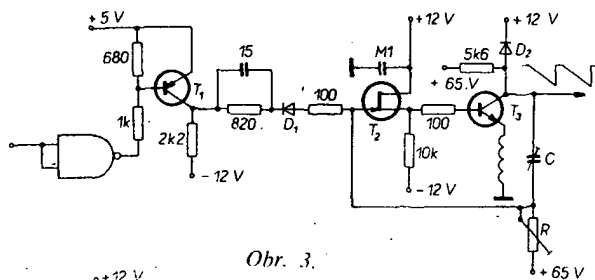
Kondenzátor C₂ se přepíná shodně s C₁. Jeho kapacita určuje dobu zpoždění. Řídicím orgánem v uvedeném zapojení je klopný obvod R-S, vytvořený ze dvou hradel NAND. Na jeho nastavovací vstup je přiveden signál log. 0 po dobu, která je nastavena zpožďovacím obvodem. Tímto je blokovan nulovací vstup až do návratu signálu do stavu log. 1. Derivační člen nulovacího vstupu klopného obvodu vyhodnotí synchronizační signál, který je obvykle omezen např. Schmittovým klopným obvodem. Nové generování pilovitého impulsu nastane po příchodu záporné hrany synchronizačního signálu.

Generátory konstantního proudu jsou obvykle tvořeny tranzistory nebo integrovanými obvody (viz obr. 2). Tranzistorové verze

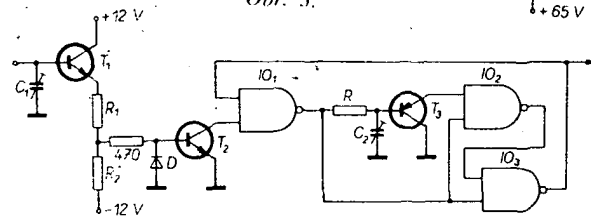

Obr. 2.

generátorů jsou poměrně jednoduché i dostatečně přesné. Odpor R umožňuje jemné nastavení proudu, obvykle se přepíná (v poměru 1, 2, 5) k jednomu zapojenému kondenzátoru C₁. Např. opakovací kmitočty 1 kHz, 500 Hz, 200 Hz, pro kapacitu kondenzátoru C₁ 0,22 μF. Odpory pro jednotlivé opakovací kmitočty jsou použitelné vícekrát, dodrží-li se dekadická řada kapacit (např. 2,2 μF, 0,22 μF, 22 nF, 2,2 nF, 200 pF apod.). Generátory s operačními zesilovači jsou složitější, ale velmi přesné. Na obr. 2 je

Obr. 3.

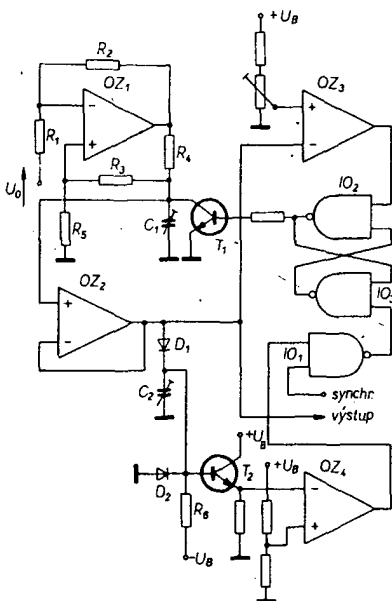

Obr. 4.

operační zesilovač ovládan z odporového děliče (0,5 % tolerance odporů), který se napájí ze zdroje stabilizovaného Zenerovou diodou D₂. Dioda D₁ je běžná křemíková dioda zapojená v propustném směru jako teplotní kompenzace Zenerovy diody D₂. Konstantní proud z výstupu obvodu je dán vztahem

$$I_n = \frac{U_n \cdot R_2}{R_1 \cdot R_2} \text{ za předpokladu } \frac{R_1}{R_2} = \frac{R_5}{R_3}$$

Tento obvod je samozřejmě vhodný i pro jiné aplikace, např. v převodníku U/f jako přesný integrátor. Jako generátor časových základů se velmi často využívá tranzistorové verze Millerova integrátoru (obr. 3). Časová konstanta integrátoru je dána hodnotou RC . Integrační kondenzátor je zapojen v obvodu záporné zpětné vazby tranzistoru T₃. Vstupní odpor tohoto tranzistoru je zvětšen pomocí tranzistoru T₂ (FET). Na místě T₂ není vhodný typ MOS, nýbrž J-FET (např. BF244, E300 apod.). Indukčnost v emitoru tranzistoru T₃ je realizována feritovou perličkou navlečenou na emitorový drátový vývod tranzistoru. Tím je umožněna rychlá změna stavu tranzistoru a strmější naběh napětí na kondenzátoru C při větších opakovacích kmitočtech řádu 1 MHz. Rychlé nabití též zabezpečuje poměrně vysoké napájecí napě-

Obr. 5.

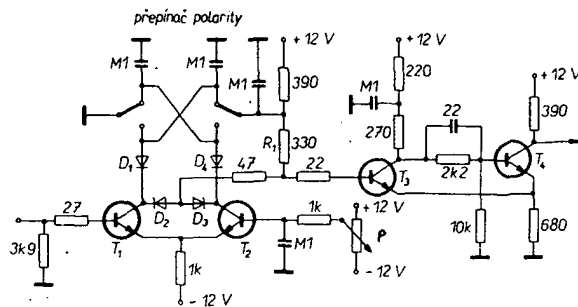
tí (65 V). Tranzistor T₃ je chráněn proti napětovému průrazu diodou D₂. Touto diodou a jejím podloženým napětím je dána maximální amplituda výstupního signálu pilovitého průběhu. Obvod se klíčuje zápornými impulsy přes diodu D₁.

Komparátory lze s výhodou realizovat pomocí operačních zesilovačů. Požadavek však je, aby OZ byly schopny zpracovat signál o kmitočtu řádu desítek MHz bez fázových chyb. Jednoduchý komparátor je možno sestavit i s jedním tranzistorem a jeho výstup přímo navázat na zpěťovací obvod (obr. 4). Tranzistor T₁ je emitorový sledovač, který je připojen na výstup generátoru signálu pilovitého průběhu. Komparátorem je tranzistor T₂, který v závislosti na poměru odporů R₁ a R₂ určí maximální amplitudu napětí generátoru. Dioda D chrání tranzistor před proražením přechodu záporným napětím na bázi při startu časové základny. Tento tranzistor (T₂) je přímo připojen k hradlo NAND IO₁. Zajímavou částí tohoto obvodu jsou pasivní prvky R, C a tranzistor p-n-p T₃, které zvedají vstupní odpor hradla IO₂. Můžeme tedy volit odpor R nejméně o dva řády větší, než je uvedeno v aplikačních listech výrobce, tj. asi 5 až 20 kΩ. Kapacita C₂ vychází pak menší a kondenzátor méně rozměrný. Jak bylo již uvedeno, kondenzátor C₂ se přepíná spolu s C₁. Kapacita C₂ je vždy menší než C₁ a proto je možno vytvořit jen jednu řadu kapacit a vhodně propojit přepínač kmitočtů časové základny.

Zapojení velmi kvalitní časové základny je na obr. 5. Generátorem konstantního proudu, který byl již popsán, je napájen kondenzátor C₁. Získaný lineární průběh napětí je operačním zesilovačem OZ₂ oddělen. Tento zesilovač pracuje se 100 % zápornou zpětnou vazbou jako sledovač signálu s velmi velkým vstupním odporem. Na jeho výstupu se signál dělí na komparátor OZ₃, určující amplitudu pily, a na obvod určující dobu blokování nového startu časové základny (OZ₄). Čas blokování je dán kapacitou C₂, která se nabíjí přes diodu D₁ po dobu pilovitého výstupního napětí z OZ₂, a odporem R₆ vybíjejícím tuto kapacitu. OZ₄ pracuje jako druhý komparátor, jehož výstup ovládá hradlo NAND IO₁, které pracuje jako brána synchronizačním impulsům. Impuls pilovitého průběhu se spustí nástupní hranou synchronizačního impulsu.

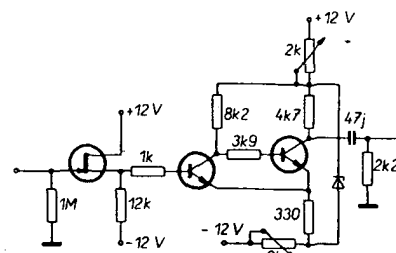
Synchronizační obvody patří k nejdůležitější částem časových základů. Mají za úlohu vybrat zvolenou fázi pozorovaného děje a vyrobí impuls pro synchronizaci generátoru impulsů pilovitého průběhu. Příklad zapojení uvádí obr. 6.

Diferenciální zesilovač (tranzistory T₁ a T₂) má ve svých kolektorových obvodech zajímavý přepínač výběru polarit vstupního signálu. Diodový můstek zabezpečuje obvod

Obr. 6.

proti nežádoucímu vlivu kapacit spojů u přepínače klasického zapojení. Zesilovač předává též dokonalý omezovač vstupního signálu, konstantní výstupní úroveň $I_{mv} = 0,7$ V (špička-špička). Potenciometrem P je možné sledovat fázi vstupního signálu nebo vyvážit diferenciální zesilovač na předpokladu stejnosměrné úrovně na vstupu. Tento potenciometr je jediný proměnný prvek u spoustě automatických časových základů. Výstupní omezený signál z diferenciálního zesilovače je dále zpracováván Schmittovým klopným obvodem s velmi malými odpory v kolektorech tranzistorů T₃ a T₄. Zapojení bylo zkušeno s tranzistory typu KF525 a diodami KA236 s těmito výsledky: pro výstupní napětí $U_{mv} = 6$ V je třeba vstupní napětí 60 až 100 mV v kmitočtovém rozsahu 0 až 20 MHz. Vstup diferenciálního zesilovače by měl mít velký vstupní odpor. Proto se před něj zapojuje obvykle sledovač, osazený tranzistorem FET. Součástí tohoto obvodu je též přepínač s volbou kmitočtového, omezení vstupního signálu (potlačení nízkých či vysokých kmitočtů). Přepínačem lze též volit stejnosměrnou nebo střídavou složku vstupního signálu, možnost externí synchronizace a synchronizace ze světelné sítě (50 Hz). Místo Schmittova klopného obvodu je též možno připojit paralelně k odporu R₁ tunelovou diodu a impulsní tranzistorový zesilovač. Záporný odpor tunelové diody a vhodný výběr ostatních součástek obvodu umožní vyrobí jeden velmi krátký impuls při zvolené nástupní nebo sestupné hraně omezeného signálu. Přenos tohoto impulsu do ostatních obvodů generátoru ČZ zajišťuje impedanční transformátor, navinutý na toroidu. Jednodušší zapojení synchronizačního zesilovače je na obr. 7.

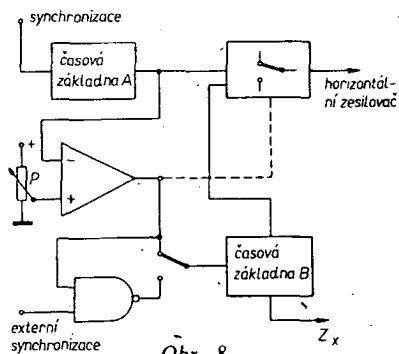

Obr. 7.

Vzhledem k tomu, že se v synchronizačních obvodech zpracovávají signály o velkých amplitudách a hlavně strmých hranách, je nutné tyto obvody stínit a napájecí napětí filtrovat. Sériové zapojení odporu a indukčnosti je podmínkou. Blokovací kondenzátory musí být jen keramické, paralelně spojené s elektrolytickými kondenzátory.

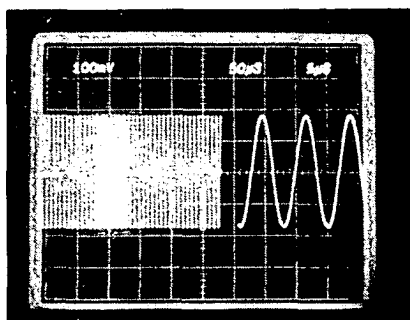
Moderní osciloskop bez časové lupy si lze již těžko představit. Krátce se seznámíme s blokovým schématem na obr. 8.

Dvě časové základny A, B jsou zapojeny nezávisle na sobě. Hlavní synchronizační signál ovládá časovou základnu A. Na výstupu generátoru pily je zapojen velmi přesný komparátor, který vytvoří signál zpovědný o čas nastavený potenciometrem (obvykle to

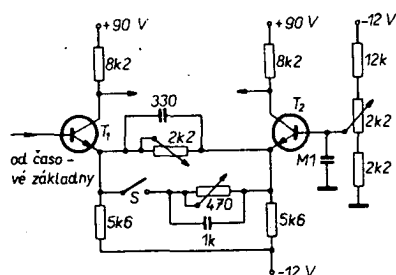
Obr. 8.

bývá desetiotáčkový ARIPOT). Takto zpožděný startovací signál může mít několik funkcí. Přímou synchronizuje časovou základnu B, otvírá bránu pro externí synchronizaci časové lupy, dává povel součtovému obvodu, který umožní obě základny spojit v jeden pozorovaný průběh (obr. 9). Výstup z časové základny B, označený Zx, je veden do obvodu ovládání jasu osciloskopu. Vytvoří zesílenou světelnou stopu a tak informuje o nastavení doby zpoždění a délce časové základny B. Pro pozorování pomalých dějů časovou lupou jsou osciloskopy vybaveny spínačem, který umožní nepokračovat v generování pily A po skončení B, které je vlastně zbytečné. Tímto se zrychlí opakování časové základny A a omezí se blikání obrázku.

Obr. 9.

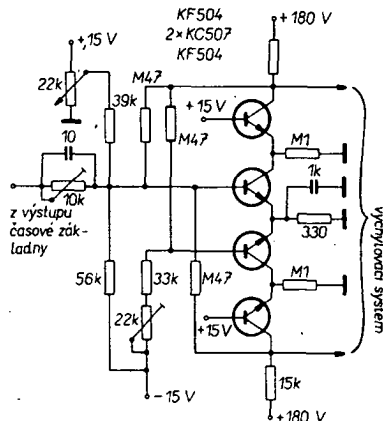
Výstupní zesilovač horizontálního rozkladu musí splnit závažnou podmínku přenosu lineárního tvaru pily na vychylovací destičky obrazovky. Obvykle jsou zesilovače konstruovány jako diferenciální v zapojení se společnouází nebo společným emitorem. Jednoduchý zesilovač je na obr. 10. Jinak klasické zapojení je zajímavé tím, že umožní po sepnutí spínače S „roztáhnout“ pozorovaný obrázek od středu obrazovky asi 4x. Je to určitá náhražka za obvod časové lupy. Potenciometr P mění umístění obrázku v vodorovném směru. Kapacitu paralelně k trimrům v emitorových obvodech diferenciálního zesilovače tvoří korekce pro vyšší kmitočty. Trimry se nastavují základní rozměry stopy (cejchování zesilovače). Složitější zapojení horizontálního zesilovače je na obr. 11. Je to kaskádní zapojení s minimálním vlivem zpět-

Obr. 10.

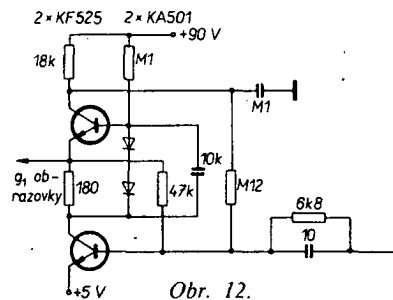
novazební kapacity vstup-výstup. Schéma splňuje požadavek linearity přenosu. Potenciometr 22 kΩ nastavuje umístění stopy v horizontálním směru jemně, trimr 22 kΩ hrubě. Další trimr 10 kΩ nastavuje základní rozměr stopy. Pro obrazovky s malou vychylovací citlivostí 30 až 50 V na dílek (cm) je to jediné možné řešení! (Např. obrazovka DG7131, výrobce Tungsram, nebo inkurantní typ LB8, která stále nemá u nás konkurenci v dosahované ostrosti stopy). Pro osciloskopickou obrazovku 7QR20, která je asymetrická pro horizontální vychylování, by bylo možno použít polovinu uvedeného zesilovače, samozřejmě s dvojnásobnou hodnotou emitorového odporu. Tato obrazovka není vhodná pro ss osciloskopy, protože vnitřní uspořádání vychylovacích destiček vylučuje možnost dokonalé ostrosti na celé ploše stínítka při nízkém urychlovacím napětí.

K obvodům časových základen patří nesporně též obvod potlačení zpětného běhu vyrobené pily. Účelem obvodu je vytvořit záporný obdélníkový impuls minimální am-

Obr. 11.

plitudy 50 V, který musí být přiveden na g_1 obrazovky. Přenos signálu může být dynamický přes kondenzátor 0,1 μ F/1000 V, nebo nejlépe staticky, ovládním dalšího vysokonapětového zdroje, připojeného ke g_1 obrazovky. Předpokládá se takové zapojení obrazovky, kde katoda je připojena na vysoké záporné napětí (-800 V). Dynamický přenos je méně vhodný proto, že má za následek závislost jasu na kmitočtu časové základny. Zapojení obvodu pro potlačení zpětného běhu je na obr. 12. Transistor T_1 pracuje do dynamické zátěže, tvořené tranzistorem T_2 . Celý obvod se klíčuje impulsy kladné polarity, získanými z časové základny (vstupní signál pro vybíjecí tranzistor). Tento zesilovač může být použit jako modulátor jasu obrazovky např. pro přesnou metodu porovnání fáze dvou kmitočtů vytvořením kruhové stopy na stínítku a její modulace.

Obr. 12.

Na závěr je nutno říci, že tento článek nechce a nemůže obsáhnout celou problematiku časových základen moderních osciloskopů. Má poskytnout pouze základní informace a některé praktické náměty čerpané z firemní literatury a vlastních zkušeností. V současné době je možno zkonstruovat z dostupných součástek (včetně obrazovky - Maďarsko, NDR) skutečně kvalitní osciloskop - univerzální měřicí přístroj, který by neměl v dílně radioamatéra-konstruktéra chybět.

Generátor trojúhelníkového a pravouhlého napětí velmi nízkých frekvencí

Ing. Peter Samuhel

Popisovaný generátor sa môže s výhodou využiť pri skúšaní niektorých zariadení, napríklad pri zapisovaní linearity prevodníkov U/I , U/f , kde je potrebný konštantný náraz a pokles vstupného napätia malej frekvencie, prípadne skoková zmena napätia s jeho následnou ustálenou kladnou i zápornou hodnotou podľa nastavenej frekvencie.

Technické údaje

- Kmitočet výstupného signálu:** 0,06 až 5 Hz ($T = 15$ až 0,2 s).
- Tvar výstupného signálu:** trojúhelníkový, pravouhlý.
- Výstupné napätie:** 0 až 11 V.
- Osadenie:** 4x KF506, 2x MAA501.
- Napájanie:** symetrické +12 V, -12 V.
- Zvláštnosti:** možnost vytvoření jednoho průběhu požadovaného tvaru synchronizačním impulzem.

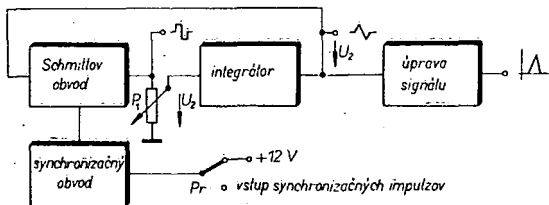
Popis zapojenia

Bloková schéma je na obr. 1. Samotný generátor pozostáva zo známeho zapojenia integrátora so Schmittovým obvo-

dom, viď obr. 1. Schmittov obvod v závislosti od výstupného napätia integrátora, ktoré je privádzané na jeho vstup, preklápa svoj výstup a toto pravouhlé napätie je opäť privádzané na vstup integrátora cez potenciometer, ktorým je možné plynule ovládať frekvenciu, pretože sa mení vstupné napätie integrátora, ktoré ovplyvňuje výstupné napätie tak, že sa mení jeho frekvencia (rýchlosť nárastu alebo poklesu výstupného napätia je úmerná časovej konštante, ktorá je daná kapacitou v spätné väzbe a napätím privádzaným na vstup integrátora podľa vzťahu

$$U_2 = \frac{1}{RC} U_1 t$$

Výstupné napätie z integrátora sa ďalej upravuje tak, aby na výstupe bol priebeh trojúhelníkového napätia od 0 do +11 V.

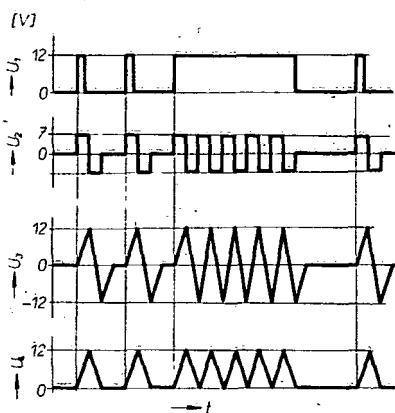

Obr. 1. Bloková schéma generátora

U popisovaného generátora je možné privádzaním veľmi krátkych impulzov do synchronizačného obvodu, synchronizovať generátor v tom zmysle, že ak je na synchronizačnom vstupe nulové napätie, je výstup generátora nulový. Po privedení impulzu i na krátku dobu generátor spustí a vytvorí len jeden kmit požadovaného priebehu. Ak chceme, aby generátor pracoval trvale, je nutné prepojiť prepínač Pr do polohy +12 V. Chovanie generátora vyjadrujú priebehy na obr. 2. Synchronizačné impulzy môžu mať úroveň H (log. 1) pri obvodoch TTL.

Všeobecne známe princípy vyplývajúce z podstaty funkcie OZ popisovať nebudem. Zameriam sa len na problematiku, ktorá môže ovplyvniť funkciu generátora. Amplituda výstupného napätia U_2 (obr. 3) je závislá od použitých Zenerových diód D_3, D_4 . V tomto prípade sú to KZ721 a amplituda výstupného napätia U_2 je 7 V. Zenerové diódy je potrebné vybrať na rovnaké napätie, aby výstupné napätie U_2 bolo symetrické. Superponované jednosmerné napätie je nastavené prvkami R_9, R_{10}, R_{11}, P_2 tak, aby pri maximálnej zápornej hodnote výstupného napätia U_3 bolo napätie U_4 práve nulové. Kondenzátor C_6 odstraňuje prípadné zákmity, ktoré vznikali na výstupe integrátora.

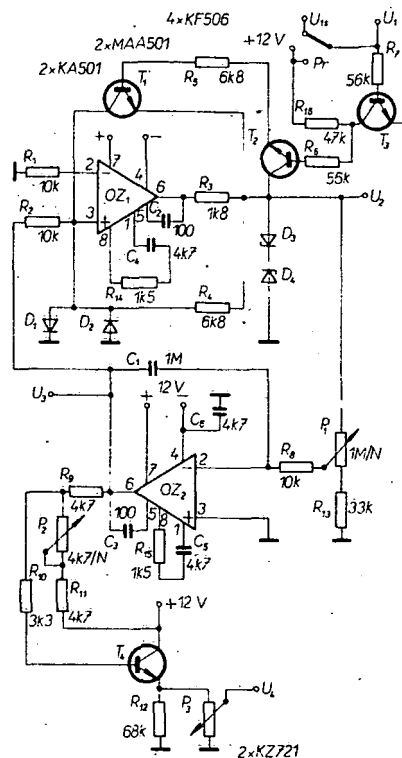
Rozmiestnenie súčiastok na doske s plošnými spojmi je na obr. 4.

Obr. 2. Priebehy napätia

Uvedenie do prevádzky

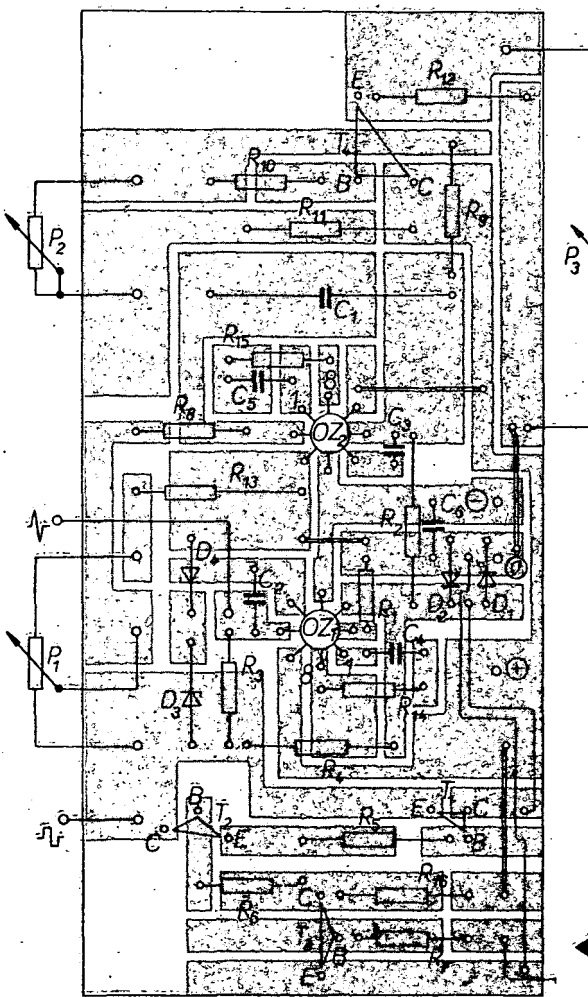
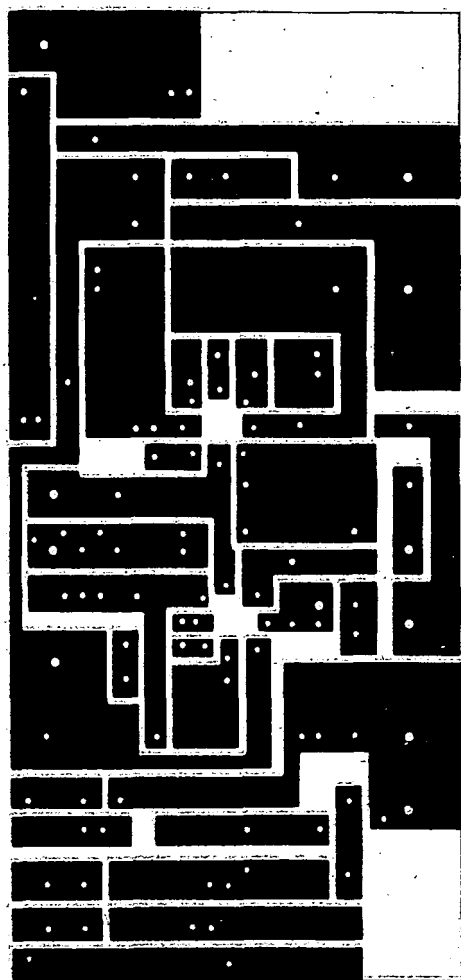
Pri dodržaní zásad, ktoré platia pre prácu s polovodičmi, pracuje generátor bez oživovania. Najskôr však osadíme generátor bez T_1 . Môže sa stať, že Schmittov obvod zostane vyklopený. V tom prípade malou zmenou odporu R_4 upravíme spätnú väzbu a obvod začne preklápať. Potom zapojíme tranzistor T_1 a skúsime synchronizáciu. Krátkodobým pripojením napätia +12 V prepínačom Pr musí generátor vytvoriť jeden priebeh.

Obr. 3. Schéma zapojenia generátora

Záver

Popisovaný generátor môže slúžiť pri spojení s generátorom impulzov a prípadne s kruhovým registrom ako generátor vstupného napätia pre viac zariadení.

Použité súčiastky

Odpory, TR 151, $\pm 5\%$ (B)

R_1, R_2, R_6	10 k Ω
R_3	1,8 k Ω
R_4, R_5	6,8 k Ω
R_6, R_7	56 k Ω
R_8, R_{11}	4,7 k Ω
R_{10}	3,3 k Ω
R_{12}	68 k Ω
R_{13}	33 k Ω
R_{14}, R_{15}	1,5 k Ω
R_{16}	47 k Ω

Potenciometre

P_1	1 M Ω /N
P_2	4,7 k Ω /N
P_3	50 k Ω /N

Kondenzátory

C_1	1 μ F, TC 289
C_2, C_3	100 pF
C_4, C_5, C_6	4,7 nF

Polovodičové súčiastky

D_1, D_2	KA501
D_3, D_4	KZ721
T_1 až T_3	KF506
OZ1, OZ2	MAA501

◀ Obr. 4. Rozmiestnenie súčiastok a doska s plošnými spojmi M55

Měření výchylkovými voltmetry a ampérmetry a jejich cejchování

Pavel Horák

Měření stejnosměrného nebo střídavého proudu a napětí je nejčastějším měřením v amatérské i profesionální praxi. V jednotlivých kapitolách se seznámíme se základními vlastnostmi výchylkových měřicích přístrojů, s doplňky měřidel, umožňujícími měřit střídavé proudy a napětí, se způsoby změn měřicího rozsahu přístroje, s chybami a přesností měření, s výběrem vhodné měřicí metody a měřicího přístroje, s cejchováním měřicích přístrojů a se zpracováním a vyhodnocováním výsledků měření.

Úvod

Elektrická měření mají ve výrobě, výzkumu i měrové službě velký význam. Měřením se snažíme pokud možno objektivně určit skutečnou hodnotu měřené veličiny. V naší republice je povinné zavedena a používá se mezinárodní platná soustava jednotek SI, podrobněji určená státní normou ČSN 01 1305 „Veličiny a jednotky v elektrotechnice“. Základními jednotkami této soustavy jsou metr, kilogram, sekunda, ampér, stupeň (teplotní) a kandela.

Podle účelu lze rozdělit měření na měření přejímací a kontrolní, výzkumná, vývojová, provozní a pro učební účely. Podle způsobu měření je možno měření rozdělit na měření přímá a nepřímá.

Všechny měřicí metody se dělí na dvě velké skupiny podle funkce použitých měřicích přístrojů na metody výchylkové a metody nulové. Tyto obě skupiny je možno dále dělit na metody všeobecné, srovnávací, substituční, diferenční a metody speciální. Výběr nejvhodnější metody se řídí nejrůznějšími hledisky, z nichž nejdůležitější je požadavek na přesnost měřeného výsledku.

Základní rozdělení měřicích přístrojů

a) podle použití můžeme měřicí přístroje dělit na voltmetry, ampérmetry, wattmetry, kmitočtoměry, ohmmetry, galvanoměry, elektroměry, fázoměry, přístroje k měření neelektrických veličin apod.;

b) podle měřicí soustavy (podle fyzikálního principu činnosti měřicího ústrojí) dělíme přístroje na magnetoelektrické, tj. s otočnou cívkou, dříve zvané Deprez d'Arsonvalovy či deprézské, feromagnetické či elektromagnetické, elektrodynamicke, indukční (dříve zvané Ferarissovy), poměrové, tepelné, elektrostatische a rezonanční;

c) podle časového průběhu rozeznáváme přístroje na proud stejnosměrný a střídavý; d) podle způsobu určení měřené veličiny dělíme měřicí přístroje na absolutní (u nichž lze s dostatečnou přesností stanovit hodnotu měřené veličiny z veličin, jež jsou základními nebo odvozenými veličinami soustavy SI; těchto přístrojů se užívá k definičním měřením a v technické praxi nemají význam) a na sekundární přístroje (z jejich údajů lze zjistit hodnotu měřené veličiny po předchozím ověření – cejchování). Dále je možno ještě rozdělit na přístroje s cejchovanou stupnicí a bez cejchované stupnice;

e) podle způsobu vyjádření naměřené hodnoty rozeznáváme přístroje výchylkové (ručkové), u nichž ručka nebo jiný ukazatel udává hodnotu měřené veličiny na stupnici, přístroje kompenzační, u nichž ukazatel vyrovnáváme na nulu a měřená hodnota se určuje podle momentu potřebného k udržení nulové hodnoty, přístroje zapisující, které zaznamenávají časový průběh veličiny, přístroje číslicové, které měřenou veličinu vyhodnocují a ukazují přímo číslicemi výsledek, přístroje pro dálkové měření, tvořené soustavou zařízení pro přenos a zpracování

údajů měřené veličiny, přístroje pro regulační techniku, které podle velikosti měřené veličiny srovnávají co do stálosti velikost nebo průběh žádané veličiny;

f) podle stupně přesnosti dělíme měřicí přístroje na etalony, což jsou přístroje s největší dosažitelnou přesností, základní přístroje, které mají třídu přesnosti lepší než 0,2, laboratorní s třídou přesnosti 0,2 a provozní, montážní a rozvaděčové přístroje s třídou přesnosti 0,5 a horší;

g) podle podstaty měření jsou přístroje „klasické“, hlavně ručkové, a přístroje elektronické, jež obsahují převážně ručková měřidla, jejichž nevýhody jsou odstraněny přidáním elektronickým zařízením.

Základní vlastnosti měřicích přístrojů

Přesnost

Přesnost měření měřicích přístrojů a jejich příslušenství se vyjadřuje třídou přesnosti. Třída přesnosti udává u naměřené hodnoty veličiny dovolenou maximální odchylku od skutečné velikosti. Třída přesnosti zahrnuje chybu nahodilou i chybu systematickou.

Měřicí rozsah

Měřicí rozsah přístroje je rozsah hodnot měřené veličiny, v němž přístroj měří s přesností, která odpovídá příslušné normě. Měřicí rozsah zpravidla odpovídá rozsahu stupnice, může však být i menší. U přístrojů s prodlouženou stupnicí je rozsah stupnice větší než měřicí rozsah. U přístrojů s nerovnoměrnou stupnicí se za měřicí rozsah považuje oblast mezi 20 až 100 % rozsahu stupnice. Rozsah stupnice je úsek mezi krajními hodnotami, označenými dělením stupnice.

Citlivost a konstanta měřicího přístroje

Citlivost měřicího přístroje udává, jakou výchylku ručky reaguje na jednotku měřené veličiny. Čím je tato výchylka větší, tím menší hodnoty veličiny je přístroj schopen měřit,

$$C = \frac{a}{A}$$

C je citlivost přístroje v dílcích na jednotku veličiny,

a počet dílků stupnice,

A měřicí rozsah.

Příklad:

Voltmetr s rozsahem 60 V má stupnici dělenou na 120 dílků. Při změně měřeného napětí o 1 V se změnila výchylka o 2 dílky.

Citlivost daného přístroje je tedy 2 dílky/V. Konstanta přístroje je převrácená hodnota citlivosti. Konstanta vyjadřuje velikost měřené veličiny na jeden dílek stupnice. V praxi se zpravidla užívá konstanty přístroje vyjádřené v jednotkách veličiny na dílek, neboť při násobení výchylky konstantou dostáváme měřenou veličinu. U měřicích přístrojů s rovnoměrně dělenou stupnicí zjistíme konstantu ze vztahu

$$k = \frac{A}{a}$$

$$A = ka$$

Příklad:

Ampérmetr s rozsahem 20 A má stupnici se 100 dílky a proudovou konstantu $k = 0,2$ A/dílek. Při výchylce na 84. dílku je měřený proud:

$$84 \cdot 0,2 \times 16,8 \text{ A}$$

Vlastní spotřeba přístroje

Vlastní spotřeba měřicího přístroje rozumíme příkon, který je nutný pro dosažení plné výchylky:

$$P_n = R I_n^2$$

Měřicími přístroji při měření prochází elektrický proud a vzniká na něm úbytek napětí. Vlastní spotřebu měřicího přístroje lze vyjádřit i jinak, např. proudem pro plnou výchylku ručky, u voltmetru odporem na jeden volt rozsahu, u ampérmetru úbytkem napětí pro plnou výchylku ručky. Např. univerzální přístroj DU 5 má na stejnosměrných rozsazích odpor 1000 Ω /V a proud pro plnou výchylku 20 μ A; přístroj UNI 10 dovážený z NDR, který má na skladě značková prodejna TESLA v Pardubicích, má na stejnosměrných rozsazích odpor 100 $k\Omega$ /V a proud pro plnou výchylku 10 μ A.

Přetížitelnost přístroje

Přetížitelností rozumíme násobek jmenovitého proudu nebo napětí, který přístroj snese po určitou dobu bez poškození. Rozeznáváme tepelnou přetížitelnost a mechanickou přetížitelnost. Tepelná přetížitelnost udává odolnost přístroje při déle trvajícím přetížení, mechanická při krátkém (nárazovém) přetížení.

Voltmetry a ampérmetry lze trvale zatížit 1,2 násobkem jmenovitého napětí nebo proudu.

Tyto přístroje do tříd přesnosti 0,2 a 0,5 můžeme krátkodobě zatížit dvojnásobkem jmenovitého napětí nebo proudu (kromě přístrojů s ústrojím tepelné soustavy nebo přístrojů s termoelektrickým článkem). Přístroje do tříd 1, 1,5 a 2,5 můžeme krátkodobě přetížit u voltmetrů dvojnásobně, u ampérmetrů desetinásobně, opět kromě tepelných přístrojů nebo přístrojů s termoelektrickým článkem.

Tlumení a rychlost ustálení ručky

Kdyby systém měřicího přístroje nebyl dostatečně zatlumen, ručka by se kývala a naměřenou hodnotu by bylo možno číst až po ustálení polohy ručky; tím by se doba měření prodlužovala. Tomuto nežádoucímu jevu se zabráňuje tlumením pohybu otočné části ústrojí. Nejlepší tlumení je magnetické, používá se i tlumení vzduchové. Tlumení přístroje je dáno charakterem pohybu ručky při změně měřené veličiny skokem.

Zavede-li se do obvodu přístroje proud, který způsobí trvalou výchylku do dvou třetin měřicího rozsahu, nesmí být překývnuty ustálené výchylky větší než 30 % této výchylky.

Po čtyřech sekundách od zavedení proudu nesmí být rozdíl od ustálené výchylky větší než 1,5 %.

Značení na měřicích přístrojích

Abychom mohli předem posoudit vlastnosti měřicích přístrojů a rozhodnout se pro jejich správné použití při měření, jsou na stupnicích měřicích přístrojů uvedeny potřebné údaje pro používání přístroje. Jsou to: značka výrobce, výrobní číslo, které musí být shodné s číslem na příslušenství, dále jednotka měřené veličiny, značka měřicí soustavy, značka správné polohy stupnice při měření, třída přesnosti, značka druhu proudu s označením kmitočtu, značka zkušebního napětí, popř. další potřebné údaje.

Spolehlivost a doba života

Spolehlivost je schopnost přístroje zachovávat funkční spolehlivost za daných pracovních podmínek. Spolehlivost soustavy se rovná spolehlivosti jednotlivých prvků. Doba života je schopnost vykonávat funkci přístroje při své spolehlivosti po určitou dobu.

Vztahy mezi vlastnostmi měřicích přístrojů

Základní požadavky na měřicí přístroje a jejich vlastnosti

Základními požadavky na měřicí přístroj jsou přesnost, citlivost, možnost změny citlivosti a měřicího rozsahu, malá vlastní spotřeba, rychlé ustálení výchylky, přesné a snadné čtení výchylky, velká přetížitelnost, mechanická odolnost, jednoduchost obsluhy a zpusobu měření a nízká pořizovací cena.

Odpor a spotřeba měřicího přístroje

U většiny měřicích přístrojů určuje velikost měřené veličiny síla, působící na elektrický nebo magnetický systém ústrojí. Činný výkon P_n potřebný pro plnou výchylku je:

$$P_n = R_m I_n^2$$

R_m je činný odpor cívky,

I_n jmenovitý proud cívky pro plnou výchylku.

Spotřeba je závislá na principu a konstrukci měřicího přístroje.

Citlivost a přesnost měřicího přístroje

Výchylka ručky měřicího přístroje se ustálí v rovnovážném stavu, je-li síla, vznikající působením měřené veličiny, vyrovnána direktivním momentem, přímo úměrným výchylce. Zmenšením direktivního momentu lze tedy zvětšit citlivost, ovšem zmenšuje se tím také přesnost přístroje.

Požadavky velké citlivosti a malé spotřeby odporují požadavku velké přesnosti. Velmi přesné měřicí přístroje mají zpravidla menší citlivost a větší spotřebu. Velmi citlivé přístroje s malým direktivním momentem mají zpravidla menší přesnost.

Proudová a napětová citlivost měřicího přístroje

Pro stejné rozměry měřicího ústrojí s cívkou lze měnit počet závitů cívky a průměr vodiče vinutí. Tím je dána velikost proudové a napětové citlivosti. Při větším počtu závitů a malém průměru vodiče se dosáhne velké proudové citlivosti, při malém počtu závitů a větším průměru vodiče je naopak větší citlivost napětová.

Přetížitelnost a mechanická odolnost měřicího přístroje

Při nárazech způsobených přetížením a při otřesech měřicích přístrojů trpí nejvíce otoč-

ná část ústrojí a její uložení. Má-li přístroj dobře snášet namáhání mechanickými silami, musí být ložiska ústrojí dostatečně odolná; ložiska navržená pro větší namáhání však mají větší třecí momenty a tím zmenšují přesnost přístroje. Naopak velmi přesné měřicí přístroje jsou velmi choulostivé na mechanické vlivy.

Změna měřicího rozsahu přístroje

Změna měřicího rozsahu přepínáním vinutí

Cívka měřicího ústrojí by mohla mít několik vinutí a rozsah by se mohl podle toho, které vinutí se použije. Poměr rozsahů je však omezen možností realizace příslušných vinutí a počet dosažitelných rozsahů je malý, neboť rozměry cívky by musely být značné, jestliže by se využívalo pro každý rozsah jen části vinutí.

Změna parametru měřicího ústrojí

U některých speciálních měřicích přístrojů lze měnit rozsah změnou některého parametru. Změnou polohy cívek, změnou direktivního momentu nebo změnou magnetické indukce lze změnit i citlivost přístroje. Proto některé galvanometry mají možnost měnit indukci ve vzduchové mezeře magnetickým bočníkem v mezích 1:10.

Změna proudového rozsahu bočníkem

Bočník je odpor, který se připojí do měřicího obvodu paralelně k měřicímu ústrojí. V obr. 1 je schéma zapojení.

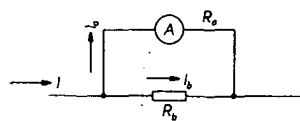
R_b je bočník,

R_a odpor ampérmetru,

I_b proud procházející bočníkem,

I_a proud potřebný pro plnou výchylku ampérmetru,

I proud, který chceme měřit.

Obr. 1. Změna proudového rozsahu bočníkem

Odpor bočníku určíme podle prvního Kirchhoffova zákona o dělení proudů. Proud, o nějž je zvětšen rozsah, musí procházet bočníkem; přístrojem může procházet jen proud původního rozsahu. Označíme-li číslo, udávající kolikrát byl zvětšen proudový rozsah, písmenem n , bude bočníkem vždy procházet proud I_b , který je $(n-1)$ krát větší než proud I_a procházející přístrojem. Proto musí být odpor bočníku R_b vždy $(n-1)$ krát menší než odpor R_a přístroje.

Podle této úvahy pak vypočítáme odpor bočníku R_b ze vztahu

$$R_b = \frac{R_a}{(n-1)} \quad [\Omega; \Omega].$$

Příklad:

Jaký odpor bude mít bočník, má-li měřicí ústrojí pro plnou výchylku ručky proud 3 mA a odpor 20 Ω , chceme-li měřit proud 12 A?

$$R_b = \frac{R_a}{n-1} = \frac{20}{4000-1} = 0,005 \Omega,$$

$$n = \frac{I}{I_a} = \frac{12}{0,003} = 4000.$$

Odpor bočníku bude 0,005 Ω .

Změna napětového rozsahu předřadným odporem

Napětový rozsah měřicího přístroje lze změnit zapojením odporu do série s měřicím přístrojem. V obr. 2 je schéma zapojení.

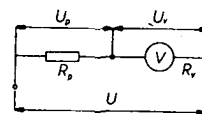
R_p je předřadný odpor,

R_a odpor voltmetru,

U_p úbytek napětí na předřadném odporu,

U_a napětí pro plnou výchylku voltmetru,

U napětí, které chceme měřit.

Obr. 2. Změna napětového rozsahu předřadným odporem

Odpor určíme z úbytku na odporech, kterými prochází elektrický proud, podle druhého Kirchhoffova zákona. Předřadný odpor bude tak velký, aby se na něm vytvořil úbytek napětí, o nějž byl rozsah zvětšen, a na přístroj zbylo napětí původní. Zvětšíme-li rozsah voltmetru n krát, bude předřadný odpor R_p $(n-1)$ krát větší než je odpor voltmetru R_a .

Podle této úvahy pak vypočítáme odpor R_p ze vztahu

$$R_p = R_a (n-1) \quad [\Omega; \Omega].$$

Příklad:

Jaký musí být předřadný odpor, máme-li voltmetr s rozsahem do 30 V a s odporem 1 k Ω /V, který potřebujeme upravit k měření do 150 V?

Odpor voltmetru je tedy 30 k Ω a číslo udávající zvětšení rozsahu $n = 5$.

$$R_p = R_a (n-1) = 30\,000 (5-1) = 30\,000 \cdot 4 = 120\,000 \Omega.$$

Předřadný odpor bude 120 k Ω .

Změna rozsahu měřicím transformátorem

K měření střídavých proudů a napětí se používají měřicí transformátory (transformátory mohou na rozdíl od bočníků a předřadných odporů rozsah měřicích přístrojů také zmenšovat). Celková spotřeba se sice o spotřebu vlastního transformátoru zvětší, ale nikoli podstatně.

Při měření vysokých napětí může měřicí transformátor oddělovat měřicí obvod, čímž se zvětšuje bezpečnost obsluhy.

Měřicí zesilovač

Jako měřicích zesilovačů se užívá nejčastěji elektronkových (tranzistorových) zesilovačů, magnetických zesilovačů a speciálních měřicích zesilovačů, jako jsou termoelektrické, fotoelektrické zesilovače apod.

Význam měřicích zesilovačů je v tom, že nám umožňují dosáhnout velké citlivosti při nezaplněné spotřebě. Užívá se jich proto hlavně k měření velmi malých proudů (menších než 1 μ A), napětí nebo výkonů.

Měření vnitřního odporu měřidla

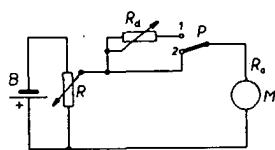
Pro výpočet předřadného odporu nebo bočníku k měřidlu je třeba znát vnitřní odpor měřidla. Tento odpor bývá označován např. jako R_p nebo R_m . Není-li odpor měřidla udán výrobcem, musíme ho změřit.

Nejjednodušší způsob měření je ohmmetrem nebo můstkem. Touto jednoduchou metodou se však citlivé měřidlo může poškodit napětím použitým v můstku nebo ohmmetru, proto je vhodná jen u méně přesných a málo citlivých přístrojů.

U citlivých měřicích přístrojů nebo galvanometrů je velmi často pro změření vlastního odporu měřidla používána metoda polovičního napětí podle zapojení na obr. 3. Během potenciometru s malým odporem R nastavíme plnou výchylku ručky měřeného přístroje, pak přepneme přepínač do polohy 2 a zařadíme takový odpor na odporové dekádě R_d , až se výchylka ručky přístroje zmenší

na polovinu údaje stupnice. Vlastní odpor přístroje se pak rovná nastavenému odporu dekady.

Jinou přesnější metodou je např. metoda můstková s nepravou nulou.

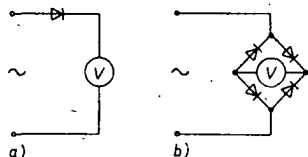
Obr. 3. Měření odporu měřicího přístroje

Použití měřidla s otočnou cívkou pro měření střídavých proudů a napětí

Chceme-li měřidel s otočnou cívkou užít též k měření střídavých veličin, je nutno střídavá napětí a proudy nejdříve usměrnit.

Jako usměrňovače k těmto měřidlům se používají nejčastěji stykové usměrňovače. Selenové usměrňovače jsou méně vhodné pro svoji značnou teplotní závislost, malou stálost apod. Pro nízké kmitočty sinusového průběhu se obvykle používají kuproxové usměrňovače, pro vyšší proudy termoelektrické články.

Nejjednodušší způsob zapojení usměrňovače k měřidlu je zapojení usměrňovače do série s měřidlem podle obr. 4a.

Obr. 4. Jednoduché (a) a můstkové (b) zapojení usměrňovače k měřicímu přístroji

Nejběžněji používaným zapojením usměrňovače pro měření střídavých veličin je Graetzovo můstkové zapojení podle obr. 4b. Usměrnění je v tomto případě dvoucestné, kdežto v předchozím zapojení je usměrnění jednocestné. V dnešní době se Graetzovo zapojení používá téměř výhradně u všech měřidel s usměrňovači.

Měřidla s usměrňovačem mají obvykle nelineární stupnici, což je způsobeno tím, že usměrňovače nemají ideální charakteristiku (přímkovou, procházející nulou). Při usměrňování střídavého proudu sinusového průběhu se měří jeho střední hodnota, avšak stupnice je označena hodnotami efektivními.

U sinusových průběhů dochází při vyšších kmitočtech (zpravidla od 1 kHz) k chybám. Tyto chyby jsou způsobeny kapacitou a indukčností usměrňovače, měřicího systému, popř. předřadných odporů nebo bočniců. Proto je přesnost měřidel s usměrňovačem poněkud horší než u samotných měřidel bez usměrňovačů. Přibližně lze říci, že pro kmitočty asi od 500 Hz do 2 kHz se chyba měřidla s usměrňovačem zvětší asi o 2 %, při kmitočtech vyšších (asi do 10 kHz) se zvětší chyba v porovnání s měřidlem bez usměrňovače přibližně na 5 %, při kmitočtech nad 10 kHz se již začíná velmi značně uplatňovat kapacita usměrňovače.

Při měření střídavých proudů nesinusových průběhů je údaj měřidla nesprávný až o desítky procent.

Kuproxové usměrňovací ventily se v měřicí technice stále častěji nahrazují moderními polovodičovými součástkami. Jsou to germaniové nebo křemíkové diody. Jejich nevýhodou je velká závislost zpětného proudu na

teplotě okolí. Tomu však lze předejít umělým stárnutím a pečlivým proměřením diod před použitím. U přístroje, v němž se usměrňuje proud dvěma nebo čtyřmi diodami, se zejména kontroluje shodnost průběhu křivek propustného proudu v závislosti na napětí. Velkou předností těchto diod je velmi malá vlastní kapacita mezi elektrodami; proto mohou pracovat v širokém kmitočtovém rozsahu. Germaniové diody pracují až do kmitočtu asi 150 MHz, křemíkové diody mohou být použity pro kmitočty až do několika desítek gigahertzů.

Měřidla s otočnou cívkou s termoelektrickým měničem

Měřidla s termoelektrickým měničem se používají k měření proudů a napětí vysokých kmitočtů až několika set MHz. Tato měřidla lze však použít i k měření nízkofrekvenčních nebo stejnosměrných proudů a napětí.

Nevýhodami termoelektrických měničů jsou menší přesnost měření, která dosahuje nejvýše třídy 2,5, dále malá přetížitelnost topného drátu (asi 20 %) a velká setrvačnost výchylky. Výhodné je, že přístroje mohou být cejchovány stejnosměrným proudem.

Chyby u výchylkových měřicích přístrojů

Chyby v údajích měřicích přístrojů lze rozdělit do tří skupin, a to na chyby, jejichž absolutní velikost nezávisí na velikosti měřené veličiny a přičítá se k ní algebraicky, chyby úměrné velikosti měřené veličiny, jež jsou způsobeny změnou konstanty přístroje, a chyby způsobené nepřesností stupnice.

Základní chyby měřicích přístrojů

Základní chyby existují při dodržení všech zásad měření a způsobují je zpravidla nepřesnosti ve výrobě a při cejchování stupnice, tření v ložiskách, dopružování, stárnutí materiálu, vliv oteplení vlastní spotřebou, vliv vnitřních magnetických polí, vliv vnitřních elektrických polí a chyby čtení výchylky, způsobené nedokonalostí ukazatele.

Přídavné chyby měřicích přístrojů

Přídavné chyby jsou převážně chyby, způsobené změnou pracovních podmínek; zejména vliv polohy přístroje, vliv okolní teploty, vliv vnějších magnetických polí, vliv vnějších elektrických polí, závislost na kmitočtu při měření střídavých veličin a závislost na tvaru křivky při střídavém průběhu měřené veličiny. Chybný údaj vznikne též při elektrickém nebo mechanickém poškození měřicího přístroje.

Dovolená chyba přístroje

Dovolená chyba měřicího přístroje je největší přípustná hodnota základní chyby. Velikost dovolené chyby určuje třída přesnosti měřicího přístroje.

Chyby a přesnost měření

Neexistují měřicí přístroje ani měřicí metody, jimiž by bylo možno zjistit skutečnou hodnotu měřené veličiny s absolutní přesností. Měřenou veličinu je možno určit pouze přibližně s určitou, byť i velmi malou chybou.

Ve výsledcích měření nás zajímá nejen velikost měřených veličin, ale i přesnost, s jakou jsme ji určili. Přesnost měření se vyjadřuje buď největší možnou nebo pravděpodobnou chybou výsledku. V elektrických měřeních je důležitá největší chyba, zatímco pravděpodobná chyba má význam spíše ve fyzikálních měřeních.

Chyby měření bývá zvykem dělit podle jejich vzniku na chyby *soustavné* (systematické) a *nahodilé*. Soustavné chyby vznikají nedokonalostí měřicích přístrojů (nestálost součástek, poškození), nebo použité měřicí

metody. Tyto chyby lze obvykle určit a tedy i odstranit zavedením příslušných oprav. Nahodilé chyby jsou neznámého původu a neznámé zákonitosti. Uvedené chyby neobsahují chyby pozorovatele, neboť ty se dají pečlivým měřením zmenšit na minimum.

Chyby se mohou vyjadřovat buď jako *absolutní*, nebo jako *poměrné* (v procentech naměřené hodnoty). Poměrná chyba má význam při volbě měřicí metody (určujeme, s jakou asi přesností vyjdou výsledky měření). Absolutní chyby se užívá obvykle při vyhodnocení výsledků měření a někdy se určuje z poměrné chyby.

Určení poměrné a absolutní chyby

Výsledky měření se získávají buď přímo čtením na stupnici měřicího přístroje, nebo nepřímým dosazením čtených údajů do určitého početního vztahu.

Absolutní chyba měření Δ_a je dána rozdílem naměřené hodnoty N a správné hodnoty S :

$$\Delta_a = N - S.$$

Poměrná chyba měření δ_M je dána poměrem absolutní chyby měření Δ_a a naměřenou hodnotou N :

$$\delta_M = \frac{\Delta_a}{N},$$

v procentech:

$$\delta_M = \frac{\Delta_a}{N} 100.$$

Určení chyby nahodilé

Nahodilé chyby jsou neznámého původu a neznámé zákonitosti. O jejich existenci se v praxi přesvědčíme tak, že určité měření opakujeme několikrát za stejných podmínek. Jestliže se jednotlivé výsledky liší, je to vlivem nahodilých chyb. Nejsprávnějším výsledkem (jak vyplývá z počtu pravděpodobnosti) je aritmetický průměr z naměřených hodnot. Při zvětšování počtu měření se pravděpodobná chyba aritmetického průměru neustále zmenšuje, ale tento pokles počínaje od počtu měření rovného deseti až patnácti se stává velmi neznatelný. Označíme-li aritmetický průměr naměřených hodnot X' , hodnoty získané jednotlivými měřeními $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ a počet provedených měření n , platí pro stanovení aritmetického průměru vztah:

$$X' = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n}$$

V teorii chyb je definována tzv. *střední pravděpodobná chyba* jednotlivých měření tímto vztahem:

$$\delta = \pm 0,674 \frac{d^2_1 + d^2_2 + d^2_3 + \dots + d^2_n}{n(n-1)},$$

kde d_n jsou rozdíly jednotlivých měření od aritmetického průměru X' , n je počet měření. Skutečný výsledek měření pak píšeme ve tvaru

$$X' \pm \delta.$$

Třída přesnosti

Třída přesnosti je číslo ze zvolené řady, které udává přesnost měřicího přístroje nebo jeho příslušenství. Přístroj, patřící do určité třídy přesnosti, nesmí mít v kterémkoli místě měřicího rozsahu větší chybu (v %), než je číslo této třídy přesnosti, jestliže se přístroje používá podle podmínek k měření a návodu daného měřicího přístroje. Norma ČSN 35 6201 stanoví tyto třídy přesnosti:

$$0,05 - 0,1 - 0,2 - 0,5 - 1 - 1,5 - 2,5 - 5.$$

Např. měřicí přístroj s třídou přesnosti 1 na rozsahu 100 mA může mít v kterémkoli místě stupnice odchylku nejvýše 1 % z rozsahu 100 mA, tj. 1 mA i tehdy, měříme-li na

tomto rozsahu s malou výchytkou. To znamená, že při měření proudu 10 mA by byla nepřesnost měření 10 %. Z toho vyplývá, že chceme-li měřit přesně, musí být výchytky ručky v poslední třetině stupnice.

Při zjišťování chyb měřících přístrojů, tj. při cejchování, se porovnává jejich údaj se správnou hodnotou elektrické veličiny.

U přístrojů tříd 0,1 až 0,5 se správná hodnota elektrické veličiny určuje metodou kompenzační nebo jiným rovnocenným zařízením.

U přístrojů tříd 1 až 5 (někdy i 0,5) se správná hodnota elektrické veličiny, není-li k dispozici kompenzační zařízení, určuje přístroji třídy 0,1 nebo 0,2 s tabulkou oprav.

U přístrojů třídy 0,1 až 0,5 se zjišťují chyby jednak s přístrojem studeným při postupném zvětšování měřené veličiny (na několika vhodně volených bodech stupnice, obvykle šesti), jednak na přístroji teplém po vyhřátí jeho vlastní spotřebou při zmenšování měřené veličiny.

Přístroje třídy 1 až 5 a přístroje rozvaděčové všech tříd si musí zachovat příslušnou přesnost, jestliže se ohřejí vlastní spotřebou (doba ohřívání je půl hodiny). Tyto přístroje se kontrolují alespoň na čtyřech vhodně volených bodech stupnice.

Obecné zásady při cejchování

Podle povahy daného měření si zvolíme určitou měřicí metodu s přihlédnutím k požadované přesnosti měření. Pak odhadneme proudy a napětí v jednotlivých částech měřícího obvodu a zvolíme potřebné měřicí přístroje a regulační zařízení. Pozornost je třeba věnovat i jejich rozmístění na laboratorním stole; obvykle je řadíme vedle sebe tak, aby jejich poloha odpovídala poloze příslušných symbolů ve schématu. Měřicí přístroje, citlivé na rušivá magnetická pole, umístíme co nejdále od všech zdrojů magnetických polí a co nejdále od vodičů, jimiž procházejí proudy. Průřez spojovacích vodičů se volí buď podle procházejícího proudu, nebo s ohledem na nejmenší úbytky napětí. V obvodech s malým střídavým napětím je třeba vést spojovací vodiče tak, aby netvořily smyčky; často se příslušné dvojice vodičů zkrucují. Totéž platí i pro vodiče, jimiž prochází velký proud (těsně vedle sebe vedeme vždy dva vodiče, jimiž prochází též proud opačnými směry, aby se jejich magnetická pole rušila). V některých případech je nutno vodiče stínit. Kromě těchto základních požadavků zachováme ještě další podmínky, nutné pro cejchování, uváděné v normě (teplota okolí, vlhkost, tlak vzduchu apod.).

Zapojování jednotlivých přístrojů a regulačních zařízení věnujeme náležitou péči. Pamatujeme též na bezpečnost obsluhy proti náhodnému dotyku. Nejprve zapojujeme proudový obvod, tj. všechny přístroje, které jsou zapojeny v sérii. Potom teprve zapojíme napěťové, případně další pomocné obvody. Teprve po zapojení a kontrole měřícího obvodu včetně všech jeho součástí je možno připojit potřebné zdroje.

Postup cejchování

Před cejchováním zkontrolujeme mechanický stav měřeného přístroje. Přístroj musí být v poloze, předepsané značkou, vyznačenou na stupnici. Není-li tato značka na stupnici, kontrolujeme přístroj znovu v poloze, v níž se obvykle používá. Zkontrolujeme také činnost stavítka mechanického nulování a nastavíme jim v předepsané poloze „nulovou“ výchytku ručky.

Přepínač napětí, je-li jim přístroj vybaven, přepneme na největší rozsah. U zdroje nasta-

víme všechny regulátory na minimum. Po zapnutí zdrojů postupně zvětšujeme měřenou veličinu a kontrolujeme plynulost pohybu ručky. Zadrhávání nebo nespojitý pohyb svědčí o přítomnosti mechanických nečistot v systému. Po dosažení největší výchytky prověříme poklepem na systém, zda se výchytky ručky nemění. Pokud by ke změně došlo, svědčilo by to o znečištění ložisek a přístroj by bylo nutno před cejchováním vyčistit, popřípadě opravit. Pak začneme výchytku postupně zmenšovat a v první třetině provedeme opět zkoušku poklepem. Jsou-li mechanické vlastnosti prověřovaného přístroje v pořádku, je možno přistoupit ke kontrole elektrické (cejchování).

Při cejchování postupujeme tak, že pomocí kontrolního zařízení (přístroje nebo kompenzátoru) nastavujeme nejprve pozvolným zvětšováním celistvé hodnoty měřené veličiny a čteme výchytky všech přístrojů. Po zahřátí měřidel vlastní spotřebou provádíme totéž při pozvolném zmenšování měřené veličiny. Měření veličiny měníme pozvolna jedním směrem, tj. tak, aby se výchytky přístrojů pouze zvětšovaly (zmenšovaly) bez kývání; jinak bychom získali nesprávné korekce. Stane-li se, že neopatrnou regulací celistvou hodnotu měřené veličiny „přejedeme“, musíme se vrátit zpět za předchozí číslování dílek a „najíždět“ znovu z téže strany. U přístrojů s nerovnoměrnou stupnicí budeme považovat za měřicí rozsah rozmezí 20 až 100 % rozsahu stupnice. Přístroje, které nemají nožovou ručku, nemohou mít lepší třídu přesnosti než 1,5.

Chyby záměnného příslušenství (bočníků, předřadných odporů) se zjišťují samostatně měřením jejich odporů, u měřících transformátorů speciálním měřicím zařízením. Při měření odporů se užívá můstku, na němž lze měřit odpory s přesností alespoň trojnásobnou, než je třída přesnosti kontrolovaného příslušenství.

Při měření určujeme vždy střední hodnotu z několika měření. Měření začínáme vždy od nejvyššího rozsahu kontrolovaného přístroje. Přesný údaj se nastavuje vždy na etalonové přístroje, přesnost kontrolovaného přístroje se sleduje podle vztahu $\Delta_a = N - S$, kde Δ_a je absolutní chyba, N je naměřená hodnota veličiny a S je její skutečná hodnota.

Bezpečnost při elektrických měřeních

Při elektrických měřeních se můžeme snadno dotknout vodiče, na němž je elektrické napětí. Během měření si proto musíme počínat uvážlivě a ukázněně, abychom možnému úrazu elektrickým proudem předešli. Měřicí přístroje se zapojují bez připojených zdrojů nebo elektrické sítě; zdroje se připojí teprve po kontrole správnosti zapojení. Při manipulaci s ovládacími členy používáme pokud možno jen jednu ruku. Na rukou nesmějí být během měření prsteny, hodinky s kovovým páskem, ani jiné ozdoby (na krku kovový náhrdelník apod.). V elektrotechnických laboratořích a při měření se řídíme předpisy normy ČSN 34 3100 „Pracovní a provozní předpisy pro elektrická zařízení“.

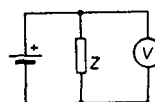
Cejchování voltmetrů stejnosměrným napětím

Stejnoseměrným napětím se cejchují především voltmetry magnetoeltrické, dále ty, které mohou měřit střídavé napětí (elektrodynamické, tepelné, s termoelektrickým měřicím a elektrostatické).

Voltmetr se připojuje na dvě místa, mezi nimiž se má měřit napětí. Na obr. 5 je naznačeno připojení voltmetru pro měření napětí na zátěži Z .

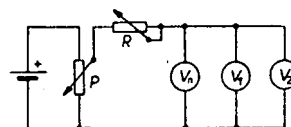
Voltmetr zapojený do obvodu nemá mít na obvod vliv. Tomuto požadavku odpovídá

teoreticky přístroj s nekonečně velkým vnitřním odporem. V praxi se používají voltmetry jen s tak velkým vnitřním odporem, jak je nezbytně nutné pro měření.

Obr. 5.

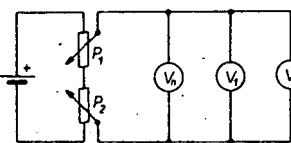
Voltmetry tříd přesnosti 0,1 až 0,5 se cejchují kompenzační metodou. Voltmetry tříd 1 až 5 se cejchují metodou srovnávací. Jako napájecí zdroj je nejlepší použít akumulátorovou baterii, přičemž odpadá složitá stabilizace, nezbytná při použití síťového zdroje. Schéma zapojení je na obr. 6.

Obr. 6.

Napětí se reguluje hrubě potenciometrem P , jemně proměnným odporem R . Potenciometr umožňuje regulovat napětí od nuly.

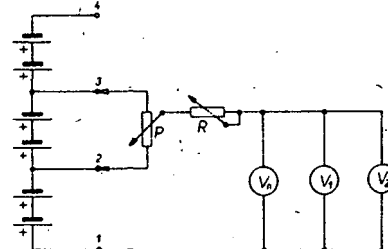
Při cejchování voltmetrů s velkým vnitřním odporem se používá dělič napětí sestavený ze dvou potenciometrů (obr. 7). Poměr odporů P_1/P_2 se volí asi 1:10.

Obr. 7.

Z hlediska hospodárnosti nejsou obě uvedená zapojení výhodná, neboť část energie se v odporech mění v teplo. Toto zapojení je vhodné v případě, že cejchujeme voltmetry pro malá napětí, nebo při občasném cejchování malého počtu přístrojů.

Energeticky výhodnější je zapojení na obr. 8. Při pěti odbočkách z akumulátorové baterie se již jen asi pětina energie mění v teplo na odporech. Použije se tam, kde nákladnější instalace (vývody z baterie) je vyvážena úsporou energie (např. v cejchovnách apod.).

Obr. 8.

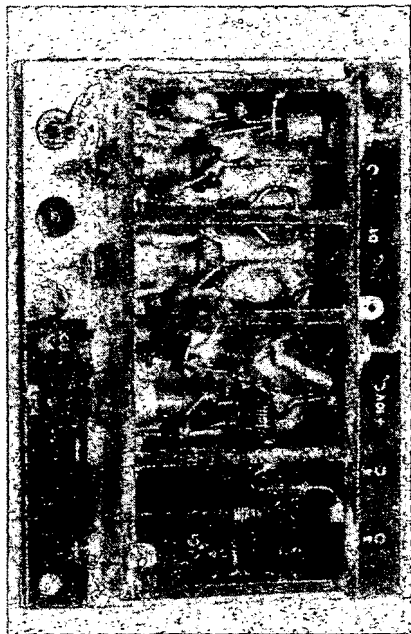
Cejchování voltmetrů pro měření velmi malých napětí

Při cejchování velmi malým stejnosměrným napětím mohou měření podstatně ovlivnit termoelektrická napětí, vznikající na styku dvou různých kovů při nestejných teplotách styčných míst. Proto je nutné před vlastním cejchováním vyčkat nějakou dobu, až se teploty celého obvodu vyrovnají. Bezprostředně před cejchováním je však nutno přezkoušet vliv termoelektrických napětí.

(Pokračování)

Neladitelný konvertor a zesilovač $\lambda/4$ pro II. TV program

Zdeněk Šoupal
(Dokončení)

Obr. 3. Hotový konvertor

Popis zapojení činnosti zesilovače $\lambda/4$

Zesilovač je rovněž dvoutranzistorový (obr. 4). Funkce prvního vř zesilovače T_1 až po pásmovou propust L_2 , L_3 a L_4 je stejná jako u konvertoru (jde také o shodné zapojení).

Jako druhý vř zesilovač T_2 je použit buď stejný tranzistor jako T_1 , tj. GT346, nebo GT328 v zapojení se společnou bází.

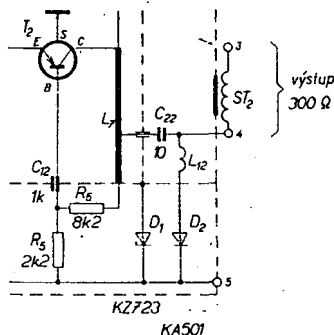
Z pásmové propusti rezonátoru L_4 v druhé komůrce je signál vyveden přes vazební smyčku L_5 na emitor T_2 ve třetí komůrce. Konec vazební smyčky L_5 je vř uzemněn kondenzátorem C_{10} . Do tohoto uzemněného bodu je přes odpor R_4 a kondenzátor C_{11} přivedeno napájecí napětí emitoru. Báze T_2

je pro vř uzemněna průchodkovým kondenzátorem C_{12} , přes který je také napájena z děliče R_5 a R_6 . Pracovní bod lze nastavit změnou odporu R_5 (kolektorový proud 2 až 3 mA).

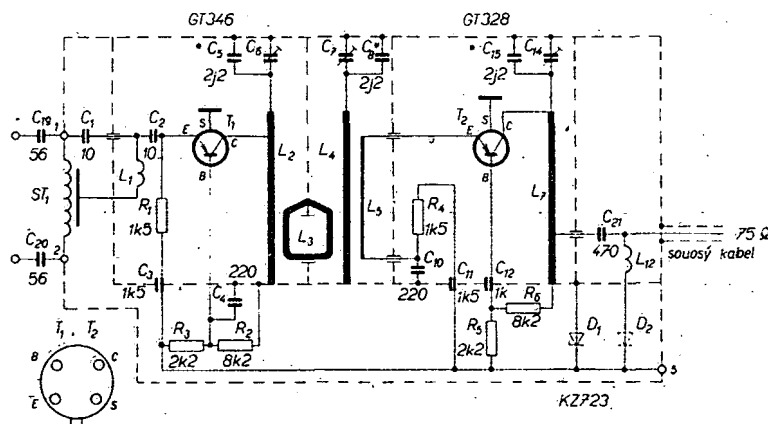
Podle použitého tranzistoru lze dosáhnout i v tomto stupni napětového zisku 8 dB až 13 dB (zesilení 2,5 až 4,5). Celkový napětový zisk zesilovače tedy může být 18 až 28 dB pro vstupní a výstupní impedanci 300 Ω .

Výstupní obvod T_2 je ve třetí komůrce. Kolektor T_2 je zapojen přímo na rezonátor L_7 , který je tvořen rovným vodičem (oproti konvertoru, kde je cívka) a je laděn kondenzátory C_{14} spolu s C_{15} .

Výstup 75 Ω zajišťuje vhodná odbočka na rezonátoru L_7 . Odbočka musí být přesně podle popisu (dodržet kóty), neboť jinak by se pásmová propust rozladovala. Vývod z odbočky rezonátoru L_7 jde třetí přepážkou do čtvrté komůrky zesilovače; lze na něj připojit buď přes oddělovací kondenzátor C_{21} přímo sousoý kabel 75 Ω s napájecí tlumivkou L_{12} – obr. 4, nebo přes kondenzátor C_{22} (oddělovací a transformační) symetrizační transformátor ST_2 (tvořící čelo krabíčky) 300 Ω rovněž s napájecí tlumivkou L_{12} a diodou D_2 (ochrana před prepólováním napájecího napětí), obr. 5.

Obr. 5. Část zapojení z obr. 4 se symetrickým výstupem

Obr. 4. Zapojení zesilovače $\lambda/4$ s nesymetrickým výstupem

Zapojení konvertoru – zesilovače v TVP a mimo TVP

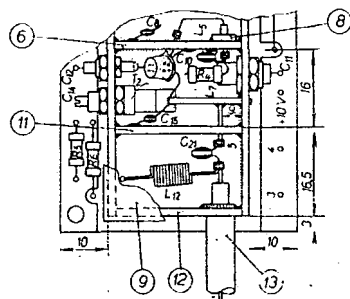
Konvertor

Jě určen především k vestavbě do TVP. V TVP ho lze napájet z větve +180 V, z které je napájen i tuner TVP. Odběr je asi 15 mA (konvertor-zesilovač asi 8 mA + Zenerova dioda 7 mA). Napájecí napětí +180 V se přivádí přes srážecí odpor R_8 (10 až 12 k Ω) nebo přes R_9 (330 Ω) z libovolného ss zdroje 16 až 18 V. Srážecí odpor není součástí konvertoru či zesilovače, musí se montovat mimo.

Bližší údaje s příklady zapojení a napájení konvertoru jsou uvedeny v [1] č. 5/76, str. 176 a 177, kde je popsáno i dálkové napájení jak po sousoém kabelu, tak po dvoulince.

Zesilovač s nesymetrickým výstupem

Nejjednodušší je připojit zesilovač podle obr. 4 a dílčí sestavy (obr. 6, zesilovač

Obr. 6. Dílčí sestava zesilovače $\lambda/4$ s nesymetrickým výstupem. Díly: 11 – přepážka C, 12 – čelo, 13 – sousoý kabel (VFKP 250, 75 Ω)

v TVP). Výstup sousoého kabelu připojíme přímo na vstup 75 Ω UHF jednotky TVP, tlumivku L_{12} odpojíme a zesilovač budeme napájet z větve +180 V přes odpor 10 až 12 k Ω /6 W do bodu 5. Na vstupu zesilovače musí být oddělovací kondenzátory C_{19} a C_{20} . Nebudeme-li moci připojit sousoý kabel přímo (nechceme zasahovat do TVP), musíme použít symetrický výstup: zesilovač bude mimo TVP. Nejjednodušší (a bez přenosových ztrát) je pak použít symetrizační transformátor ST_1 (obr. 7a), který je impedančně přizpůsoben k sousoému kabelu 75 Ω kondenzátorem C_{23} . Opět vypustíme L_{12} a L_{13} s R_9 . Zesilovač budeme napájet do bodu 5 (obr. 4) přes odpor R_9 ze samostatného napájecího zdroje 16 až 18 V. Vzhledem k tomu, že zesilovač je mimo TVP, nemusíme použít oddělovací kondenzátory C_{19} a C_{20} na vstupu.

A konečně – zesilovač lze umístit u antény, přičemž délka l sousoého kabelu, obr. 7a, může být několik desítek metrů. Sousoý kabel může být veden v instalační trubce. Také v tomto případě nepoužijeme na vstupu zesilovače (obr. 4) oddělovací kondenzátory C_{19} , C_{20} ; dipól antény je bezprostředně připojen na symetrizační transformátor ST_1 , vývody 1, 2.

Sousoý kabel od zesilovače bude u TVP zakončen symetrizačním transformátorem ST_3 s přizpůsobovacím kondenzátorem C_{23} . Odtud také bude zesilovač napájen přes odpor R_9 a tlumivku L_{13} .

Zesilovač se symetrickým výstupem

Nejjednodušší je připojit zesilovač (obr. 4) s výstupem podle obr. 5 v těsné blízkosti TVP dvoulinkou, např. VESP 510, jejíž jeden drát se připojí přímo na symetrický transformátor ST_2 zesilovače, vývody 3 – 4 obr. 7b, (bez C_{24} a L_{14}) a druhý na UHF vstup TVP (bez C_{25} , C_{26} , L_{13} , L_{14} a R_9). Zesilovač budeme opět napájet do bodu 5 přes odpor R_9 ze zdroje 16 až 18 V. Na vstupu nepoužijeme kondenzátory C_{19} a C_{20} .

Budeme-li chtít použít zesilovač se symetrickým výstupem podle obr. 4, obr. 5 u antény, musí být dvoulinka vedena „vzdušně“ (nesmí se vkládat do trubek!!). TVP oddělíme kondenzátory C_{25} a C_{26} a zesilovač budeme napájet ze ss zdroje 16 až 18 V přes odpor R_9 a tlumivky L_{13} a L_{14} (+).

Při dálkovém napájení zesilovače (souso-
ným kabelem neb dvoulinkou) je výhodné použít diodu D_2 – obr. 4, obr. 5, která ochrání tranzistory zesilovače před možným přepólováním napájecího napětí.

Mechanické provedení

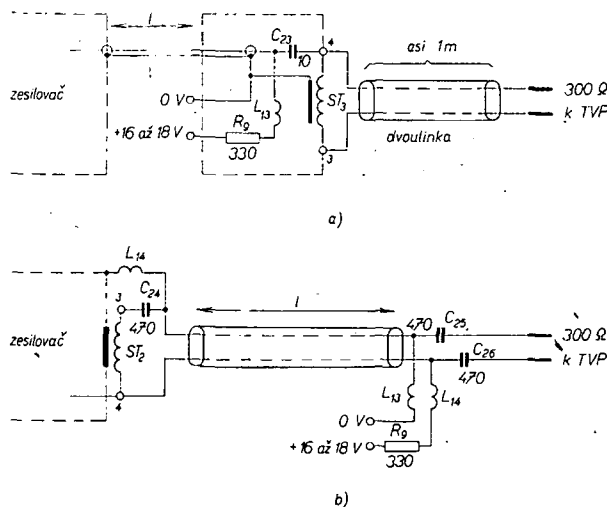
Celé šasi konvertoru-zesilovače je zhotoveno z kuprextitu. Jak již bylo dokázáno v [1] (ale i na jiných konstrukcích), je konstrukce, ac netradiční, rovnocenná přesnému výrobku z plechu.

Vzhledem k tomu, že jde o konvertor-zesilovač $\lambda/4$, jsou rozměry oproti $\lambda/2$ menší, čímž se zvětšují požadavky na přesnost. Rozměry je nutno dodržet s přesností 0,1 mm, při čemž je nutno dbát na dodržení pravých úhlů u všech dílů. Aby byly dodrženy příslušné parametry, je třeba použít oboustranný kuprextit tloušťky 1,5 mm!

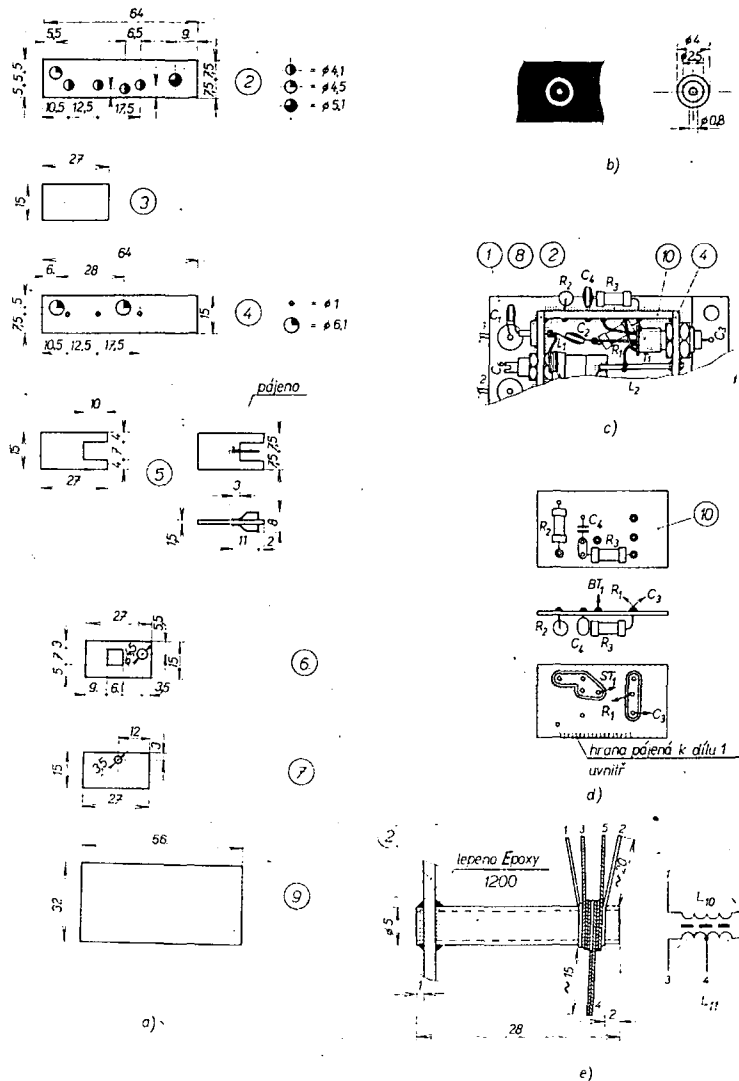
Podle celkové sestavy konvertoru na obr. 2 jsou na obr. 8 rozměry jednotlivých dílů a dílčí sestavy. Pájet musíme čistě, všechny styčné plochy mezi základnou, díl 1, čely, bočnicemi a přepážkami jak uvnitř, tak vně musí být dokonale propájeny; pomáháme si čistou kalafunou. Po spájení omyjeme celé šasi trichloretylenem, osušíme a montujeme součástky.

Poznámka

Podíváme-li se na sestavu konvertoru (obr. 8), vidíme, že součástky v první komůrce jsou značně stisnuty (jde především o od-

Obr. 7. Napájení zesilovače, jeho připojení k TVP: a) nesymetrický výstup, b) symetrický výstup

Obr. 8. Konstruktivní detaily: a) díly 2, 3, 4, 5, 6 a 7 – materiál oboustranný kuprextit tl. 1,5 mm, smyčka (detail 5) z pocínovaného drátu Cu o \varnothing 0,5 mm, délka asi 28 mm, díl 9 jednostranný kuprextit tl. 1,5 mm; b) rozměry pájecí průchodky, vytvořené na kuprextitové desce, c) dílčí sestava konvertoru (zesilovače), díl 10 – deska s plošnými spoji podle obr. 12; d) rozmístění součástek na dílu 10; e) výstupní transformátor L_{10}/L_{11} na trubce o \varnothing 5 mm se závitěm M4 · 0,5 s feritovým jádrem z hmoty N02 (zelené). Pro 2. kanál je L_{10} 7 z drátu o \varnothing 0,35 mm (CuL), L_{11} 2 × 2 z drátu CuL o \varnothing 0,35 mm těsně na L_{10} (bez C_{17}). Pro 1. kanál je L_{11} stejné, přidá se C_{17} , bez C_{17} má L_{10} 9 z

pory R_2 , R_3 a kondenzátor C_3). Při nastavování pracovního bodu T_1 změnou R_3 jde o velmi obtížnou operaci. Kdo si netroufá udělat zapojení a nastavení uvnitř komůrky, zhotoví (objedná) si nové čelo, díl 10 (místo dílu 3), obr. 12, a zapájí ho podle dílčí sestavy – obr. 8c a poté osadí součástkami podle obr. 8d.

Před pájením musíme mít připraveny všechny díly: u dílu 2 a 6 se jedná o průchodku, díl 8, která musí být předem zapájena (průchodky získáme z vadného krabicového kondenzátoru např. TC 455). Průchodku můžeme také vytvořit v oboustranném plošném spoji, tj. v příslušném místě si vyznačíme přesně z obou stran kuprextitu příslušné kružnice (obr. 8b) a mezikružní odleptáme, případně sloupneme fólii. U dílu 5 zapájíme vazební smyčku L_3 . U dílu 7 zapájíme průchodkový kondenzátor C_{13} tak, že bude přesahovat do třetí komůrky o 3,5 mm – postačí zapájet z jedné strany.

Průchodkový kondenzátor C_{13} si zhotovíme sami. (Lze použít i pájecí kondenzátor TESLA viz [3]). Na kulatině o \varnothing 3 mm stočíme do trubčky pocínovaný plech tloušťky 0,1 mm, šířky 8 mm, délky 10,2 mm. Na jeden konec vzniklé trubčičky navineme asi 4 závitů pocínovaného drátu o \varnothing 0,2 až

0,3 mm, jehož konce zakroutíme a propájíme. Do této trubičky nasuneme smotaný proužek slidy tloušťky 0,05 až 0,1 mm, široký 11 mm a dlouhý asi 15 až 22 mm (podle tloušťky slidy). Poté dovnitř namáčkneme šroubovici z pocínovaného drátu o \varnothing 0,8 mm (8 závitů na průměru 1 mm). Šroubovice musí jít zasunout ztuhla, nesmí roztáhnout trubičku, ani poškodit slidu. Zkontrolujeme, zda nedošlo ke zkratu a celek zalepíme Epoxy 1200 z obou stran. Pryskyřice musí dovnitř šroubovice a kolem vývodů dobře zatéci. Tvoří totiž se slidou dielektrikum kondenzátoru. Po vytvrzení změříme kapacitu. Měla by být kolem 10 pF.

Před montáží průchodkových kondenzátorů (upevňují se maticí vně) C_3 , C_{11} a C_{12} na obou vývodech (které o něco zkrátíme) zhotovíme pájecí očka. Vně šasi propojíme tyto kondenzátory drátem o \varnothing 0,5 mm s plošným spojem základní desky, díl 1. Po montáži doladovacích kondenzátorů C_6 , C_7 a C_{14} k nim připájíme rezonátory L_2 , L_4 a L_7 , poté propájíme na bočnici B rezonátory z obou stran.

Výstupní transformátor L_{10}/L_{11} podle obr. 8e nasadíme do otvoru bočnice A – díl 2 a zalepíme Epoxy 1200; předtím očistíme, očistíme a vytvarujeme vývody cívek.

Při nesymetrickém výstupu je plášť sousošého kabelu připájen uvnitř čtvrté komůrky – na čelo, díl 12. Toto řešení bylo zvoleno proto, že miniaturní konektory 75 Ω u nás nejsou na trhu, navíc je toto řešení levnější a spolehlivější.

Při zapojování zesilovače je největší změna oproti konvertoru ve třetí komůrce v obvodu tranzistoru T_2 . Rezonátorem L_7 je rovný vodič s výstupní odbočkou 9 mm od boku šasi. Výstup z rezonátoru (z drátu o \varnothing 0,6 mm), přechází otvorem přepážky, díl 11 (obr. 9a) do čtvrté komůrky a přes oddělovací kondenzátor C_{21} na sousošý kabel. Ve čtvrté komůrce je napájecí tlumivka, příp. i dioda D_2 . Stejně tak je tomu při symetrickém výstupu, kde se přes kondenzátor C_{22} napájí symetizační transformátor ST_1 podle obr. 10, tvořící čelo zesilovače. Při dálkovém

napájení je ve čtvrté komůrce tlumivka L_{12} , příp. i dioda D_2 . Kondenzátor C_{24} a tlumivka L_{14} se musí montovat vně šasi (obr. 9b).

Tranzistory pájeme do šasi nakonec. Vzhledem k omezenému prostoru musí být jejich vývody před zapájením přesně vytvárovány. U konvertoru má T_2 spojen emitor se stíněním, u zesilovače je stínění uzemněno.

Po zapájení všech součástí opatrně omyjeme zbytky pájecích nečistot trichloretylenem a po zaschnutí přetřeme všechny plochy bezbarvým nitrolakem. Přitom musíme dát pozor, aby se lak nedostal do ladicích prvků – do doladovacích kondenzátorů a jádra cívky výstupního transformátoru.

Uvedení do provozu

Při uvádění do provozu budeme zařízení napájet zásadně tak velkým napětím, jaké budeme za provozu používat. Nejvýhodnější je, je-li určujícím (a stabilním) napětím Zenerovo napětí diody D_1 .

Nejprve nastavíme pracovní bod tranzistoru T_1 . Místo odporu R_3 zapojíme odpor 2,2 k Ω v sérii s odporovým trimrem 10 k Ω . K odporu R_1 připojíme Avomet II (rozsah 6 V, záporný pól na emitoru T_1). V obvodu tranzistoru T_2 připojíme zatím jako R_2 odpor 2,2 k Ω .

Zapneme napájecí napětí. Ručka voltmetru se vychýlí, ukazuje úbytek napětí na odporu R_1 . Je-li jako T_1 použit typ GT346 (BF272, AF239), je jeho optimální proud I_C (z hlediska šumu – viz [1]) asi 3 mA. Trimrem 10 k Ω nastavíme tedy úbytek napětí na odporu R_1 4,5 V. Změříme celkový odpor kombinace 2,2 k Ω + odporový trimr a do obvodu zapojíme odpovídající odpor. Obdobným způsobem se nastaví pracovní bod pro tranzistor T_2 . Použije-li se tranzistor $T_2 =$ GT328 (AF139), bude vhodný proud odporem R_2 asi 2 mA. Odpovídající úbytek napětí na R_2 bude tedy 3 V a nastaví se odporem R_2 .

Jsou-li nastaveny pracovní body tranzistorů, pokusíme se s konvertorem o příjem. Na

vstup 1 – 2 konvertoru připojíme svod (dvoulinku) od antény, na výstup 3 – 4 připojíme dvoulinku délky asi 70 cm. Dvoulinku z výstupu připojíme do anténních zdírek TVP, který má přepnut volič kanálů na 1. nebo 2. kanál. Hmatník oscilátoru voliče nastavíme přibližně do středu, nebo ho ponecháme v té poloze, kdy je optimální obraz a zvuk při příjmu I. programu. Doladovací kondenzátory C_6 , C_7 a C_{14} nastavíme asi na poloviční kapacitu při příjmu od 30. kanálu výše, příp. téměř zašroubojeme, začínáme-li kanálem 21. Jádro výstupního transformátoru L_{10}/L_{11} zašroubojeme také asi do poloviny vinutí.

Doladovacím kondenzátorem C_{14} oscilátoru pak pomalu měníme kmitočet oscilátoru v celém budicím rozsahu, až se na obrazovce TVP objeví třeba i velmi slabý a roztrhaný obraz, popřípadě i bez zvuku. Pak postupně měníme nastavení kondenzátoru C_6 , C_7 , čímž se musí zvětšovat kontrast a objevit se i zvuk (je-li kmitočet oscilátoru správný). Sladěním C_7 se ovlivňuje i kmitočet oscilátoru, proto je třeba doladovat i C_{14} . Neozve-li se po doladění na maximální kontrast zvuk, musíme nastavit doladovací kondenzátor tak, aby se objevil obraz současně se zvukem, tj. musíme oscilátorový kmitočet snižovat, tj. zašroubovávat „píst“ kondenzátoru C_{14} (jeho kapacitu zvětšovat). Nakonec měníme polohu jádra ve výstupním transformátoru L_{10}/L_{11} tak, aby se zvětšil kontrast a zlepšil zvuk. K předběžnému naladění postačí jakýkoli obraz, k přesnému naladění však potřebujeme kontrolní obrazec. Při ladění jednotlivých prvků sledujeme jak rozlišovací schopnost v pružích, tak i kontrast podle gradací stupnice za současného poslechu zvuku, který musí být stále čistý, bez šumu.

Bude-li se při ladění oscilátoru kondenzátorem C_{14} objevovat zkušební obrazec několikrát (oscilátor kmitá „vícevlákně“), je nutné vzdálit vazební smyčku oscilátoru L_6 od rezonátoru L_7 , příp. ji postačí nepatrně natočit. Prestane-li oscilátor kmitat, je nutno smyčku L_6 opět k L_7 přiblížit. Vazba má být taková, aby oscilátor spolehlivě kmital, avšak nikoli „vícevlákně“. Při ladění musí být v celém rozsahu ladění C_{14} jen jedenkrát naladěn obraz se zvukem, případně ještě jednou obraz bez zvuku (oscilátor má vyšší kmitočet) – pak je oscilátor správně nastaven. Při vypínání a zapínání napájecího napětí musí oscilátor okamžitě naskočit, tj. objevit se obraz i zvuk.

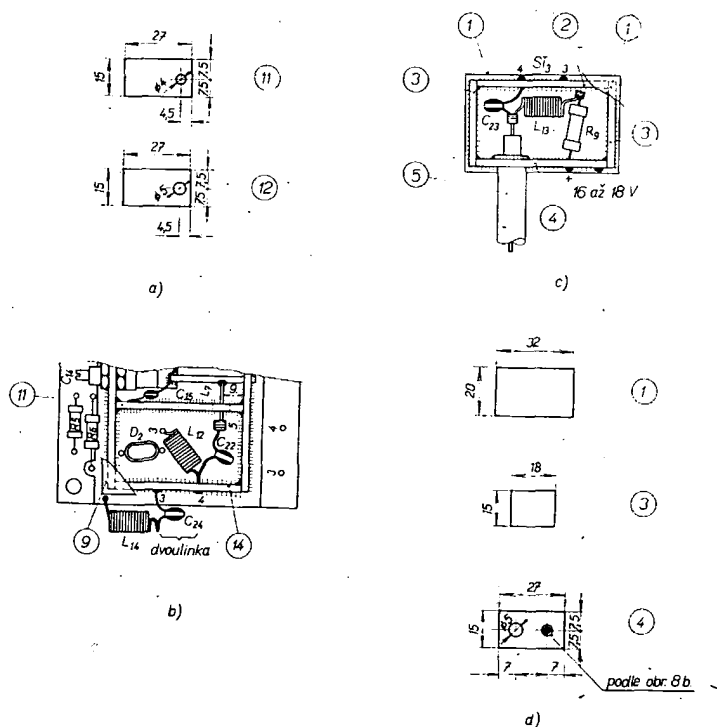
Mnoha pokusy bylo prokázáno, že tímto způsobem lze konvertor naladit optimálně, bez jakéhokoli měřicího zařízení.

Nejjednodušší je nastavení zesilovače. Nejprve na TVP zachytíme a vyladíme televizní stanici, kterou chceme přijímat. Nyní mezi anténní svod (dvoulinku) a TVP zařadíme zesilovač. Pochopitelně opět nejjednodušší připojení bude u zesilovače se symetrickým výstupem. U nesymetrického výstupu musíme pro symetrický vstup TVP použít symetizační transformátor.

Po připojení napájecího napětí protáčíme zvolna doladovací kondenzátory C_6 , C_7 , C_{14} a opět, nejlépe na zkušebním obrazci, sledujeme maximální rozlišovací schopnost a maximální kontrast.

Po popsaném předběžném naladění konvertoru nebo zesilovače zakrýváme krycí deskou, díl 9. Desku asi na šesti místech připojíme. Poté znovu jemně nastavíme všechny ladicí prvky dříve popsaným postupem. Nejvíce se rozladí krycí deskou oscilátor.

K nastavení konvertoru nebo zesilovače podle měřicích přístrojů je nejvýhodnějším přístrojem POLYSKOP (rozmitač) [1].

Obr. 9. Jednotlivé díly a dílčí sestavy: a) 11, 12 – kuprextit oboustranný, tl. 1,5 mm, b) zesilovač se symetrickým výstupem, 14 – čelo (obr. 10), c) transformátor ST_3 (k obr. 7a), 1 – základna a víčko, 2 – symetizační transformátor podle obr. 10, 3 – čelo, 4 – bočnice, 5 – sousošý kabel; d) 1 – jednostranný kuprextit tl. 1,5 mm, 3, 4 – oboustranný kuprextit tl. 1,5 mm

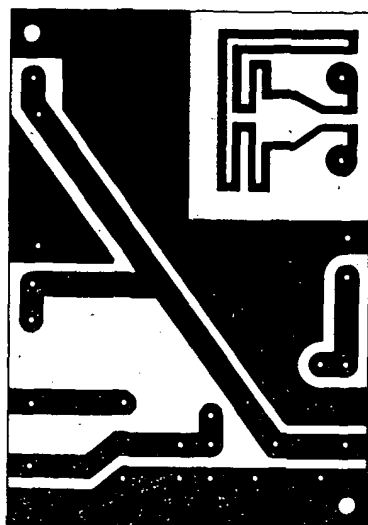
Seznam součástek zesilovače λ/4 podle obr. 4, 5, 7

Odpory

(5 %), TR 151 nebo TR 191
R₁, R₄ 1,5 kΩ
R₂, R₃ 8,2 kΩ
R₅, R₆ 2,2 až 10 kΩ
R₇ TR 152, 330 Ω

Obr. 10. Symetrizační transformátor ST₂.
Materiál: oboustranný kupřetit tl. 1,5 mm
(deska M56)

Kondenzátory

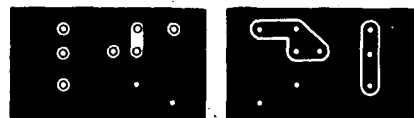
C₁, C₂ TK 221, 10 pF, 5 %
C₂₃, C₂₄ TK 539, 1,5 nF
C₄, C₁₀ TK 622, 220 pF
C₅, C₆, C₁₅ TK 656, 2,2 pF viz text
C₆, C₇, C₁₄ WK 701 09, 0,8 až 5 pF
C₁₂ TK 536, 1 nF
C₁₉, C₂₀ TK 322, 56 pF
C₂₁, C₂₄ SK 737 50, 470 pF
C₂₅, C₂₆

Polovodičové prvky

T₁ GT346, BF272, AF239 apod.
T₂ GT328, AF139 apod.
D₁ Zenerova dioda KZ723,
KZ724, KZ774 apod.
D₂ KA501, KA502, KA206,
KA207 apod.

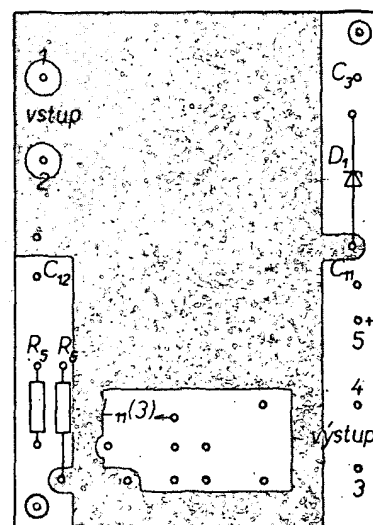
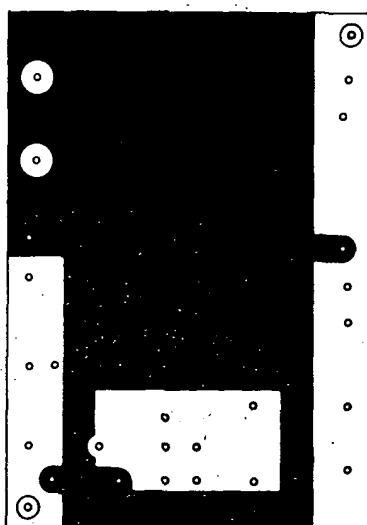
Civky

ST₁ symetrizační transformátor
(obr. 11)
ST₂ symetrizační transformátor
(obr. 10)

Obr. 12. Čelo. Materiál: oboustranný kupřetit tl. 1,5 mm (deska M58)

L₁ samonosná tlumivka,
3 z drátu CuL o Ø 0,35 mm
na Ø 3 mm; lepeno Epoxy 1200
rezonátor – Cu drát (cinovaný,
stříbřený) o Ø 0,8 mm, délky 20 mm
L₂, L₄, L₇ vazební smyčka
L₃ (obr. 8, pozice 5)
L₅ vazební smyčka, drát Cu
o Ø 0,5 mm v PVC, délka 18 mm
L₁₂, L₁₃, L₁₄ samonosná tlumivka, 15 z drátu CuL
o Ø 0,35 mm, vinuto na Ø 3 mm,
lepeno Epoxy 1200

Obr. 11. Základní deska. Materiál: oboustranný kupřetit tl. 1,5 mm (deska M57)

Jednoduchý amatérský Q-metr

Jiří Hellebrand, OK1IKE

Mezi často používané součástky ve vf, ale i v nf technice, ať již u vysílačů, přijímačů nebo u nf filtrů patří cívky. V teoretických výpočtech se někdy cívka považuje za ideální součástku, která má pouze indukčnost, popř. vlastní kapacitu.

V praxi v cívce dochází ke ztrátám energie, jejichž velikost je určena činitelem jakosti Q cívky. Na potřebu znát Q cívek narazíme např. při návrhu pásmového filtru či při přizpůsobování laděných obvodů zdroji signálu a zátěži. Proto by se měl v amatérské dílně vyskytnout alespoň jednoduchý Q-metr, o jehož údaje by bylo možno se při konstrukci opírat.

Činitel jakosti cívky

Reaktance cívky v obvodu střídavého proudu je úměrná úhlovému kmitočtu $\omega = 1/\lambda$ a indukčnosti cívky L:

$$X_L = \omega L$$

Toto je čistý indukční odpor cívky – kromě něj má však impedance každé cívky také odporovou složku, způsobenou ztrátami energie. Jsou to

- ztráty ve vinutí (tzv. ztráty v mědi),
- ztráty v jádru (tzv. ztráty v železe), jednají se o cívku se železovým nebo feritovým jádrem.

Ztráty v železe lze rozdělit na složku přímo úměrnou kmitočtu a složku úměrnou čtverci kmitočtu. První z nich je způsobena setrvačností molekulárních magnetů jádra, které se

střídavým proudem přepólovávají a dále hysterezi; druhá je způsobena ztrátami vířivými proudy.

Ztráty v mědi se skládají ze ztrát v odporu vinutí, dielektrických a indukčních ztrát a ztrát vlivem povrchového jevu. Oba tyto druhy ztrát představují určitý ztrátový odpor R_z , zapojený v sérii s danou cívkou (obr. 1). Poměr, udávající kolikrát je reaktance ωL větší než ztrátový odpor R_z , nazýváme činitelem jakosti a označujeme jej Q:

$$Q = \frac{\omega L}{R_z} \quad (1)$$

Z tohoto vztahu je vidět, že Q cívky bude tím větší, čím menší bude R_z ve srovnání s ωL . V praxi bylo zjištěno, že při průtoku velmi malých proudů se dosáhne největšího Q tehdy, budou-li ztráty v mědi stejné jako ztráty v železe.

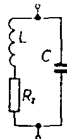

Obr. 1. Náhradní schéma cívky se ztrátovým odporem

Vliv činitele jakosti Q na impedanci obvodu LCR

Impedance Z obvodu podle obr. 2 je dána výrazem

$$Z = \frac{\sqrt{R^2 + \omega^2 L^2}}{\sqrt{(\omega^2 LC - 1)^2 + \omega^2 R^2 C^2}} \quad (2)$$

Obr. 2. Náhradní schéma rezonančního obvodu

Je-li $R \ll \omega L$ a je-li obvod v rezonanci ($\omega^2 LC - 1 = 0$), je impedance Z obvodu při rezonanci určena vztahem

$$Z = \frac{L}{R C} \quad (3)$$

Dosaďme-li do vztahu (3) za Q podle (1), pak bude impedance obvodu v rezonanci

$$Z = \frac{\omega L}{R} \frac{1}{\omega C} = Q \frac{1}{\omega C} \quad (4)$$

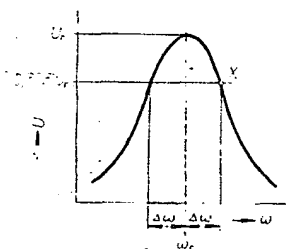
Z této rovnice (4) můžeme usuzovat, že i napětí na laděném obvodu bude tím větší, čím bude větší činitel jakosti Q cívky.

Vliv činitele jakosti Q na tvar rezonanční křivky

Činitel jakosti Q má však vliv nejen na impedance laděného obvodu, ale také na tvar rezonanční křivky a na její šířku. Průběh napětí na rezonančním obvodu v závislosti na kmitočtu je znázorněn na obr. 3. Lze odvodit, že při takové odchylce kmitočtu $\Delta\omega$ od rezonančního kmitočtu, při níž se napětí na rezonančním obvodu zmenší na $0,707 U_r$, platí vztah

$$Q = \frac{\omega_r}{2\Delta\omega}$$

Šířka pásma rezonančního obvodu je tedy nepřímo úměrná činiteli jakosti Q . Tvar rezonanční křivky lze posuzovat i podle strmosti boků křivky, tzn. určením derivace $dU/d\omega$ v některém jejím bodě. Přitom dojdeme k výsledku, že strmost rezonanční křivky při stejném rozladění je přímo úměrná činiteli jakosti.

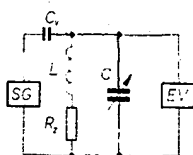
Obr. 3. Kmitočtová závislost napětí na rezonančním obvodu

Měření činitele jakosti cívky

V předchozích úvahách jsme si ujasnili definici činitele jakosti a jeho vliv na vlastnosti rezonančního obvodu. Dále se tedy dostáváme k otázce, jak se prakticky činitel jakosti měří.

Obvykle se používá jedna z těchto tří metod: metoda můstková, metoda rezonanční, metoda měření Q poměrem napětí (princip Q -metru).

Můstková metoda se používá pro zjišťování činitele jakosti Q na nízkých kmitočtech a její nevýhodou je, že velikost činitele jakosti Q nelze indikovat přímo. Pro měření na vysokých kmitočtech je výhodnější metoda rezonanční, použitelná podle konstrukce přístroje v rozsahu kmitočtů od stovek hertzů asi do 500 MHz; vhodná konstrukce přístrojů dovoluje měřit i na vyšších kmitočtech. Princip měření je zřejmý z obr. 4.

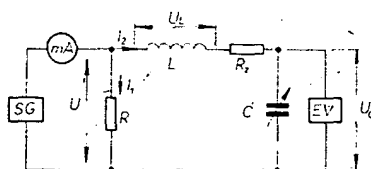
Obr. 4. Princip měření Q rezonanční metodou

Měřená cívka o indukčnosti L je zapojena paralelně ke kondenzátoru C , kterým se obvod vyladí do rezonance s kmitočtem f_r , přiváděným z generátoru SG přes malý vazební kondenzátor C_v . Odečteme kmitočet generátoru f_1 a na elektronickém voltmetru EV odečteme napětí při rezonanci U_r . Pak generátor SG přeladíme na kmitočet $f_2 < f_r$ tak, aby EV ukazoval $0,707 U_r$. Totéž provedeme pro kmitočet $f_2 > f_r$, opět pro napětí $0,707 U_r$.

Ze zjištěných kmitočtů f_1 a f_2 vypočítáme činitele jakosti Q cívky podle vzorce:

$$Q = \frac{f_r}{f_2 - f_1}$$

Je vidět, že také tato metoda je poněkud nepohodlná, požadujeme-li přímé odečítání Q na měřicím přístroji. Toto, spolu s možností měřit indukčnost civek a kapacitu kondenzátorů, dovoluje třetí metoda, která je založena na principu Q -metru. Způsob měření je znázorněn na obr. 5. Všimněme si této metody blíže, protože na podobném principu je založen dále popsáný přístroj.

Obr. 5. Princip měření popisovaným Q -metrem

Generátor SG napájí přes miliampérmetr malý odpor R , k němuž je připojen sériový rezonanční obvod, složený z indukčnosti měřené cívky L , jejího ztrátového odporu R_z a z kapacity ladícího kondenzátoru C (jakostní vzduchový otočný kondenzátor). Paralelně ke kondenzátoru je připojen elektronický voltmetr EV s velkým vstupním odporem. Na odporu R vznikne průtokem I_1

napětí U , které napájí rezonanční obvod LCR. Kondenzátorem C vyladíme obvod do rezonance, takže platí:

$$\omega L = \frac{1}{\omega C}$$

Činitel jakosti cívky pak je:

$$Q = \frac{X_L}{R_z}$$

Protože

$$X_L = \frac{U_L}{I_2} \text{ a } R_z = \frac{U}{I_2}$$

$$Q = \frac{\frac{U_L}{I_2}}{\frac{U}{I_2}} = \frac{U_L}{U} = \frac{U_L}{I_1 R} \quad (5)$$

kde napětí U_L je napětí na cívce. Protože

$$\omega L I_2 = I_2 \frac{1}{\omega C}, \text{ je}$$

$$U_L = U_C$$

kde U_C je napětí na kondenzátoru C , měřené voltmetrem EV. Velikost proudu měříme miliampérmetrem. Pro určitou velikost proudu je napětí na odporu konstantní a výraz (5) se pak zjednoduší na:

$$Q = k U_C$$

Činitel jakosti cívky Q je tedy přímo úměrný napětí, změřenému elektronickým voltmetrem EV na kondenzátoru C a na stupnici EV tedy můžeme (po předchozím ocejchování) přímo odečítat Q .

Měřič činitele jakosti Q

Měřič Q (obráz. 6) pracuje v rozsahu kmitočtů 1 kHz až 50 MHz a jeho princip je založen na poslední z uvedených metod s několika málo úpravami (např. namísto měření U proudu – což je v amatérské praxi poněkud obtížné – se používá měření vstupního napětí apod.).

K měření se používá napětí z vnějšího generátoru, a to z několika důvodů. Konstrukce generátoru, který by obsahoval celé požadované pásmo kmitočtů od 1 kHz do 50 MHz, je poněkud obtížná a mimoto větší na amatérů má k dispozici at již doma, či v radioklubu než v generátory, které používá k více účelům. V Q -metru by byl také generátor poněkud nevyužitý, i vzhledem k tomu, že by to byla vlastně nejdražší a nejspolehlivější část celého měřiče.

Popis zapojení

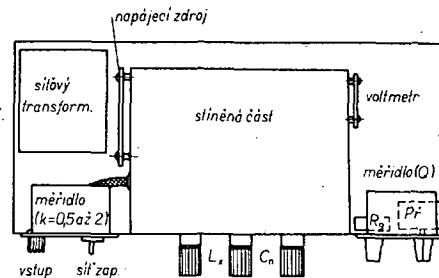
Z generátoru se přivádí na vstupní konektor (případně přes vhodný transformátor tak, aby výstupní impedance byla asi $0,5 \Omega$) U nebo n napětí asi $0,25$ V, jehož velikost se kontroluje měřidlem s diodou D_1 . Část tohoto napětí se z odporového děliče R_1, R_2 přivede na rezonanční obvod, tvořený měřenou cívku L a otočným kondenzátorem C , popř. přidávným kondenzátorem C_v . Při rezonanci se zvětší napětí na obvodu L , C Q -krát vůči napětí na odporu R_2 , takže ze známého napětí na odporu R_2 a z napětí na rezonančním obvodu se určí činitel jakosti Q .

Napětí na kondenzátoru rezonančního obvodu se usměrní diodou D_2 a jeho velikost se měří tranzistorovým voltmetrem.

Rozsah měření Q se mění přepínáním rozsahů voltmetru přepínačem P_f ; kromě toho lze měnit rozsah změnou vstupního napětí.

Měřidlo pro vstupní napětí má stupnici oceňovanou v koeficientech $k = 0,9$ až 2 ; měřidlo elektronického voltmetru má stupnici oceňovanou v hodnotách Q pro takové vstupní napětí, při kterém je údaj prvního měřidla roven $k = 1$, takže skutečnou hodnotu Q je možné určit pouhým vynásobením údaje obou měřidel. Elektronický voltmetr je známý, mnohokrát popsané zapojení tranzistorového voltmetru, u něhož se velkého vstupního odporu dosahuje použitím tranzistoru MOSFET KF521 na vstupu. Vstupní odpor je asi $10\text{ M}\Omega$, což je dostatečný odpor ve srovnání s reaktancí kondenzátoru, na němž měříme nakmitané napětí.

Obr. 8. Rozložení jednotlivých dílů uvnitř skříňky

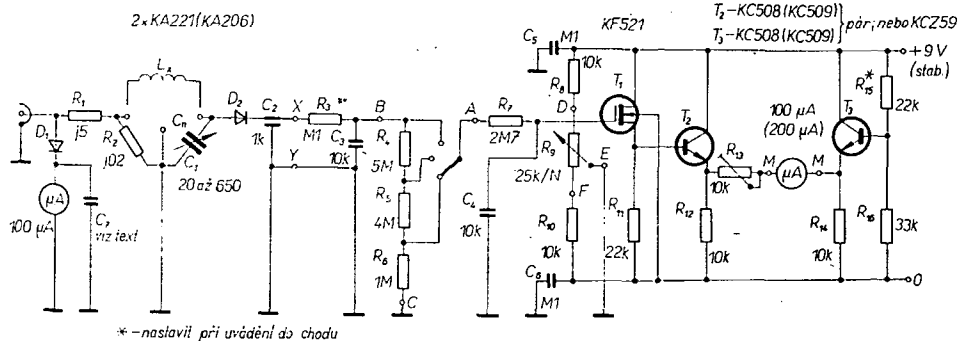

Stavba Q-metru

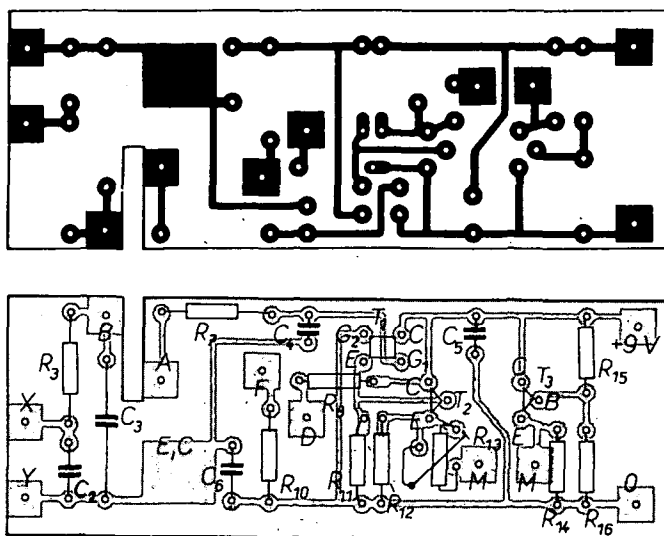
Většina součástí Q -metru je umístěna na desce s plošnými spoji podle obr. 7 (pohled ze strany spojů), odpory děliče voltmetru R_4, R_5 a R_6 jsou připojeny přímo mezi kontakty přepínače; aby byl zachován velký vstupní

odpor, je v desce s plošnými spoji zářez, který odděluje jednotlivé části od sebe.

Ladící kondenzátor C_1 je jakostní vzduchový typ se statorem izolovaným keramikou; v jednom ze vzorků byl použit starý výprodejní typ s kruhovými frézovými deskami, ve druhém vzorku dvojité kondenzátor z přijímače Carina, pečlivě vymytý v trichloru

Obr. 6. Schéma zapojení Q -metru

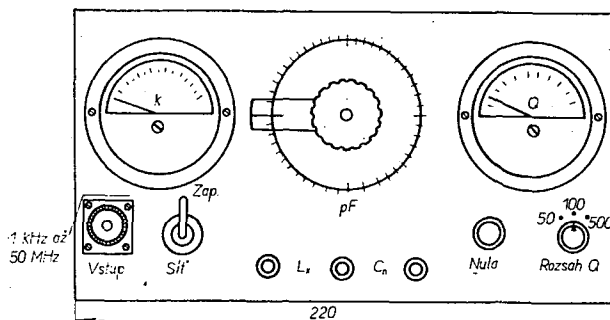

Obr. 7. Rozmístění součástek na desce s plošnými spoji M59 (jako C_2 je výhodnější průchodkový kondenzátor)

Normálové kondenzátory C_n jsem původně přepínal přepínačem, ale Q -metr mi měřil spolehlivě jen asi do 10 MHz , pak se již příliš uplatňovaly přidavné ztráty a měření bylo méně přesné. Proto jsem umístil na panel přístroje mimo dvou svorek pro L_n také třetí (zemnicí) svorku pro připojení vnějších kondenzátorů. Na přesné kapacitě C_n příliš nezáleží, nechceme-li tímto přístrojem měřit také indukčnost cívek; důležité je, aby měl co nejmenší ztráty – použijeme pokud možno slídové kondenzátory, použití elektrolytických je vyloučeno.

a promazaný přípravkem Pegomin. Tento kondenzátor je spolu s odporovým děličem ve stínící krabici z pocínovaného či pozinkovaného plechu. Vývod diody D_2 tvoří průchodkový kondenzátor C_2 , signál z generátoru (od konektoru) je přiváděn kouskem souosého kablíku, jehož plášť (opletení) je připájen zvenčí na krabici a k děliči R_1, R_2 uvnitř krabice je veden jen vnitřní vodič kabelu s izolací.

Dioda D_1 je připojena přímo na vstupní konektor, kondenzátor C_1 , zakreslený ve schématu paralelně k měřidlu, je připojen těsně k diodě a na pájecí očko pod jedním ze šroubů, upevňující konektor. Jeho kapacita je asi 10 nF , mimoto je ještě přímo na svorky měřidla připájen druhý kondenzátor o kapacitě asi 1 až $5\text{ }\mu\text{F}$, sloužící k ukladání ruky měřidla při měření na nízkých kmitočtech v akustickém pásmu. Rozložení jednotlivých dílů uvnitř skříňky měřice je znázorněno na obr. 8, panel je na obr. 9. Přístroj je napájen ze stabilizovaného zdroje 9 V běžného provedení, jakých již bylo v AR zveřejněno mnoho. Odběr je asi 2 mA , takže stačí jen velmi malý transformátor. Z těchto důvodů jsem popis zdroje vynechal, zájemce si může prolístovat starší čísla AR.

Obr. 9. Pohled na panel Q -metru

Zajímavá zapojení

Návrh převodníku 7/4

Prohlídkou katalogů integrovaných obvodů různých výrobců zjistíme, že ačkoliv existuje celá řada převodníků 4/7, tj. čtyřbitového slova na sedmibitové (tzn. tetrády kódu BCD pro sedmissegmentové číslicovky), nevyrábí se zatím převodník opačně pracující

– 7/4. Proto v případě potřeby je nutné tento převodník realizovat vhodnými integrovanými obvody či diskretními součástkami.

Pro návrh převodníku se vychází z tabulky na obr. 1, kde jsou zaznamenány bitové stavy výstupních sedmibitových slov a jim odpovídající tetrády v kódu BCD pro desítková čísla 0 až 9. Podrobným porovnáním

vypuštěno

	a	b	c	d	e	f	g	D	C	B	A		
0								1	1	1	1	0	30
1								0	1	0	0	0	8
2								1	1	1	0	1	29
3								1	1	0	0	1	25
4								0	1	0	1	1	11
5								1	0	0	1	1	19
6								0	0	1	1	1	7
7								1	1	0	0	0	24
8								1	1	1	1	1	31
9								1	1	0	1	1	27

$$A = \Sigma (8, 25, 19, 24, 27)$$

$$B = \Sigma (29, 25, 7, 24)$$

$$C = \Sigma (11, 19, 7, 24)$$

$$D = \Sigma (31, 27)$$

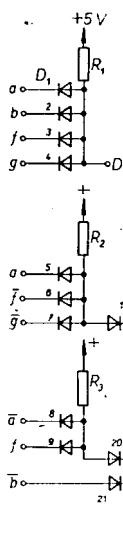
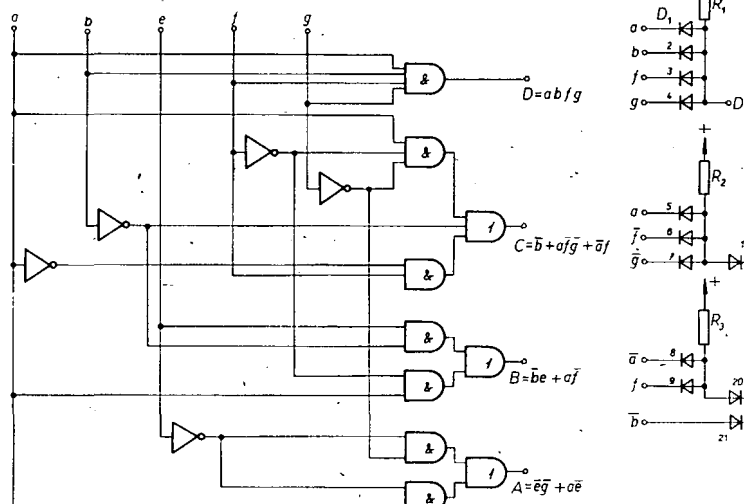
	a	b	c	d	e	f	g	
0								30
1								8
2								29
3								25
4								11
5								19
6								7
7								24
8								31
9								27

■ = H

Obr. 1. Východí tabulka vztahů pro návrh převodníku: čtyři ze sedmi

0	4	12	8	16	20	28	24
1	5	13	9	17	21	29	25
3	7	15	11	19	23	31	27
2	6	14	10	18	22	30	26

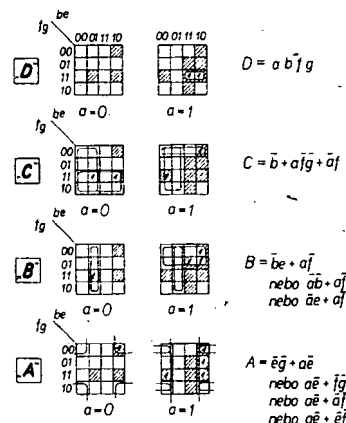
Obr. 2. 32 možných stavů pěti proměnných (tečkou označeny stavy odpovídající desítkovým číslicím 0 až 9)

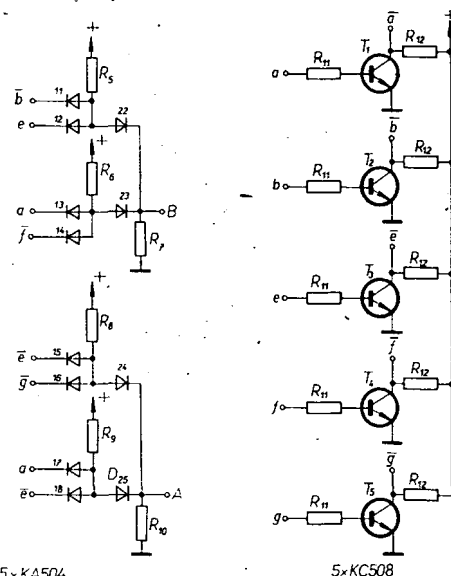
Obr. 4. Obecná logická síť převodníku a její realizace diskretními součástkami

jednotlivých sedmibitových slov lze zjistit, že pro požadovaných deset tetrád není nutné respektovat všech sedm bitů výstupních slov. Dva bity jsou totiž redundantní, a to ve sloupci c a d. Proto pro další úvahy se obsahy těchto sloupců zanedbávají. Ale i tak se daná úloha redukuje jen na transpozici pětibitového slova na čtyřbitové.

V tabulce na obr. 2 je znázorněno všech 32 možných stavů pěti proměnných; z nich jsou po levé straně označeny tečkou ty stavy, které odpovídají desítkovým číslicím 0 až 9. Weigh-Karnaughova mapa pro pět proměnných má tyto stavy vyznačeny tučným orámováním. A to je již základ pro vlastní řešení, kdy hledáme minimalizované vztahy pro sestavu převodníku, tj. pro D, C, B a A.

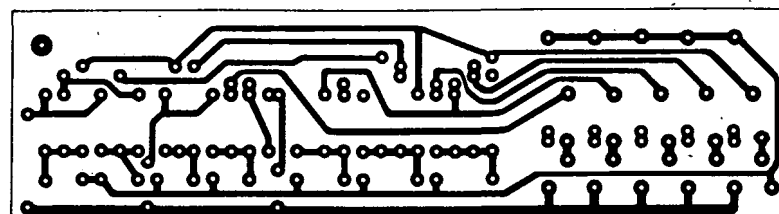
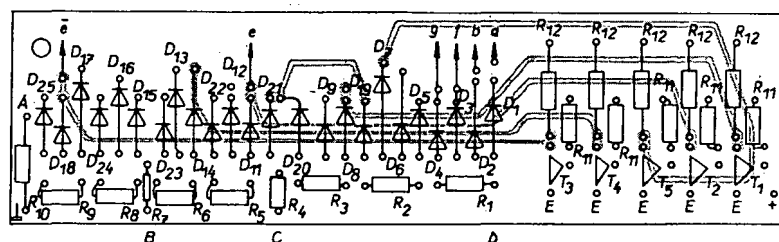

Obr. 3. Karnaughovy mapy pěti proměnných pro výslednou minimalizaci vztahů

25 x KA504

5 x KC508

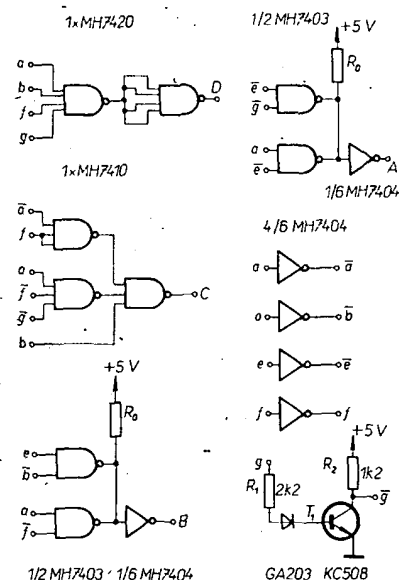
Rozepsáním z východí tabulky vychází, že $A = E (8, 25, 19, 24, 27)$, $B = E (29, 25, 7, 24)$, $C = E (11, 19, 7, 24)$ a $D = E (31, 27)$. Minimalizujeme pro každou rovnici zvlášť; přitom postupujeme tak, např. pro D v poličku 31 a 27, že do každé dvojice Karnaughových map pro čtyři proměnné zapíšeme čísla požadovaných stavů jako jedničky, přičemž zbývající (z daných deseti) neobsazené pro

▼ Obr. 5. Deska s plošnými spoji a rozmístění součástek na liči desky

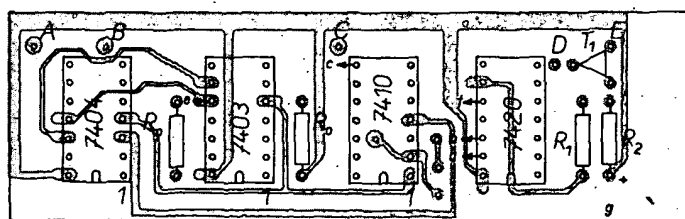
◀ Obr. 6. Plošné spoje rubu desky s plošnými spoji

kontrolu podbarvíme. Dále metodou smyček (kdy se snažíme, aby smyčka zabrala co nejvíce políček a pokud možno shodný počet jak v levé, tak i v pravé mapě) s použitím vhodně volených neurčených stavů „d“ získáme postupně minimalizované výrazy, tj. pro $D = abfg$, $C = b + afg + af$, $B = bc + af$ a $A = eg + ac$ (nebo $ae + fg$ nebo $ac - af$ nebo $ac - ef$). (Neurčené stavy „d“ mohou nabýt úrovně log. 0 či log. 1 – tedy tak, jak je to právě pro uzavření co největší smyčky výhodné. Přitom se ovšem nesmí zapsat do podbarveného políčka, které je pro jiný výraz 'A až D v jiné dvojici obsazeno jednotkou!)).

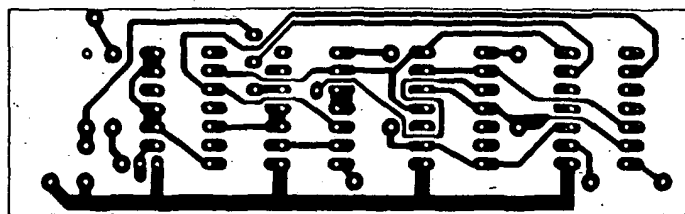
Výsledné výrazy již poslouží k sestavení logické sítě z kombinačních hradel AND a OR a nutných invertorů – viz obr. 3. Na obr. 4 pak je návrh převodníku osazeného diskretními součástkami, tj. diodami, tranzistory a odpory. Této logické síti přísluší již sestava součástek na obr. 5, kde jsou vyznačeny geometrické tvary spojů líce. Na obr. 6 nosné destičky o rozměrech 28×103 mm jsou geometrické tvary spojů rubu, tj. ze strany pájení.

Obr. 7. Převodník realizovaný dostupnými integrovanými obvody

Obr. 8. Rozložení součástí převodníku v integrované verzi a plošné spoje líce destičky (deska M60)

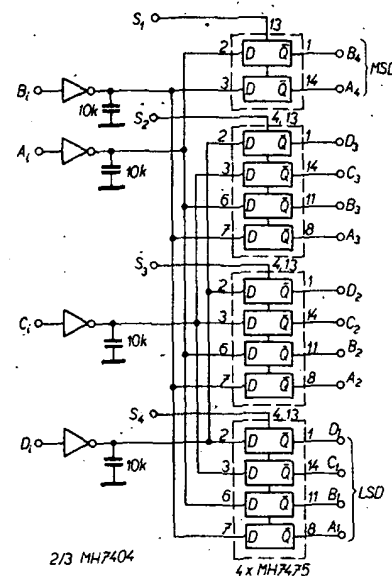

Převodník je lepší realizovat s integrovanými obvody. Avšak protože na našem trhu jsou k dispozici pouze negované hradla AND a OR, je nutné uvedenou logickou síť příslušně upravit, a to pomocí de Morganových zákonů [1], viz obr. 7, 8 a 9.

- [1] Hoerness, G. E.; Heilweil, M. F.: Úvod do Booleovy algebry a navrhování logických obvodů. SNTL: Praha 1969.

Převodník multiplexovaného kódu BCD na paralelní kód BCD v rozsahu čtrnácti bitů

Některé číslicové přístroje mají multiplexovaný výstup k dynamicky spínanému displeji. Je tomu tak např. u moderních číslicových voltmetrů, číslicových hodin apod. Je-li pak třeba snímat jejich opticky indikovanou

Obr. 10. Převodník multiplexovaného kódu BCD na paralelní kód BCD v rozsahu 14 bitů

informaci k jiným účelům (např. pro registraci, či jiný druh záznamu, případně i pro předvolbu) je nutné použít výstupní převodník.

Níže popsáný převodník transponuje tetradu multiplexně generovanou v kódu BCD na paralelní tvar v kódu BCD v rozsahu čtrnácti bitů, tj. běžně používané 3 a 1/2 dekad. (Uvedeným principem je ovšem možné převodník rozšířit na celé čtyři či více dekád.)

Převodník (zapojení na obr. 10) se skládá ze čtyř čtyřnásobných vzorkovacích pamětí typu MH7475, aktivovaných ve správném pořadí hodinovými impulsy, přivedenými na vstupní svorky S_1 až S_4 . Doplňkové výstupy \bar{Q} každé paměťové buňky vzorkují stavy vstupu A_i až D_i s čelní hranou hodinových impulsů a podrží tyto stavy, i když hodinové impulsy (impulsy) zaniknou. Přístří (každý další) hodinový impuls, popř. jeho čelní hrana pak změní obsah paměťové čtveřice (u S_1 jen dvojice) v souladu s obsahem čtyřbitového slova na vstupech A_i až D_i . Vzhledem k tomu, že výstupní paralelní informace se odečítá z doplňkových výstupů \bar{Q} , tedy v negovaném tvaru, jsou ve vstupech zařazeny invertory, které zabezpečují shodnost vstupní informace s výstupní.

Uzmeněním všech vstupů S_1 až S_4 lze získat neměnnou informaci, tj. stálou pro okamžik snímání, kdy se nesmí měnit obsah jednotlivých tetrád [2].

- [2] Grandbois, G.: Function and Application of 31/2 Digit A/D Converter Set. Siliconix Application Note AN74-1, květen 1974. Ing. J. Hyan

Mikroset 8080 – mikrokompüter pro výuku, hru a hobby

Malý mikrokompüter Mikroset 8080 pro profesionální a náročné amatérské účely předvedl výrobce polovodičových součástek Siemens na lipském veletrhu. Dialog s příručním stolním přístrojem dovolují tlačítka a číslicové indikační výbojky. Jako vnější programové paměti se může využít obvyklého kazetového magnetofonu se vstupem pro mikrofon a sluchátka.

Hlavní součástí přístroje je mikroprocesor SAB8080, paměť ROM (s kapacitou 1×8 bitů) se systémovým programem, jakož i paměť RAM (512×8 bitů) pro program dat a program uživatele. Mimo vstupní tlačítkovou jednotku, číslicový displej a přípojku pro kazetový magnetofon obsahuje přístroj ještě též vybaven pamětí se sériovými a paralelními vstupními a výstupními kanály, programovacím zařízením pro paměti typu EPROM a přídavným zařízením pro matematické funkce. U další verze tohoto mikrokompüturu se připravuje přípojka pro tiskárnu a televizní přijímač jako monitor.

Číslicovou tlačítkovou soupravou může obsluha vkládat hexadecimálně program. Vložené povely lze pro kontrolu zobrazit na číslicovém displeji. Programovat provoz periferních přístrojů lze volbou místa „stříhu“. Obsluha přístroje je jednoduchá. Samostatným studiem usnadňuje získat praktické znalosti o možnostech a programování mikrokompütérů. Napomáhá tonu i bohatá knihovna programů. Rozměry přístroje jsou jen $32 \times 32 \times 12$ cm, hmotnost 2 kg. Přístroj se napájí síťovým napětím 220 V, 50 Hz.

Podle podkladů Siemens 6.218-BH

První evropskou firmou, aplikující mikro-počítačové prvky v televizním přijímači, je Blaupunkt. Přípravuje výrobu přijímače BTV s mikroprocesorem Fairchild F8. U přijímače budou ovládány základní parametry – kontrast, jas, barevná sytost a hlasitost; podle požadavků; uložených do paměti. F8 automaticky zajišťuje také časové přepínání TV kanálů podle požadovaného programu.

Kyrš

TRANSCEIVER 145 MHz CW-SSB

Jiří Bittner, OK10A

(Dokončení)

Nastavení a uvedení do provozu

K nastavení je kromě běžného vybavení nutný GDO, nebo alespoň měřič kmitočtu a generátor signálu v pásmu 145 MHz. V napětí na obvodech je možno indikovat volně navázanou diodou a citlivým měřicím přístrojem. Nejprve je nutno nastavit správnou činnost oscilátoru s fázovým závěsem. Jádrem v L_{34} nastavíme 138 MHz při ladicím napětí $U_n = 3,8$ V. Cívky L_{35} a L_{37} doladíme na maximum napětí za L_{38} (měřeno diodovou sondou). Stejně nastavíme i L_{45} , L_{46} a L_{47} (měřeno na bázi směšovače). Při zkratování báze FRO musí zmizet všechna vf napětí. Krystalový oscilátor kmitá na třetí harmonické, musí spolehlivě nasazovat oscilace i po přepnutí krystalů. Pokud oscilace po přepnutí nenastaví, je nutné mírné rozložení L_{41} . Pomocí sacího vlnoměru nastavíme maximum sedmé harmonické na L_{43} . Po přivedení všech signálů do FD zkontrolujeme správnou činnost celé smyčky, která nesmí v požadovaném rozsahu vypadávat ze synchronizace, ani být citlivá na impulsní poruchy (např. při zapínání a vypínání páječky v těsné blízkosti obvodů). Nf zesilovač při správném zapojení pracuje bez nastavení. Činnost generátoru CW je vhodné kontrolovat osciloskopem a zjistit, zda nedochází ke zkreslení signálu za modulátorem. Ve všech přívodech do zařízení jsou filtry LC k potlačení pronikání rušivého vf napětí do zařízení. Předzesilovač modulátoru je navržen pro dynamický mikrofon, používám telefonní sluchátkovou vložku.

BFO kmitá na kmitočtu nižším, než je propustné pásmo krystalového filtru, kmitočtet krystalu byl upraven jódováním. Správný odstup nosné je společný pro příjem i vysílání a lze jej nastavit trimrem paralelně ke krystalu. Amplituda oscilací BFO je snížena velkým odporem v napájení. Při velké amplitudě kmitů BFO a nedokonalém stínění docházelo k pronikání signálu do vstupu mf zesilovače a ke zhoršení jeho funkce. Obvody L_{17} až L_{20} jsou laděny na maximum zesílení na mf kmitočtu.

Krystaly pro filtr byly upraveny škrábáním žiletkou. Rozdíl mezi kmitočty upravených a neupravených krystalů je 1,8 kHz. Je samozřejmě možné použít pouze jeden čtyřkrystalový filtr, parametry přijímače však rozhodně neuspokojí náročného operátora. Pokud jsou řazeny dva filtry v sérii, je vhodné zapojit do jednoho rejekční kapacitu, které dále zlepšují strmost boků. Filtr bez rejekčních kapacit má naopak větší potlačení mimo propustné pásmo. Vazební obvody filtru jsou navrženy tak, aby byla vstupní i výstupní impedance stejná při příjmu i vysílání, čímž je zajištěn stejný tvar propustné charakteristiky. Propustnou charakteristiku dvojice filtrů silně ovlivňuje nastavení L_{10} , L_{11} , L_{12} a L_{14} , doporučuji ji jemně korigovat až po úplném nastavení přijímače i vysílače.

Vstupní díl přijímače byl již několikrát upravován a vyzkoušel jsem řadu různých tranzistorů. Rozdíly mezi jednotlivými tranzistory a způsoby jejich zapojení jsou řádově v desetinách kT₀. V poslední úpravě používám dvojici BF378 a 40673. S dvojicí KF272 a E300 jsou výsledky téměř shodné. Mírné zhoršení šumového čísla nastane použitím BF245 nebo TIS34 na směšovači. Vstupní obvody lze ladit přímo GDO, nejvhodnější je použít velmi silný signál z pásma a ladit vše na jeho maximum, postupně od směšovače směrem ke vstupu. Při použití GDO je nutné

postupovat velmi opatrně, aby nedošlo k poškození tranzistorů přetížením. Dobře přizpůsobený vstupní obvod má maximum velmi ploché. Pokud by vstupní zesilovač parazitně zakmitával, je možno zařadit v sérii s přívodem ke kolektoru odpor 10 Ω. Třibodový filtr mezi vstupním zesilovačem a směšovačem podstatně zlepšuje zrcadlovou selektivitu a potlačuje možnost vzniku rušení při silných signálech mimo pásmo. Někdy ani toto řešení nepostačuje (na přechodném QTH v bezprostřední blízkosti TV vysílače) a je nutno zařadit filtr před vstup přijímače (viz RZ 5/75).

Nastavení směšovače na nejlepší šumové poměry určuje vzdálenost vazebního závitu injekce oscilátorového napětí. Sériová kombinace odporu 82 Ω s kondenzátorem 47 pF v bázi emitorového sledovače zamezuje vzniku oscilací na vysokých kmitočtech. Cívka L_{13} za zesilovačem signálu DSB je laděna na maximum při příjmu jako vstupní obvod mf zesilovače. Při vysílání ji doladuje kondenzátor asi 15 pF připojený spínací diodou KA206. Kapacitu je nutno nastavit, mění se s délkou spojovacího stíněného kabelu mezi mf zesilovačem a obvodem L_{13} . Cívka L_{13} je navinuta na toroidním jádru, změna indukčnosti je možná na malém rozsahu stlačováním a roztahováním závitů. Obvody L_{25} , L_{28} , L_{29} , L_{30} a L_{31} ladíme na maximum signálu v pásmu 145 MHz pomocí absorpčního vlnoměru. Při ladění vazebních členů vf zesilovače je vhodné odpojit stejnosměrný přívod napájení děliče báze a vybuzení tranzistoru indikovat mikroampérmetrem v kolektorovém obvodu. Po zapojení děličů bázi určujících pracovní body je nutno zkontrolovat kolektorové proudy, aby nedošlo k poškození tranzistorů přetížením. Všechny obvody ve směšovači a vf zesilovači se ladí na maximum ve středu pásma, vazby mezi filtry jsou voleny tak, že poklesy výkonu na krajích pásma jsou velmi malé. Pokud bude výstupní výkon malý, může být závada ve špatném naladění pásmového filtru, zejména obvodů L_{26} a L_{27} . Kondenzátor 6,8 pF mezi L_{26} a L_{27} můžete nahradit hrníčkovým trimrem 30 pF a za současného doladování všech prvků filtru nastavit maximum výstupního výkonu.

Pomocné obvody

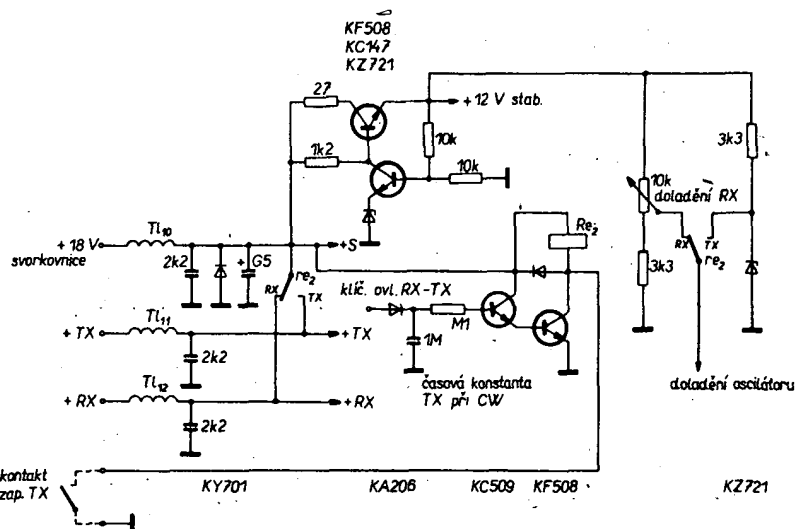
Oscilátory jsou napájeny stabilizovaným napětím 12 V, jehož hodnota je dána děličem v bázi stabilizačního tranzistoru. Aby nebylo nutno při CW zapínat vysílač zvláštním kontaktem, je v obvodu Re_2 tranzistor KF508, který spolu s tranzistorem KC509 a členem RC určuje časovou konstantu přitahu Re_2 po příchodu první telegrafní značky. Časovou konstantu lze ovlivnit hodnotou odporu v bázi KC509. Při správné funkci FRO je $U_n = 3,5$ až 4 V. Výpadek smyčky ze synchronizace způsobuje zvětšení napětí nad 4 V, což je hranice, na kterou reaguje obvod indikace výpadku smyčky rozsvícením luminiscenční diody.

Přídavná zařízení

Praktickým provozem v pásmu, zejména v závodech, se ukázalo výhodné doplnit přijímač automatickým vyrovnáváním citlivosti. Jelikož je transceiver určen výlučně pro provoz SSB a CW, je nejjednodušší odvodit AVC z nf výstupního signálu. Zesílení smyčky AVC podle obr. 13 je omezeno sériovými odpory v emitoru a bázi KC509. Při zmenšení odporů se zvětšuje strmost regulační charakteristiky, což má za následek nepříjemné snížení dynamiky přijímače. Časovou konstantu lze zkrátit i značně prodloužit změnou kapacity kondenzátoru za detekční diodou OA5. Pro provoz, zejména v soutěžích, doporučuji zachovat nastavenou, poměrně krátkou časovou konstantu.

AVC je velice účinné, při praktickém provozu není nutno používat ruční regulace zisku. Výchylka S-metru je závislá na nastavení ručního regulátoru zisku, v případě kalibrace bude stupnice souhlasit pouze v původní poloze potenciometru regulace zisku.

Nf filtry byly vyzkoušeny ve dvou provedeních. Filtr LC je naladěn na 700 až 1000 Hz podle vkusu operátora. Rezonanci lze snadno nastavit zkusem, úpravou kapacit paralelních kondenzátorů. Při ladění hraje značnou úlohu vlastní rezonance používaných sluchátek. Pro jednoduchost byl filtr zařazen na výstup přijímače, nelze jej proto použít při provozu s reproduktorem. Velmi dobrých výsledků lze dosáhnout zařazením aktivního filtru s operačním zesilovačem. Rezonanční kmitočtet lze mírně změnit úpravou hodnot členů RC (v originále 50 nF a 5,6 kΩ), které by měly být v toleranci 5 %. Při změně jednoho prvku je nutno změnit prvky i v druhé větvi filtru a měřením nastavit

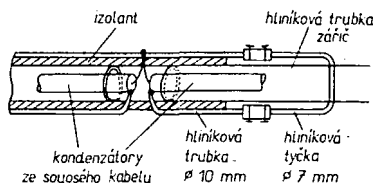

Obr. 11. Pomocné obvody

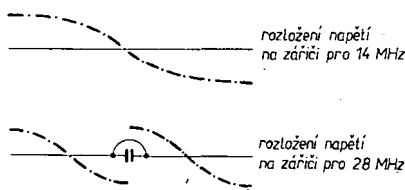
A/9
78

trielementové systémy yagi vedle sebe. Měřením bylo prokázáno, že v pásmu 21 MHz má anténa zisk odpovídající čtyřprvkovému monobeamu.

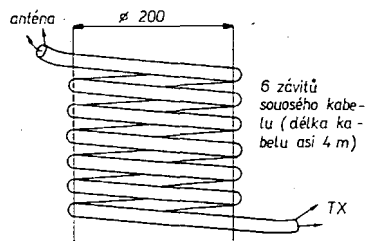
Symetrizace je u této antény provedena nejjednodušším známým způsobem (vlastně o symetrizaci nelze ani hovořit) – souosý kabel má před připojením k anténě 6 závitů na průměru 20 cm a tvoří tak tlumivku. Funkci této tlumivky si můžeme pro jednoduchost představit tak, že v proud, který by při přímém napojení souosého kabelu protékal pláštěm, se na indukčnosti této tlumivky zadrží. V poslední době tohoto způsobu používají i známé firmy, jako např. HY-GAIN u své antény TH6DXX.

Obr. 2. Detail provedení členu LC. Rezonance na kmitočtech podle obr. 1. se nastaví GDO (bez připojení k prvkům). Kapacita souosého kabelu se nastavuje při otevřené smyčce.

Obr. 3. Rozložení napětí na zářičích pro 14 a 28 MHz

Obr. 4. Provedení tlumivky v napájecí (jednotlivé závity jsou těsně na sobě).

Mechanické provedení

Prvky antény jsou ve středu dělené a izolované. Izolačním materiálem je tvrdý PVC o \varnothing 50 mm, případně polykarbonát, který má větší pevnost i při vyšších teplotách. Jako kondenzátor je zde použito kousků souosého kabelu, indukčnosti jsou zhotoveny z hliníkových trubek o \varnothing 10 mm a do nich vsunutých tyček o \varnothing 7 mm. Prvky jsou z tvrdé hliníkové slitiny \varnothing 30 \times 2, \varnothing 25 \times 2, \varnothing 20 \times 1,5 a \varnothing 15 \times 1 mm postupně nasouvané do sebe. Jako nosné tyče („boom“) je použito dvou trubek z téhož materiálu o \varnothing 25 \times 2 mm, po délce vyztužených směrem vzhůru ocelovým drátem proti průhybu. Tato kombinace dává největší pevnost při přijatelné váze.

Postup při nastavování

Na volné ploše umístíme anténu do výše 3 m nad zemí. Do vzdálenosti asi 10 m na obě strany natahujeme dipóly s měřicím přístrojem pro zjištění síly pole, mezi vysílače a anténu zařadíme měřič CSV.

1. Vysílač naladíme na 21,450 MHz. Delší smyčkou na direktoru nastavíme maximální výchylku na indikátoru ve směru vyzařování, při současné kontrole vyzařování dozadu – to by mělo být nejmenší. CSV musí být v mezích 1,3 až 1,5. S prodlužováním smyčky roste i CSV; je nutné nastavit kompromis, neboť na 21,450 MHz se již prakticky nevysílá. Zisk směrem ke středu pásma stoupá. Při optimálním naladění je na 21,450 MHz CSV 1,2, na kmitočtech 21,800 a 20,400 MHz je CSV 2.

2. Další smyčkou na reflektoru – změnou její délky o ± 3 cm – nastavíme předozadní poměr tak, aby odpovídal přibližně této tabulce:

MHz	21,00	21,100	21,200	21,300	21,400	21,450
dB	18	22	26	24	22	22

3. Na závěr nastavíme prvkem pro 15 m nejlepší CSV. Optimální délka je 6750 ± 20 mm.

4. Naladíme vysílače na 28,000 MHz. Nastavíme CSV kratší smyčkou na reflektoru na 1,1 až 1,5. Naladíme vysílače na nejvyšší kmitočet, který budeme používat – 29,000 případně 29,700 MHz. Nastavíme maximální vyzařování vpřed kratší smyčkou na direktoru. Přizpůsobením pro 10 m nastavíme CSV takto:

MHz	28,00	28,200	28,400	28,600	29,000	29,400	29,700
CSV	1,2	1,1	1,1	1,4	1,8	1,3	1,9

V tomto pásmu při optimálním nastavení naměříme dvě minima CSV.

5. V pásmu 14 MHz by mělo být již automaticky nastavení ideální, pokud jsou dodrženy všechny míry. Pokud by se někomu zdála délka direktoru nedostačující, může zkusit prodloužení na 9 m. Po zpětné kontrole na 21 a 28 MHz zjistí, že pro 14,350 MHz je již direktor dlouhý. Uvedená délka 8,60 m je pro anténu skutečně optimální.

Podle materiálů od VK2AOU přeložil OK2QX

RADIOAMATÉRSKÝ SPORT

MLÁDEŽ A KOLEKTIVKY

Rubriku vede Josef Čech, OK2-4857, Tyršova 735, 675 51 Jaroměřice nad Rokytnou

naši přední radioamatéři a operátoři kolektivních stanic, kteří se pravidelně závodů a soutěží zúčastňují a mají bohaté zkušenosti ze své závodní činnosti. Pomohou tak mladým a začínajícím radioamatérům, aby se předem vyvarovali některých chyb, nedostatků a nesvárů, kterých mnohdy ještě při závodech bývají svědky.

Všeobecné podmínky závodů a soutěží na KV

Tyto podmínky platí při všech závodech, pokud v jednotlivých případech není určeno jinak.

1. Soutěžní spojení navázaná před dobou konání závodu nebo po ukončení závodu jsou neplatná. Pro určení správného času je směrodatný údaj Československého rozhlasu nebo Československé televize.

Doba každého závodu je předem určena v pozicích závodu a nemůže se tedy měnit. Téměř v každém závodě se však najde některá stanice, která se předčasným zahájením a pozdějším ukončením závodu snaží závod prodloužit o nějaké spojení. Jistě je to nesprávné a ostatní účastníci závodu na takovéto nesportovní chování závodníka upozorňují. Před časem jsem obdržel od jednoho radioamatéra stížnost na dvě stanice OK1, které ještě 3 minuty po ukončení závodu dále navazovaly soutěžní spojení. Reakce těchto stanic na jeho upozornění, že je již po závodě, byla unikátní – „co je ti po tom?“.

Nastavení správného času patří také ke zdárnému průběhu závodu a mělo by to být v zájmu každého účastníka závodu, aby přesně dodržel dobu závodu. Může tak předejít případné diskvalifikaci v závodě. K té dochází tehdy, je-li časový rozdíl uvedeného spojení v porovnání s časem uvedeným v deníku protistanice větší než tři minuty. Bohužel stále se vyskytují stanice, které mají rozdíl v uvedeném čase i více než pět minut. To pak svědčí o lehkomyšlné přípravě na závod. Umění a vynaložené úsilí v závodě je pak zbytečné. V deníku ze závodu se neuvádí čas začátku a ukončení spojení, jako ve staničním deníku. Proto je třeba si uvědomit, jaký čas do deníku ze

Opět je za námi letní odpočinková sezóna, skončily prázdniny a dovolená a znovu začal běžný koloběh života se všemi starostmi i povinnostmi. Také v radioklubech a v kolektivních stanicích nás čekají nové úkoly. Se začátkem nového školního roku přicházejí do našich měst a závodů noví školáci a učni. Na tyto je třeba zaměřit náš společný zájem, mezi nimi určitě najdeme řadu zájemců o náš radioamatérský sport. Málokterý z těchto nových zájemců přijde do vašeho kolektivu sám. Zde musíte projevit iniciativu sami a vhodnou formou upozornit na svoji činnost a na to, že máte zájem o každého, kdo by se chtěl věnovat našemu sportu. Jistě každý radioklub nebo kolektivní stanice má svoji propagační skříňku, která by měla být okénkem do naší činnosti. Pokud se rozhodnete ve vašem kolektivu uspořádat kursy pro nové zájemce o naši činnost, upozorněte na to ve svých skříňkách. Nebojte se zajít na učňovská střediska do závodů a do škol. Učitelé a vychovatelé vám jistě vyjdou vstříc a umožní vám pohovořit s mládeží o radioamatérském sportu. Pozvěte všechny k nezávazné návštěvě vaší kolektivy a radioklubu. Přibližte a ukažte jim vaši činnost, jistě se vám podaří některé zájemce získat. Nezapomínejte však ani na mládež mladší 15 roků. Práce s mládeží je důležitá, ale i velice náročná. Vyplatí se nám však, když po úspěšném zakončení kursů nám do kolektivů a radioklubů přibudou noví operátoři, RP, OL i RO. Trochu námahy s tím spojené jistě stojí za to!

V důsledku stále stoupajícího počtu účastníků v závodech a soutěžích dostávají velmi často dotazy na Všeobecné podmínky závodů a soutěží na KV i VKV se žádostmi, abych vám jednotlivé body podrobněji vysvětlil. Proto jsem se rozhodl Všeobecné podmínky závodů a soutěží v naší rubrice uveřejnit v plném znění s připomínkami k jednotlivým bodům. Chtěl bych, aby se k těmto podmínkám závodů vyjádřili a napsali připomínky také ostatní

závodu napíšeme. Z praxe víme, že většinou spojení v závodě je oboustranně navázáno během několika sekund. V tom případě je to jasné, uvedený čas v deníku bude souhlasit oběma stanicemi. Někdy však od protistanice přijmeme kód a vyšleme ji svůj. Protistanice vás slyší velmi slabě a kód si nechá opakovat. K tomu se připele další neukázný operátor, který je nedočkavý nebo předpokládá, že je silnější, že si tedy může více dovolit a zavolat vás bez ohledu na to, zda vaše protistanice kód přijala. V takovém případě mnohdy nastanou zbytečné tahanice a několikanásobná žádost o opakování. Spojení se protáhne a mnohdy si ani nakonec nejste jisti, zda protistanice váš kód řádně přijala. V takovém případě se také může stát, že jedna stanice uvede v deníku čas začátku spojení a protistanice uvede čas až po potvrzení příjmu. Rozdíl může být i několik minut a spojení vám nebude uznáno. Proto je třeba si poznamenat čas vždy až po potvrzení kódu od protistanice.

Ve všech závodech a soutěžích platí v plné míře ustanovení povolovacích podmínek a je povinností každé stanice dbát na jejich dodržování.

Tento bod je velice důležitý a obsáhlý. V nejbližší době budou vydány nové povolovací podmínky a v naší rubrice se jimi budeme také zabývat. Nejvíce připomínek k tomuto bodu přichází na překračování povoleného příkonu některými stanicemi v závodech. To je záležitost především cti každého radioamatéra, který na deníku ze závodu podepisuje čestné prohlášení. Je to však záležitost také KOS, která má jistě dostatek možností přímé kontroly jednotlivců OK, OL a kolektivních stanic i během závodů.

Tolik pro dnešek o Všeobecných podmínkách závodů a soutěží na KV. Dalšími body se budeme věnovat v dalších číslech.

Závody

V měsíci říjnu proběhnou následující závody:

Hanácký pohár proběhne 1. října od 07.00 do 09.00 SEČ v pásmu 80 m CW i SSB. Pořadatelé závodu nemají zájem o deníky od posluchačů. Operáři kolektivních stanic se závodu mohou zúčastnit ve společné kategorii s jednotlivci OK.

VK – ZL Contest bude uspořádán ve dvou částech. Fone část od soboty 7. října 10.00 GMT do neděle 8. října 10.00 GMT. CW část proběhne 14. až 15. října ve stejném čase. Navazují se spojení pouze se stanicemi v Oceánii. Spojení se stanicemi VK nebo ZL se hodnotí 2 body, každé spojení s jinou zemí Oceánie 1 bodem. Násobičové jsou jednotlivé oblasti VK a ZL a počítají se v každém pásmu zvlášť. Předává se kód RS nebo RST a pořadové číslo spojení. Závod je vyhlášen také pro posluchače, kteří zaznamenávají pouze kódy předávané stanicemi z Oceánie. Násobičové a bodování je stejné.

WADM Contest proběhne v sobotu 21. října od 15.00 GMT a končí v neděli 22. října v 15.00 GMT. Navazují se spojení výhradně se stanicemi DM. Předává se kód RST + pořadové číslo spojení. DM stanice předávají kód RST + označení okresu dvěma číslicemi. Spojení s DM stanicí se hodnotí 3 body, za spojení s chybou je 1 bod. Násobičů jsou jednotlivé DM distrikty (poslední písmeno ve značce označuje distrikt). Zvláštní stanice DM 7, DM 8 a DM0 můžete použít za chybějící násobič. Násobičové se počítají v každém pásmu zvlášť. Klubové stanice nesmí mít více než tři operátory! Závod je vyhlášen také pro posluchače.

OK – Maraton čeká na další nové účastníky v kategoriích kolektivních stanic i posluchačů.

Konference radioamatérů Svazarmu

V září proběhnou obě národní konference radioamatérů Svazarmu, na kterých se sejdou radioamatéři obou republik, aby zhodnotili svoji činnost v uplynulém období a vytýčili si úkoly nové, které je třeba důsledně plnit, aby naše činnost byla ještě úspěšnější. 24. září to bude konference ČURRK Svazarmu ČR a konference SJURRK Svazarmu SSR proběhne dne 29. září 1978.

Zdravím všechny delegáty a ostatní účastníky obou národních konferencí, přeji úspěšné jednání a hlavně hodně kvalitních diskusních příspěvků, které umožní naši činnost v radioklubech a kolektivních stanicích dále zlepšovat a pomohou odhalovat

nové možnosti při náboru a výchově mládeže pro náš radioamatérský sport.

Přeji vám všem hodně úspěchů a těším se na vaše dotazy a připomínky.

73! OK2-4857

ROB

Přebor ČSR v Radiovém orientačním běhu kategorie C

Pořádáním tohoto přeboru ROB v kategorii C byli pověřeni znojemští radioamatéři, kteří v čele s předsedou organizačního výboru s. Fajmanem se zhostili tohoto úkolu velmi dobře. Přebor proběhl ve velmi krásném prostředí Vranovské přehrady a těšil se velkému zájmu jak závodníků, tak i diváků, kteří již v tomto období trávili svůj volný čas v této oblasti. Závod se zúčastnili nejlepší závodníci všech krajů ČSR a to jak členové ZO Svazarmu, tak i PO SSM. Závodilo se v pásmech 3,5 MHz a 145 MHz.

Kategorie C byla rozdělena na:
kategorii C1 – chlapci 13 až 15 roků;
kategorii C1 – dívky 13 až 15 roků;
kategorii C2 – chlapci a dívky do 12 roků.
V jednotlivých kategoriích byly dosaženy velmi dobré výsledky.

Kategorie C1, chlapci 13 až 15 roků, pásmo 3,5 MHz:

1. Prokeš Aleš, JMK Jevišovice	50,50 min.
2. Mička Jiří, SMK N. Jičín	64,15 min.
3. Bičan Luděk, JMK Veselí n. M.	66,30 min.

Kategorie C1, dívky 13 až 15 roků, pásmo 3,5 MHz:

1. Krejčová Jana, VČK Turnov	83,40 min.
2. Zachová Marcela, Praha	94,15 min.
3. Frýdková Dagmar, SMK Hranice	104,00 min.

Kategorie C2, chlapci i dívky do 12 roků, pásmo 3,5 MHz:

1. Novák Michal, VČK Turnov	57,05 min.
2. Snitil Jiří, VČK Lanškroun	66,05 min.
3. Procházka Frant., SČK Kamýk n. Vlt.	67,50 min.

Kategorie C1, chlapci 13 až 15 roků, pásmo 145 MHz:

1. Prokeš Aleš, JMK Jevišovice	70,15 min.
2. Mychajlov Petr, ZČK Kraslice	70,40 min.
3. Krivánek Zdeněk, JMK Tišnov	71,20 min.

Kategorie C1, dívky 13 až 15 roků, pásmo 145 MHz:

1. Krejčová Jana, VČK Turnov	70,10 min.
2. Šulcová Ilona, VČK Turnov	99,40 min.
3. Černá Ivetta, JMK Jevišovice	105,05 min.

Kategorie C2, chlapci i dívky do 12 roků, pásmo 145 MHz:

1. Snitil Jiří, VČK Lanškroun	64,50 min.
2. Štárman Petr, VČK Lanškroun	70,00 min.
3. Procházka Frant., SČK Kamýk n. Vlt.	71,15 min.

Obr. 1. První tři závodníci v pásmu 145 MHz – (zleva) Z. Krivánek, P. Mychajlov a A. Prokeš, absolutní vítěz přeboru

TELEGRAFIE

Rubriku připravuje komise telegrafie ÚRRK, Vlnitá 33, 147 00 Praha 4 – Bránil

Začíná opět sezóna telegrafních závodů a soutěží a proto „ji do vlnku“ podle slibu zveřejňujeme úplné znění základních ustanovení pro veškerou činnost v oboru sportovní telegrafie

ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

Základní ustanovení jsou jedním ze základních dokumentů sportovní telegrafie a jsou závazná pro všechny pořádané akce. Navazují na ně všechny další základní materiály.

1. Poslání telegrafie

- 1.1. Telegrafie je branně technickým sportem, který spočívá v příjmu a kličování značek mezinárodní telegrafní abecedy na rychlost a na přesnost.
- 1.2. Výrazný branný charakter telegrafie tkví ve zdokonalování přípravy sportovců k používání telegrafní abecedy jako základního prostředku rádiového spojení ve službě radioamatérské, vojenské nebo profesionální. Proto pracují radioamatéři telegrafisté v úzkém sepětí s ostatními odvětvími radioamatérského sportu ve Svazu pro spolupráci s armádou. Radioamatéři Svazarmu jsou masovou základnou telegrafie.
- 1.3. Telegrafie je sportem pěstovaným v různých formách v řadě zemí světa, zejména v zemích socialistického tábora. Jako základní prostředek spojení v radioamatérské službě je i měřítkem provozní úrovně československých radioamatérů ve světě. Proto je jedním z hlavních úkolů telegrafie podpora růstu úrovně čs. sportovců a ostatních radioamatérů k zajištění co nejlepší reprezentace jména Československé socialistické republiky na mezinárodních soutěžích i v každodenním radioamatérském provozu.
- 1.4. V ČSSR je telegrafie pěstována na úrovni masového, výkonnostního i vrcholového sportu.
- 1.4.-1. Na úrovni masového sportu má za úkol zvyšování branně provozní úrovně radioamatérů, jejich přípravu jako platných záloh ČSLA, stále rozšiřování masové základny sportovců.
- 1.4.2. V oblasti výkonnostního sportu má za úlohu zejména zvyšování výkonnosti talentovaných sportovců masové základny vytvářet předpoklady pro výběr sportovců vrcholové výkonnosti.
- 1.4.3. V oblasti vrcholového sportu má za úkol soustavnou péči o výkonnost vynikajících sportovců zajišťovat co nejlepší reprezentaci na mezinárodních vrcholových soutěžích v telegrafii.
- 1.5. Základní úkoly a směry rozvoje telegrafie plynou z dokumentu „Směry a úkoly dalšího rozvoje radistické činnosti ve Svazarmu“, který byl schválen ÚV Svazarmu jako základní koncepce rozvoje radioamatérské činnosti ve Svazarmu.

2. Systém soutěží v telegrafii

- 2.1. Hlavním posláním soutěží v telegrafii je převyšovat sportovní úroveň závodníků, podporovat její stálý růst, rozšiřovat základnu sportovců na všech úrovních.
- 2.2. Soutěže jsou brannými akcemi, které mají napomáhat stálému zlepšování dobrého jména branného svazarmovského radioamatérského sportu, být i setkáními, která slouží osobnímu poznávání, navazování a udržování přátelství mezi sportovci.
- 2.3. V souladu s ustanoveními „Soutěžního řádu branných radioamatérských sportů Svazarmu“ jsou pořádány tyto typy soutěží v telegrafii:
 - a) místní soutěže
 - b) okresní přebory
 - c) krajské přebory
 - d) přebory republik
 - e) mistrovství ČSSR
 - f) příležitostné soutěže
- 2.4. Podle sportovní, organizační a technické náročnosti jsou jednotlivé typy soutěží rozděleny do tří kvalitativních stupňů:
 - I. kvalitativní stupeň – mistrovství ČSSR, přebory republik
 - II. kvalitativní stupeň – krajské přebory,
 - III. kvalitativní stupeň – okresní přebory a místní soutěže.
 Příležitostné soutěže mohou být pořádány podle nároků III. až I. kvalitativního stupně. Požadavky kladené na jednotlivé kvalitativní stupně soutěží jsou upřesněny jednotlivými základními dokumenty telegrafie.
- 2.5. Všechny soutěže v telegrafii v ČSSR musí být pořádány podle jednotných Pravidel soutěží v telegrafii a dalších základních dokumentů telegrafie, schválených Ústřední radou ra-

dioklubu Svazarmu (URRK). Jakékoli výjimky podléhají schválení URRK.

2. 6. Závodníci, kteří dosáhnou v soutěžích v celkovém hodnocení nejlepších výsledků, získávají titul přeborníka (místa, okresu, kraje, republiky) nebo mistra (ČSSR) v příslušné věkové kategorii pro rok, ve kterém se soutěž konala.
2. 7. Podle výsledků dosažených v soutěžích jsou sportovci zařazováni do výkonnostních tříd, vynikajícím sportovcům, kteří jsou zároveň příkladnými členy naší socialistické společnosti, mohou být uděleny čestné tituly „mistr sportu“ (MS) a „zasloužilý mistr sportu“ (ZMS). Podmínky zařazení sportovců do výkonnostních tříd a udělování čestných titulů stanoví „Jednotná branná sportovní klasifikace v telegrafii“.
2. 8. Závodníci, kteří v soutěžích dosáhli výsledků odpovídajících ustanovením „Statutu rekordů v telegrafii“, se stávají držiteli čs. rekordů, případně nejlepších čs. výkonů v telegrafii.
2. 9. Organizačně je systém soutěží v telegrafii na jednotlivých stupních zabezpečován příslušnými územními orgány Svazarmu a jejich radami radioamatérů. Pro pořadatele a organizátory soutěží jsou závazné „Pokyny pro pořádání soutěží v telegrafii“.
2. 10. Po sportovní stránce je systém soutěží řízen rozhodčími, kteří buď posuzují a hodnotí výkony závodníků přímo na soutěžích, nebo ve funkcích oblastních rozhodčích řídí systém soutěží v oblasti své působnosti dlouhodobě. Práva a povinnosti rozhodčích stanoví „Statut rozhodčích telegrafie“.
2. 11. Nároky na technické zařízení soutěží stanoví „Předpisy pro technické zabezpečení telegrafie“.
2. 12. Na všech typech soutěží v celé ČSSR musí být použity jednotné soutěžní sportovní materiály, které jsou každoročně schvalovány URRK.
2. 13. Na vrcholových mezinárodních soutěžích v telegrafii reprezentuje ČSSR státní reprezentativní družstvo telegrafie ČSSR, do kterého jsou nominováni závodníci v telegrafii z ČSSR.

3. Tréninková činnost

3. 1. Tréninková činnost zabezpečuje základní výcvik i systematický trénink telegrafie na všech stupních, má za úkol podpořit zvyšování počtu závodníků a růst jejich výkonnosti.
3. 2. Tréninková činnost má sloužit i širším potřebám výcviku a tréninku telegrafie v radioamatérské odbornosti, při výcviku branců spojařů apod.
3. 3. Organizačně je tréninková činnost zabezpečována na jednotlivých stupních příslušnými územními orgány Svazarmu a jejich radami radioamatérů.
3. 4. Po sportovní stránce vedou tréninkovou činnost trenéři, kteří buď přímo vedou trénink sportovců, nebo ve funkcích oblastních trenérů řídí tréninkovou činnost v oblasti své působnosti dlouhodobě. Práva a povinnosti trenérů stanoví „Statut trenérů telegrafie“.
3. 5. Nejvhodnějšími formami a prostředky organizovaného tréninku jsou svazarmovská sportovní střediska telegrafie, kursy, kroužky, tábory mládeže, soustředění, případně vysílání tréninkových textů na radioamatérských pásmech.

4. Lektorská činnost

4. 1. Lektorská činnost zabezpečuje přípravu odborných kádrů pro rozhodčí, trenérské a ostatní sportovní organizační funkce v oblasti telegrafie.
4. 2. Lektorská činnost spočívá ve výkladu základních dokumentů telegrafie a dalších předpisů, vychází z hlubokých praktických zkušeností ze všech oblastí činnosti v telegrafii.
4. 3. Lektorská činnost je realizována formou školení a doškolení.
4. 3. 1. Školení je prostředkem výuky znalostí potřebných k nabytí nebo zvýšení kvalifikace.
4. 3. 2. Doškolení má upevnit a rozšířit školením nabyté znalosti, má sloužit i přenesení praktických poznatků podle okamžitých potřeb do práce doškolených pracovníků. Může proběhnout formou doškolení, semináře nebo instrukčně metodického zaměstnání (IMZ).
4. 3. 3. Školení a doškolení je zásadně ukončeno zkouškami, kterými je prověřeno zvládnutí přednášené látky, a jejichž složením je větší podmíněno nabytí nebo zvýšení kvalifi-

kace, potřebné k výkonu sportovní organizačních funkcí.

4. 4. Organizačně školení, doškolení a přezkušování zabezpečují na jednotlivých stupních příslušné územní orgány Svazarmu a jejich rady radioamatérů. Pro pořádání těchto akcí platí ustanovení „Jednotná kvalifikace branné výchovných pracovníků Svazarmu“.
4. 5. Lektorskou činnost odborně řídí a vykonávají lektorské sbory telegrafie při komisích telegrafie rad radioamatérů Svazarmu (viz bod 6). Oprávnění k výkonu lektorské funkce a funkce zkoušejícího plyne z kvalifikace rozhodčího, kvalifikace trenéra, z dlouhodobého aktivního výkonu některé další související funkce, případně ze zvláštního pověření radou radioamatérů pořadajícího orgánu Svazarmu.

5. Další činnost

5. 1. Přípravu speciálních technických zařízení pro soutěže i trénink telegrafie zabezpečuje činnost technická. Tato činnost vychází z ustanovení „Předpisů pro technické zabezpečení telegrafie“.
5. 1. 1. Péče o technické zabezpečení akcí je součástí odborné metodické činnosti komisí telegrafie rad radioamatérů Svazarmu. Technický pracovník by proto měl být členem každé této komise.
5. 1. 2. Techničtí pracovníci komisí telegrafie jsou v této oblasti oprávněni působit jako lektori.
5. 2. Propagační a publikační činnost zabezpečuje propagaci akcí a jejich výsledků, zveřejňování propagačních materiálů, pořádáním zvláštních propagačních akcí přispívá oblíbenosti telegrafie mezi radioamatéry i propagaci svazarmovského radioamatérského sportu na veřejnosti.

6. Řízení telegrafie

6. 1. Telegrafie je řízena na jednotlivých stupních příslušnými územními orgány Svazarmu a jejich radami radioamatérů.
6. 2. Odbornými články řízení telegrafie jsou komise telegrafie – metodické a poradní orgány rad radioamatérů Svazarmu.
6. 2. 1. Komise telegrafie by měly být zřízeny na všech stupních, aby byly vytvořeny podmínky pro rozvoj tohoto sportu všude, tedy i tam, kde dosud nebyl pěstován.
6. 2. 2. Komise telegrafie projednávají, doporučují a metodicky řídí v oblasti své působnosti zejména: pořádání soutěží, propozice soutěží, nominaci závodníků, delegování rozhodčích na soutěže, delegování oblastních rozhodčích, organizování základní výcvik a trénink telegrafie, složení oblastních reprezentativních družstev telegrafie, delegování trenérů do funkcí, obsazování odborných funkcí ve sportovních střediscích telegrafie, činnost sportovních středisek telegrafie, delegování oblastních trenérů, pořádání školení, doškolení a zkoušek a jejich zabezpečení lektory a zkoušejícími, delegování vlastních funkcionářů na školení a doškolení pořádaná nadřízenými složkami, technické zabezpečení soutěží a tréninku, propagační a publikační činnost, činnost komisí telegrafie nižších stupňů v jednotlivých oblastech.
6. 2. 3. Komise jsou metodicky řízeny komisemi telegrafie nadřízených orgánů, o své činnosti zpracovávají pravidelně zprávy, které předávají příslušné radě radioamatérů a komisí telegrafie nadřízeného orgánu.
6. 2. 4. Komise telegrafie vedou v oblasti své působnosti jmenový přehled závodníků všech VT a jejich výkonů, rozhodčích a trenérů všech KT a jejich činnosti, shromažďují sportovní dokumentaci soutěží, shromažďují dostupné sportovní, metodické a organizační materiály a pečují o jejich řádné uplatnění a využití.
6. 2. 5. Komise telegrafie by měly pracovat v tomto minimálním složení: vedoucí komise, oblast-

ni rozhodčí, oblastní trenér, technický pracovník, případně další členové podle potřeby. Jeden z členů by měl být zároveň členem příslušné rady radioamatérů.

6. 2. 6. Tam, kde není komise telegrafie ustavena, přejímá její funkci oblastní rozhodčí telegrafie až do jejího ustavení.
6. 2. 7. Vedoucí komisí telegrafie jsou oprávněni k výkonu lektorské funkce v oblasti sportovní organizačního zabezpečení telegrafie.
6. 3. Nejvyšším orgánem metodického řízení telegrafie je Ústřední rada radioklubu Svazarmu. Tuto činnost vykonává prostřednictvím své komise telegrafie.
6. 3. 1. Komise telegrafie URRK mimo činnost dle bodu 6. 2. připravuje, projednává a doporučuje: znění, úpravy a doplňky všech základních dokumentů telegrafie a ostatních sportovních a organizačních předpisů, soutěžní materiály pro všechny kvalitativní stupně soutěží v celé ČSSR, metodické materiály pro výcvik a trénink telegrafie, osnovy pro školení, doškolení a zkoušky všech odvětví a stupňů v celé ČSSR, pokyny pro činnost komisí telegrafie, rozhodčí, trenéry a ostatní sportovní organizační funkcionáře telegrafie v celé ČSSR, složení státního reprezentativního družstva, delegování rozhodčích na mezinárodní soutěže, udělování čestných titulů závodníkům a vyznamenání zasloužilým funkcionářům telegrafie.
6. 3. 2. Komise telegrafie URRK sleduje, zda jsou řádně dodržována všechna schválená ustanovení a opatření, projednává povolování výjimek, navrhuje disciplinární postihy.
6. 3. 3. V rámci komise telegrafie URRK pracují tito funkcionáři, kteří metodicky řídí činnost ostatních funkcionářů téhož zaměření v celé ČSSR: vedoucí komise telegrafie URRK, ústřední rozhodčí telegrafie ČSSR, ústřední trenér telegrafie ČSSR, vedoucí ústředního lektorského sboru telegrafie.
6. 3. 4. Pro usnadnění realizace schválených ustanovení a opatření v obou republikách jsou členy komise telegrafie URRK rovněž vedoucí komisí telegrafie republikových ústředních rad radioamatérů Svazarmu (RURRK).
6. 4. Orgány zabezpečujícími metodické řízení telegrafie na úrovni republik jsou ČURRK, SURRK. Tuto činnost vykonávají prostřednictvím svých komisí telegrafie.
6. 4. 1. Komise telegrafie RURRK mimo činnost dle bodu 6. 2. zejména pečují o realizaci ustanovení a opatření schválených URRK na doporučení její komise telegrafie, shromažďují a zpracovávají soutěžní dokumentaci všech typů soutěží, dohlížejí na distribuci soutěžních materiálů na všechny typy soutěží.
6. 4. 2. V rámci komisí telegrafie RURRK pracují republikoví ústřední funkcionáři telegrafie dle bodu 6. 3. 3. s působností v ČR, SSR.
6. 4. 3. Komise telegrafie RURRK rovněž pravidelnými zprávami o směrech rozvoje telegrafie v obou republikách, účinnosti ustanovení a opatření v praxi, vhodnými návrhy a doporučeními komisí telegrafie URRK napomáhají zkvalitnit její činnost.

7. Závěrečná ustanovení

7. 1. Podrobnosti v dílčích oblastech činnosti v telegrafii závazně stanoví tyto základní dokumenty telegrafie:
 - a) Pravidla soutěží v telegrafii
 - b) Organizační pokyny pro účastníky soutěží v telegrafii
 - c) Jednotná branná sportovní klasifikace v telegrafii
 - d) Statut rekordů v telegrafii
 - e) Předpisy pro technické zabezpečení telegrafie
 - f) Statut rozhodčích telegrafie
 - g) Statut trenérů telegrafie
 - h) Organizační pokyny pro pořádání soutěží v telegrafii
7. 2. Ke zjednodušenému označení telegrafie a zajištění její se týkajících se používá zkratka „TLG“.
7. 3. Jako symbol sportovní telegrafie je používán odznak telegrafie.
7. 4. Tato základní ustanovení platí od 1. 1. 1978. K témuž datu se ruší platnost všech podobných ustanovení platných v předcházejících letech.

Nové talenty v modernom viacboji telegrafistov

Oblasť branno-technických rádioamatérskych športov sa stáva v posledných rokoch pódou pre veľmi účelné zapájanie mladých záujemcov o túto ušľachtilú činnosť.

Pred rokmi sme s obdivom pozerali na držiteľov zvláštneho povolenia OL ako svižným tempom pracujúcich na TOP-bande. Svojou prácou si neraz získavali aj obdiv starších skúsených rádioamatérov.

V poslednej dobe sme však svedkami, že v náročnej rádioamatérskej profesii sa objavujú vekové kategórie desať ročných a častokrát aj mladších a to nielen chlapcov, ale aj dievčat. Pritom je potešiteľné, že nie je to len v disciplíne rádiového orientačného behu, ale že toto „novum“ si získava čím ďalej, tým viac priaznivcov v modernom viacboji telegrafistov.

Systematickej príprave, počnúc výukou telegrafných znáčiek až po prevádzku na transceivri, sa v poslednej dobe venuje na Slovensku zvýšená starostlivosť. Svedčí o tom aj stále narastajúci počet rádioklubov, ktoré sa mladým venujú systematicky po celý rok (Prakovce, Partizánské, Prievidza, Mikšová a podobne).

S cieľom porovnania úrovne v jednotlivých výcvikových strediskách a súčasne odbornej prípravy najlepších talentov v MVT, usporiadal Slovenský ústredný rádioklub Zväzarmu v spoluprácu s členmi

Obr. 1. Veľký talent – Jana Vozárová z RK OK3KXC Prakovce

odborných komisií MVT a TLG druhý ročník sústredenia talentov z celého Slovenska. Sústredenie sa konalo v rekreačnej oblasti na Duchonke pri Topolčanoch v dňoch 5.–11. apríla 1978. Pod dohľadom obetavých trenérov OK3YBQ, OK3YEC, OK3CAA, OK3WII a Pavla Šimku pre disciplínu OB, vedených už tradične OK3UQ, absolvovalo 20 najlepších talentov náročnú týždňovú prípravu v celkom piatich kompletných kontrolných pretekoch súťaží II. stupňa.

V garnitúre 8–14-ročných talentov si najlepšie počínal Milan Leško v RK Prakovce, OK3KXC, ktorý vo svojich 10. rokoch nenašiel premožiteľa a s veľkým náskokom zvíťazil pred svojimi staršími rovesníkmi. Prakovce slávil úspech aj v kategórii dievčat, keď zvíťazila Jana Vozárová (12 rokov) a porazila všetkých ostatných svojich súperov, vrátane väčšiny aj kategórie chlapcov. Tieto výsledky, len opäť dokumentujú vysokú úroveň práce trenéra Jozefa Komoru, OK3ZCL, aj v tejto priekopníckej práci s deťmi. Jeho hlboko prepracovaný nový systém výuky telegrafných znáčiek mu takto opäť priniesol primát.

Dobré výsledky dosiahli športovci z okr. Veľký Krtíš (Šuška, Mojiš), ktorí prekvapili dobrou prípra-

Obr. 2. Maličký Róbert Gučík z TSM Prakovce má zatiaľ problémy, aby vo svojich osmi rokoch dostal na stol, je však veľkým bojovníkom a talentom

vou v príjme a vysielaní (trenér ing. Rudolf Reich, OK3YDU). Určitým sklamaním je umiestnenie domácich (RK Partizánské) v kat. chlapcov. Česť tohto známeho výcvikového strediska zachraňovali potom už len dievčence (Tóthová a Barančeková). Pozoruhodnosťou sústredenia bola účasť 5 pretekárov vo veku 9 rokov, z ktorých najmladší Róbert Gučík mal vlastne len 8 rokov, ale príjem s tempom 50 mu nerobil väčšie starosti.

Na škodu je neúčasť pretekárov z RK Mikšová, ktorí o sebe dajú často počuť, zatiaľ pretekárov sme videli poskromne. Podakovanie za vzorne pripravené podujatie patrí OK3CGI a členom a aktivistom moderného viacboja telegrafistov na Slovensku.

OK3UQ

Máme za sebou prvý výročí nášho ustavujúciho setkání OK-YL v Olomouci. Mnoho dobrého se za tu dobu vykonalo, ale i mnohé jsme ze svých předsevzetí nespílnili. Abychom alespoň část svých nespílněných morálních povinností naplnili: dodnes nedošly dotazníky od těchto moravských a slovenských YL stanic:

OK2BAB, L. Trejbalová, Kunštát, OK2BFG, G. Babická, Karviná I, OK2BNA, M. Víková, Kunštát, OK2BSF, V. Kašková, Brno, OK2BVL, V. Lorencová, Šternberk, OK2DM, D. Šupáková, Brno, OK2MAJ, J. Vroubková, Gottwaldov-Malenovice, OK2PEP, V. Hradová, Břeclav, OK2PGQ, Dr. E. Čermáková, Brno, OK2RF, M. Kihůvková, Gottwaldov-Otrokovice, OK2SIL, I. Lasovská, Olomouc, OK2WJ, E. Lasovská, Olomouc, OK3CBF, ing. M. Švejinová, Košice, OK3CDG, E. Krumajová, Bratislava, OK3CFM, M. Kňážíková, Martin, OK3CIH, L. Nedeljaková, Prievidza, OK3CNN, H. Valkovičová, Nové Vozokony okr. Nitra, OK3DIA, M. Jankovičová, Horský Petr nr Snina, OK3IY, S. Kalická, Podbrezová, OK3TCP, O. Batochová, Nové Zámky, OK3TIP, M. Fialová, Nové Zámky, OK3TLM, M. Lauková, Zbely nr Nitra, OK3TFM, M. Lukačková, Partizánské, OK3TRP, V. Dostálová, Nitra, OK3TYL, J. Krutá, Bratislava-Trávníky, OK3YL, A. Hnatková, B. Bystřice.

Chtěla bych se obrátit na vedoucí operátéry jednotlivých kolektivních stanic a rádioklubů s prosbou, aby mi sdělili počet YL starších 15 let ve své kolektivitě. Doufám, že přistoupí k této mé prosbě zodpovědně a zašlou mi přímo na moji adresu jmenový seznam s udáním stupně kvalifikace (OK, OL, PO, RO, RP, ve výcviku). U koncesionářek prosím o připsání úplné adresy, PSČ, volacího znaku a třídy, ve které může pracovat. Jakmile dostanu seznamy, budou uvedené YL zařazeny do OK YL kartoték a budou průběžně informovány o akcích OK YL, které se budou konat. U YL ve výcviku a u RO budou o akcích informováni vedoucí operátéry.

Slatiňany – malé městečko ve východních Čechách – se pro nás radioamatérky stalo místem setkání OK YL (20. května t. r.). Část se nás do Slatiňan sjela již v předvečer setkání. Uvítali nás z organizačního výboru setkání východočeských radioamatérů, zabezpečili nám příjemné ubytování, vybavili pro nás konferenční místnost a obětavý s. Florián, OK1AHQ, nám předvedl připravenou radiostanici, zapůjčenou pardubickým rádioklubem OK1KCI. Po večeri proběhla menší organizační porada s Jožkou, OK1FBL, které se účastnily i OK1MWC, OK1DDL, OK2PGN a OK2BLI. Druhý den – 20. 5. se vstávalo brzo. Začínala mobilní minisoutěž. Druhé místo v pásmu 80 m mezi dvěma OM získala XYL Zdenka, OK1OW. Mezitím co probíhala mobilní soutěž, už se sjížděla děvčata z Čech

a Moravy. Celkem přijelo 17 koncesionářek a 1 RP, která letos získá OK koncesi. Sjelo se nás víc než jsme vzhledem k velmi nepatrné propagaci očekávaly. To, že bychom se mohly sejít a projednat další organizaci zaktivování většího počtu OK YL než dosud, jsme „upeklí“ v YL kroužku. Východočeskí radioamatéři v čele s Karlem, OK1AIJ, nám všestranně, dokonce víc než jsme vůbec očekávaly, vyšli vstříc. Těch ochotných, obětavých východočechů byla celá plejáda: Laco, OK1IQ, zapůjčil svoji anténu W3DZZ, předseda rady rádioklubu Zdeněk, OK1AIA, projednal a zapůjčil jejich radiostanici, Franta, OK1WC, vyrobil pro nás návrhy QSL pro OK5YLS, František, OK1AHQ, nám trpělivě asistoval při obsluze zařízení. Prostě bylo jich tam moc a všichni na nás byli víc než hodní a všem ze srdce za jejich pomoc a podporu ještě jednou děkuji.

To všechno jsem musela vypsat, abych navodila atmosféru, ve které jsme začaly naše organizačně pracovní rokování. Nutno konstatovat, že jsme se držely „věcí“ a neztrácely jsme čas plným povídáním. Ustanovilo se, že SSB OK YL kroužky od 1. 5. do 1. 10. se budou konat vždy ve čtvrtek od 17.30 h, od 1. 10. do 1. 5. pak v sobotu od 08.00 ráno, vždy na kmitočtu 3740 kHz. CW OK YL kroužky budou každou středu od 19.00 SEČ na 1836 kHz.

Části našeho dopoledního zasedání se zúčastnil tajemník ČURRk s. pplk. J. Vávra, který byl tak velice laskav a odevzdal diplomý Jarce, OK2UA, a Dáše, OK1DDL, za umístění na 1. a 2. místě v letošním OK YL-OM závodě. Dále jsme se s. pplk. J. Vávrou prodiskutovali důvody, proč letos odpadl řádně naplánovaný a řádně zajištěný kurs pro radiooperátéry a byl navržen plán nový – na příští rok. Tím bylo dopolední sezení skončeno. Jak bylo ohlášeno v YL kroužku, objevila se poprvé na radioamatérských pásmech nová klubová značka československých radioamatérů – OK5YLS. Začalo se na 14 MHz. Jako drobný dáreček k diplomu byla dána přednost Jarce, OK2UA, aby uvedla nový volací znak do éteru. Vše šlo podle předem hlášeného plánu. U stanice se vystřídala řada našich koncesionářek – OK2SAP, OK1FBL, OK2PGN, OK1OW, OK1OZ. ... Udělalo se celkem 160 spojení. Všem stanicím, které pošlou QSL, bude naším QSL lístkem spojení potvrzeno.

V dopoledních hodinách naše jednání pokračovalo. Projednal se CW YL kroužek pro OL a třídu C na 160 m, který povede Dáša, OK1DDL. Aby byla návaznost, zúčastní se Dáša, OK1DDL, 1x měsíčně YL kroužku na 80 m, kde se projedná průběh CW kroužků a problémy, které se časem objeví a bude nutno je řešit. Takže OK1DDL bude pojítkem mezi YL kroužkem SSB a YL kroužkem CW. V případě technických obtíží (Dáša má potíže s opravou SSB transceivru), zajistí kontakt mezi CW a SSB OK1MYL, Dáša z Hradce Králové.

Rámcové byly projednány všechny předložené návrhy a byl schválen jeden z předložených návrhů na náš OK YL klubový QSL lístek. Doufám, že tiskárna nás nenechá dlouho čekat a naši milí OM zařadí tento QSL do své sbírky.

Naše schůzka ve Slatiňanech navíc dala další podněty k zaktivizování OK YL. Je škoda, že se tohoto setkání nezúčastnila držitelka třetího místa v CW závodě – Eva, OK3CKO, která získala toto umístění pro svou kolektivní stanici OK3KII. Doufáme, že při příštím OK YL setkání, které bude příští rok v Olomouci, budou již YL z OK3 zastoupeny.

Záběry z našeho jednání i z práce stanice OK5YLS/p, natočené Československou televizí, bylo možno v barvě shlédnout 3 dny po našem setkání na televizních obrazovkách.

Na slyšenou v YL kroužcích se těší

Eva, OK1OZ.

Výsledky československého YL-OM závodu 1978:

1. Kategorie YL stanic:

1. OK2UA	4071 bod
2. OK1DDL	3384 body
3. OK3KII	2397 bodů
4. OK2KTE	2346 bodů
5. OK3CDG	2184 bodů

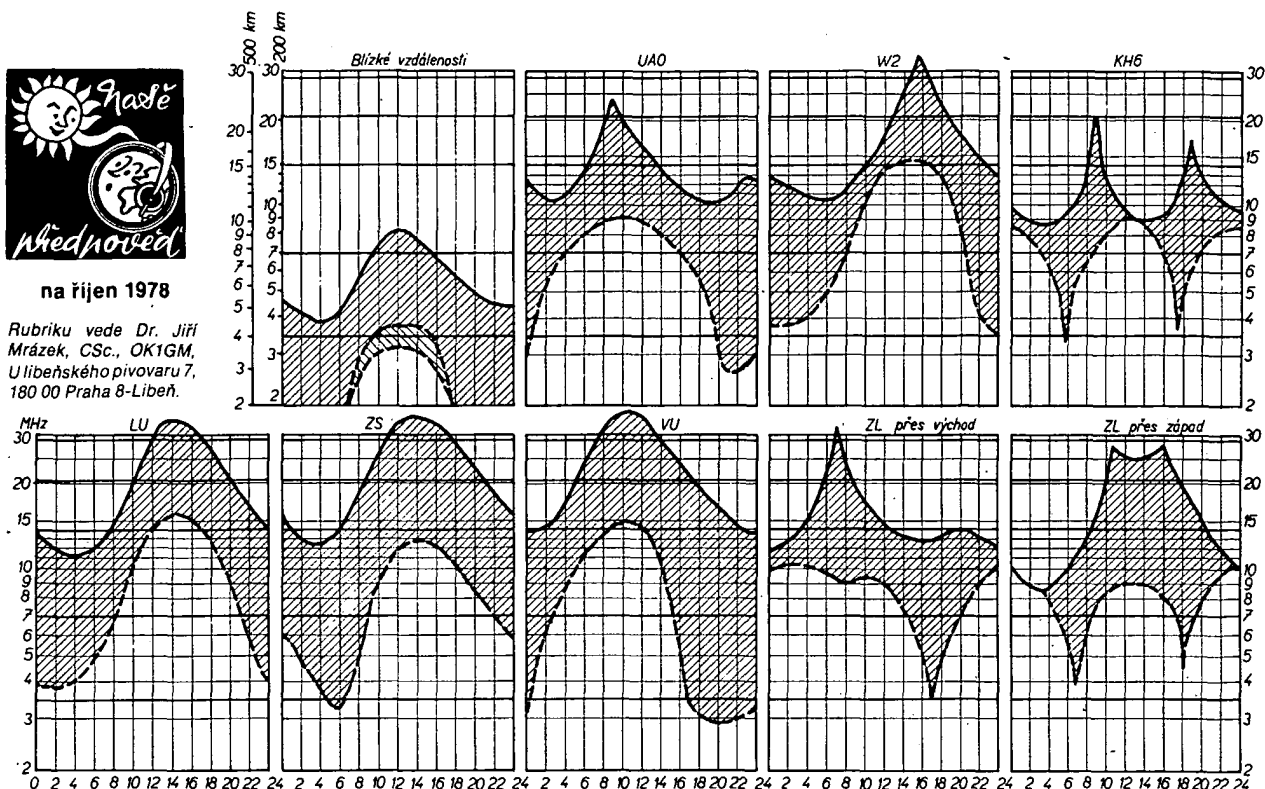
Kategorie OM stanic:

1. OK3RKA	720 bodů
2. OK3KFF	684 body

na říjen 1978

Rubriku vede Dr. Jiří Mrázek, CSc., OK1GM, U Libeňského pivovaru 7, 180 00 Praha 8-Libeň.

Už několik měsíců jsme zdůrazňovali, že v říjnu dobré DX podmínky vyvrcholí; nasvědčuje tomu dobrý vývoj sluneční aktivity i podzimní struktura ionosféry. Desetimetrové pásmo bude otevřeno téměř denně a ještě lepší situace bude v pásmu 21 MHz, které k večeru vydrží otevřeno o určitou dobu déle než pásmo 28 MHz.

Avšak neustále se zkracující den bude mít za následek, že situace v pozdějších nočních hodinách nebude v pásmech 21 a 14 MHz tak příznivá jako dosud. O to lepší bude situace v podvečer a brzy ráno; ráno sice mnoho stanic neuslyšíme, ale ty, které se objeví, budou stát za to. V podvečer bude pásmo zaplněno tradičními signály z oblasti obou amerických kontinentů. Avšak na 14 i 21 MHz bude možno zachytit DX signály i během dne

a dokonce i za poledne; na „dvacítku“ to bude prakticky celá oblast Dálného východu, zejména Japonsko. A oč budeme ochuzeni ve druhé polovině noci, to nám vynahradí pásmo 7 MHz. Na něm upozorňujeme zejména na dobu po východu Slunce, kdy po dobu jedné až dvou hodin bude otevřena oblast jihovýchodní Asie a krátkodobě i Austrálie a Nového Zélandu.

A tak se v říjnu pravděpodobně splní sen těch, kteří se ještě pamatují na to, jaké byly podmínky na podzim před jedenácti lety. Zvětšená sluneční aktivita s sebou však přináší i nevýhody: bude vzrůstat počet náhlého vymizení krátkovlnných signálů na nižších kmitočtech (Dellingerových efektů), k nimž dochází na několik minut až několik desítek minut v okamžiku sluneční chromosférické

erupce na celé Sluncem osvětlené části Země. Rovněž bude větší procento tzv. ionosférických bouří, projevujících se několikanásobným zhoršením DX podmínek zejména ve vyšších krátkovlnných pásmech následkem přechodného snížení nejvyšších použitelných kmitočtů. V praxi to vždy znamená citelné zhoršení DX podmínek, zejména v pásmech 21 a 28 MHz, která jsou na to nejchoulostivější. Znovu upozorňujeme na možnost dálkových přenosů zámořské televize vrstvou F2, k nimž může dojít zejména odpoledne až v podvečer na kmitočtech okolo 50 MHz v tzv. kládě fázi zmíněných ionosférických bouří, kdy se nejvyšší použitelné kmitočty na několik málo hodin výrazně zvyšují, než dojde k jejich konečnému několikanásobnému poklesu.

- 3. OK2LN 660 bodů
- 4. OK2QX 627 bodů
- 5. OK3TFC 540 bodů

Výsledky MR v práci na KV za rok 1977

- Jednotlivci:
- 1. OK3ZWA 67 bodů
 - 2. OK2BOB 60 bodů
 - 3. OK1JKL 53,5 bodů
 - 4. OK1IQ 53 bodů
 - 5. OK1AGI 49 bodů

- Kolektivní stanice:
- 1. OK5CRC 75 bodů
 - 2. OK3KII 66 bodů
 - 3. OK1KSO 54 bodů
 - 4. OK3VSZ 54 bodů
 - 5. OK3KAP 52 bodů

- Posluchači:
- 1. OK1-6701 72 bodů
 - 2. OK1-11861 72 bodů
 - 3. OK2-4857 63 bodů
 - 4. OK2-19749 55 bodů
 - 5. OK1-7417 33 bodů

Výsledky závodu třídy C 1978

- 1. Kategorie stanic s příkonem do 1 W nebyla obsazena.
- 2. V kategorii jednotlivců OL byla účast pouze tří stanic, proto byly stanice zařazeny dále.

- 3. Stanice s příkonem povoleným pro třídu „C“:
- 1. OL6AUE 2760 bodů
- 2. OK1DCF 2714 bodů
- 3. OK1DFV 2640 bodů
- a OK1MWA 2640 bodů
- 4. Kategorie posluchačů pro nedostatečnou účast nebyla rovněž vyhodnocena.

Rubriku vede Joke Straka, OK3UL, pošt. schr. 44, 901 01 Malacky

EXPEDICE

■ Tohoročnou sérii „najždanejších“ vhodne doplnila DX expedícia na ostrovy Cocos-Keeling, VK9, ktorú úspešne absolvovala známa amatérska dvojica – operátor Jim, P29JS, a operátorka Ann, F6CYL. Ann navštívila Jima už po druhý raz, aby mu v značnej miere vypomohla v SSB prevádzke. Koniec minulého roka strávili spolu na Salamáno-vých ostrovoch, odkiaľ si ich pamätáte ako VR4BJ a VR4YL. Solva pár týždňov po tom, uverejnili niektoré DX-bulletiny oznám, že Jim hodlá podniknúť DX expedíciu na ostrovy Cocos-Keeling, pokiaľ bude dostatok záujemcov o VK9Y. Neskoršie sme sa presvedčili priamo v éteri, že aspirantov bolo až priveľa, lebo Ann a Jim mali plné ruky práce po celé dva týždne počnúc 30. májom, odkedy boli

činní CW-SSB pod značkami VK9YL a VK9YS. Používali dva transceivery TS-820, externé VFO, koncové zosilňovače a 4 el Yagi pre 14,21 a 28 MHz. Vďaka ich výbornému technickému vybaveniu, bolo možné s nimi pracovať aj za podmienok, ktoré boli považované pod normálom. Viaceré stanice hlásia spojenia z pásiem 14 až 28 MHz, ale zatiaľ nemám k dispozícii ani jediný report z nižších pásiem KV. Operátorka Ann, VK9YL, bola aktívna len na SSB, ale Jim, VK9YS, sa tentoraz pokiaľne venoval aj telegrafii. QSL lístky pre obe stanice vybavuje F6CYL: Ann C. Koloboff, 3 Rue de l'Etang, F-78430 Louveciennes, France.

■ V minulej DX rubrike som vám referoval o DX expedícii po tichomorských ostrovoch, kam sa zatúlal Steve, DJ1US. V tom čase práve končil svoj trojtýždňový pobyt na vzácnom ostrove Niue, skadiaľ pracoval väčšinou telegraficky pod značkou ZK2AV. Začiatkom júna pokračoval v jeho cestách na Západnú Samou. Týždeň bol činný ako 5W1BM, ale podmienky boli tak katastrofálne, že solva „hrstka“ európskych stanic sa ho dovolala v pásme 21 MHz. Steve se rozlúčil s južným Pacifikom krátkou zastávkou na Americkéj Samoe, KS6, a o pár hodín pristál v Honolulu na Havajských ostrovoch. Dňa 15. júna vysielal telegraficky v pásme 21 MHz pod značkou N5SB/KH6. Hovorilo sa, že má v pláne aj ostrov Kure, ale Steve to vylúčil a povedal, že sa vracia cez Spojené štáty domov do FL. Všetky QSL lístky za jeho činnosť ako A35MB, N5SB/KH6, ZK2AV a 3D2BB cez manažéra DF2RG (adresa v AR 8/78).

■ Operátor Alex, 3B8DA, je v DX-světě známý svojími expedicemi na „susedné“ ostrovy Agalega, 3B6, St. Brandon, 3B7, a Rodriguez, 3B9. Do DXCC platila 3B6 a 3B7 ako jedna zem. Rodriguez, 3B9, sa počíta za separátnu zem. Alex navštívil v minulosti všetky tri ostrovy a tohto roku sľuboval, že to bude opäť St. Brandon, 3B7. Najprv píše správu, že musel ohlásenú DX expedíciu odložiť pre ťažkosti a dopravou. Ale zrazu sa nečakane prihlásil z ostrova Rodriguez pod známou značkou 3B9DA. Na ostrove pobudol iba od 27. mája do 2. júna a vysielal CW-SSB hlavne v pásme 14 MHz v poobedňajších hodinách. Alex povedal, že sa ešte nevzdal nádeje navštíviť neskoršie aj ostrov Agalega alebo St. Brandon. QSL lístky pre 3B9DA zasielajte na jeho domovskú adresu 3B8DA: P. Alex, Mootoo, 39 Brown Seagard Av, Vacoas, Mauritius Island, Indian Ocean.

■ Na ostrov Willis sa vrátil po jeden a pol roku operátor Bill, VK9ZM, ktorý odtiaľto pracuje SSB ako jediná amatérska stanica. Bill je na ostrove služobne a má tam zostať až do 1. decembra. Pozrite sa po ňom na nasledovných kmitočtoch: 3680, 3690, 7050, 7100, 14 165, 14 200, 21 280, 21 300 a 28 600 kHz. QSL pre VK9ZM cez VK4ABW: J. H. Wilson, Ladybird St, Kallangur, Queensland 4503, Australia.

■ V Oceánii prebehla ešte jedna „služobná“ DX expedícia, a ktorou pracovalo mnoho európskych a samozrejme i našich stanic. Koncom mája a začiatkom júna zakrúžoval klubovú stanicu KM6BI na ostrove Midway operátor Mike, syn Johna, W8TIX. Najmä v pásme 21 MHz dosahovali jeho signály extrémnej sily na CW i SSB. Pokiaľ ste pracovali v uvedenom období s KM6BI, pošlite si QSL cez manažéra W8TIX: John A. Daugherty, 1019 Lanreco Blvd, Lancaster, OH 43130, USA.

■ V Karibskej oblasti to bol XI. Svetový festival mládeže a študentsťva v Havane na Kube, ktorý bol impulzom k mnohým akciám kubánskych amatérov. Počas festivalu pracovali priležitostné stanice CL2FRC a CL2XIF. Ďalej to bola skupina členov havanského rádioklubu, ktorí podnikli expedíciu na ostrov Pinos, odkiaľ boli činní CW-SSB pod značkami CL4DX a CL4RCB. QSL cez FRC, P.O. Box 1, Havana, Cuba.

■ Na ostrovoch Turks a Caicos trávil dovolenku operátor WB2CHO, ktorý bol činný CW SSB pod značkou WB2CHO/VP. Poviššie sa venoval SSB prevádzke vo vyšších pásmach KV. QSL chcel cez W1SQB: C. J. Harris, 32 Walker Ln, Bloomfield, CT 06002, USA.

TELEGRAMY

● Stanica VR3AK býva často SSB na 14 220 alebo 14 265 kHz asi od 08.00 SEČ. QSL cez KH6AHZ: Bob Donavan, 179 Aumoe Rd, Kailua, Hawaii 96734. ● QSL pre ZL4LR/A z ostrova Campbell cez N4NX: W. T. Barr, 305 Alpine Dr, Roswell, GA 30075, USA. ● Z príležitosti 80. výročia nezávislosti Filipín pracovala stanica 4D80DU. QSL cez PARA QSL Bureau, P.O. Box 4083, Manila, Philippines. ● Počas „Týždňa ITU“ pracovala klubová stanica KR3AA. QSL cez CE3AA. ● Bývalý 5R8BD je teraz činný ako J28BD. Adresa: P. Detrau, P.O. Box 1465, Djibouti, Rep. of Djibouti. ● Op Song, HM3LR, pracuje často CW na 21 025 kHz asi od 15.00 SEČ. QSL žiada cez WA6OET. ● Z Minami tori Shima je aktívny JD1YAA. Zdržuje sa CW okolo 21 030 kHz od 15.00 SEČ. QSL cez JA1WU. ● Op VP2IE pracuje CW-SSB na 14 MHz od 23.00 SEČ. QSL na P.O. Box 440, Tortola, British Virgin Islands. ● Bývalý VP8OA, ZB2DN a ZD8RR je na Bermudách ako VP9IR. Adresa: Ron Roden, P.O. Box 151, Hamilton 5, Bermuda. ● Poznaťte si nové W6 QSL – bureau: P.O. Box 1460, Sun Valley, Calif. 91352, USA. ● Z Guayany je činný WB6MID/8R3. Adresa: A. A. Touchette, P.O. Box 893, Georgetown, Guyana. ● Op Bill, K1MM, bývalý WA1JKJ, vlastné povolenie vysielal z ostrova San Felix, CE0X. Predbežný termín DX expedície je stanovený na koniec novembra. ● Od 27. októbra do 6. novembra plánujú DX expedíciu na ostrov Chatam operátori z W6 a ZL. Pravdepodobné volacie značky: ZL3CQ/C a ZL3YV/C. Chcú byť činní CW-SSB v pásmach 1,8 až 28 MHz a cez Oscara. ● Team pod vedením N0TG ohlásil DX expedíciu na ostrov Navassa. Predpokladaný termín: od 26. novembra do 4. decembra. Hodlajú pracovať prevážne CW vo všetkých pásmach KV. Možno budú používať nový prefix pre Navassu, KP1.

Malacky 22. 6. 1978

prečteme si

Katys, G., P.: OPTOELEKTRONICKÉ ZPRACOVÁNÍ INFORMACE. Z ruského originálu Opticko-elektronnaja obrabotka informacii vydaného nakladatelstvom Mašinostrojenie v Moskvě roku 1974 přeložil Ing. M. Jiráček, CSc. SNTL: Praha 1978. 480 stran, 296 obr., 6 tabulek. Cena brož. Kčs 52,-, váz. Kčs 60,-.

Optoelektronika, vyznačující se komplexním použitím optických a elektronických prvků, nabízí nové možnosti při řešení problémů, vznikajících s neustálou rostoucí množstvím informací a nároků na jejich zpracování. Autor v knize shrnuje poznatky z této oblasti; popisuje metody a systémy optoelektronického zpracování informací, fyzikální jevy, využívané u různých optoelektronických prvků a zařízení a zásady konstrukce těchto zařízení, přičemž zachycuje stav tohoto oboru z doby asi před osmi až deseti lety. U nás nebyla zatím v technické literatuře oblast optoelektroniky souborně zpracována, proto se tato publikace může stát základním materiálem k podrobnějšímu studiu všem inženýrsko technickým a výzkumným pracovníkům v oboru optoelektroniky, zejména se zřetel na zpracování informací.

Autor rozdělil obsah knihy do dvou částí. V první z nich popisuje principy soustav optoelektronického zpracování informací (pozornost věnuje zejména holografické metodě) a technické prostředky konstrukce optoelektronických soustav; ve druhé části popisuje optoelektronické systémy výpočetní, sledovací a soustavy pro analýzu obrazů. Překladatel doplnil text třetí částí, v níž pro doplnění nových poznatků, získaných v časovém období od vydání originálu knihy, uvádí nové aplikace i některé další doplňky, usnadňující studium našim zájemcům, kteří by jen obtížně mohli sehnat doporučenou literaturu. Zabývá se v ní odklonem svazku a modulací optického záření, optickým spojením, optoelektronickými materiály, integrovanou optikou a číselným zpracováním obrazových dat. Pro naše pracovníky z oboru optoelektroniky bude jistě vítanou informací bohatý seznam literatury ze šedesátých a první poloviny sedmdesátých let.

Knihy je určena inženýrsko technickým a výzkumným pracovníkům v oboru optoelektronického zpracování informací a její studium předpokládá znalosti z oboru na úrovni vysokoškolského vzdělání.

—JB—

Novák, M.: INTEGROVANÉ FUNKČNÍ BLOKY. SNTL: Praha 1978. 364 stran, 303 obr., 7 tabulek. Cena váz. Kčs 55,-.

Vývoj mikroelektroniky v současné době určuje tempo technického pokroku nejen v samotné elektronice, ale v celé řadě dalších oborů celospolečenského významu. Rozvoj mikroelektronických technologií přinesl zásadní změnu v návrhu elektronických obvodů i systémů. Výhody velké úspory lidské práce, radikálního zmenšení rozměrů elektronických zařízení a možnosti realizace velmi složitých celků zcela zastínily jedinou nevýhodu elektronické integrace – nemožnost realizovat všechny druhy dosud běžných součástek. Tento nedostatek se řeší úspěšně novou koncepcí obvodů.

Zatímco dosud u nás vydávané publikace o mikroelektronice byly zaměřeny zejména na problémy fyzikálně technické, autor nové knihy, známý čs. odborník v oblasti analýzy a syntézy obvodů, se teoreticky zabývá především problematikou návrhu integrovaných obvodů (funkčních bloků), používanými optimalizačními metodami a využitím počítačů k návrhu.

Obsah je rozdělen do osmi kapitol. První z nich je stručným úvodem do problematiky integrovaných obvodů. Ve druhé kapitole seznamuje autor čtenáře se základními technologiemi, užívanými při výrobě integrovaných obvodů. Další kapitola, nazvaná Prvky integrovaných funkčních bloků, obsahuje popis vlastností a způsobů realizace jednotlivých prvků a vytváření jejich modelů, důležitých pro analýzu a syntézu obvodů. Ve čtvrté kapitole se autor zabývá zásadami řešení integrovaných obvodů – koncepcí bloků, ekonomickými hledisky, otázkami spolehlivosti a fyzikálními mezemi realizace integrovaných obvodů. Samostatná kapitola je věnována základům teorie citlivosti a tolerancí, velmi důležité pro hospodárnost a jakost výroby; řeší vztahy mezi odchylkami jednotlivých součástek od jmenovitých hodnot a odchylkami skutečných vlastností integrovaných funkčních bloků od vlastností požadovaných. Šestá kapitola pojednává o návrhu integrovaných obvodů

pomocí počítače. Autor v ní seznamuje čtenáře s vývojem a významem různých metod návrhu, se způsoby analýzy obvodových modelů a soustav, s optimalizačními metodami a s programováním úloh, souvisejících s návrhem integrovaných bloků. Poslední dvě kapitoly jsou věnovány problematice a popisu základních logických a lineárních integrovaných funkčních bloků.

Pro další studium uvádí autor pečlivě zpracovaný seznam literatury (401 titulů). Text doplňuje rejstřík a seznam použitých zkratk a symbolů.

Knihy M. Nováka je velmi cenným příspěvkem naší technické literatuře. Publikace vyšla v rámci Teoretické knihovny inženýra – je určena především pro výzkumné a vědecké pracovníky, popř. inženýry, zabývající se touto problematikou. Dokonale ji tedy využije čtenář se značnými teoretickými znalostmi, zejména z oblasti analýzy (syntézy) elektrických obvodů a programování. Výklad má však velmi dobrou logickou a systematickou stavbu a je dostatečně srozumitelný, aby se z knihy mohli poučit i další zájemci o tuto perspektivní oblast elektroniky.

—JB—

četli jsme

Radio, Fernsehen, Elektronik (NDR), č. 5/1978

Norma NDR TGL 28 660, Hi-Fi výrobky bytové elektroniky – Teoretické úvahy o tahu pásku u kazetových magnetofonů – Zlepšení snímací charakteristiky u magnetofonu ZK 120 T – Stereofonní přenos na středních vlnách – Vliv technických parametrů na přenášené informace v uzavřených televizních okruzích – Rozmítací pro mezifrekvenční kmitočty – Jednoduchý laboratorní zkoušeč číselnicových integrovaných obvodů – Počet kanálů a přeslech u multiplexních vědrových pamětí – Technika mikropočítačů (10) – Pro servis – Průmyslový design na VIII. výstavě umění NDR – Informace o polovodičích 145, 146: luminiscenční číselnicový zobrazovací prvek VQB 37 – Matice RGB, integrovaný obvod A 231 D – Integrované stabilizátory napětí – Konstrukce, princip činnosti a rozšíření použití integrovaných obvodů pro kapesní kalkulátory – Integrovaný obvod U 501 D, paměť konstant programovatelná maskou – Určení pracovního bodu u stupňů s vazbou RC – Ochranné zapojení pro termostat – Lineární elektronický teploměr s číselnicovým udajem – Číselnicové tvoření rozdílů dvou kmitočtů – Nové optoelektronické součástky z PLR.

Rádiotechnika (MLR), č. 6/1978

Integrované nf zesilovače (13) – Transceiver RT-25 pro pásmo 80 m (7) – Připravte se na sezónu Es! – Počítání QRB na programovatelném minikalkulátoru – Technika vysílání pro začínající amatéry (22) – Amatérská zapojení: preselektor, VFO pro transceiver 80/40 m, jednoduchý přijímač pro ROB – TV přijímač ESTAMAT 419 – Generátor pilotního napětí pro osciloskop – Kurs televizní techniky – Činnost obvodů AVC – Zajímavosti: IO pro odstranění „duchů“ v TVP, sodík jako materiál pro vodiče, směr vývoje žárovek, piezoelektrický spínač – Údržba akumulátorů (5) – Magnetofon ZK 140 T – Posouváč fáze – Měřeni s osciloskopem, generátor pilotního napětí – Údaje TV antén.

Radioamator i krótkofalowiec (PLR), č. 5/1978

Z domova a ze zahraničí – Televizní hry – Elektronický hudební syntezátor (2) – Přijímač pro amatérská pásma (2) – Automobilový přijímač ECHO – Připojení magnetofonu k rozhlasovému přijímači – Výměna transformátoru snímkového rozkladu a vychylovacích cívek v TVP Record W307 – Indikátor napětí akumulátoru pro motoristy – Elektronický regulátor napětí automobilového alternátoru.

Radio, televizijska, elektronika (BLR), č. 5/1978

Patnáct let institutu pro radioelektroniku – TVP s televizními hrami Sofia 23 – Televizní kamera s elektrostatickým vidikonem – Měřič nelineárního zkreslení – Použití IO pro kalkulátory v měřiči

technice – Tranzistorový zesilovač s výkonem 600 W – Výškový reproduktor třídy Hi-fi – Dvoupásmová reproduktorová soustava – Tuner třídy Hi-fi Studio 2 – Rozšíření možnosti použití mikrofonu – Elektronický systém SAV-2 pro použití v zemědělství – Elektronický systém Kedr ke kontrole setí – Elektronický systém SEAC pro zemědělství – Analyzátor skupin impulsů – Automatické spínání osvětlení – Jednoduchý krystalem řízený oscilátor s IO TTL.

Funkamateu (NDR), č. 6/1978

Stereofonní přístroje ze SSSR – Anténní zesilovač pro IV. a V. pásmo – Automatické spínání a vypínání AFC – Korekční zesilovač pro mikrofonní vložku HS-59 – Nf zesilovač s integrovaným obvodem A211D – Astabilní multivibrátory s velkou strmostí čela impulsů – Digitální voltmetr – Krystalem řízené hodiny s obvody TTL – Automatické přepínání na záložní baterii – Zapojení s luminiscenčními displeji – Servosystém pro otáčení antény – Tranzistorový transceiver CW/SSB (3) – Jednoduchá zapojení pro začátečníky – Dvojitý koncový stupeň – Rubriky.

ELO (NSR), č. 6/1978

Aktuality – Viděno elektronickými brýlemi (veletrh v Hannoveru) – Nesnáze kolem amatérského vysílání – Obrácení směru pohybu serva – Integrovaný obvod MM 5865 – Připojení automobilového přijímače a občanské radiostanice do společné antény – Univerzální směšovací pult Hi-fi – O telefonech – Světící označení nevidomých osob – Jak se vyvarovat chyb při amatérské stavbě nf zesilovačů – Co je to preemfáze – Decibely v teorii a praxi (konstrukce aktivního děliče po skocích 1 dB) – Jednoduchá logika (12) – Stanice v pásmu KV, dobře slyšitelné v NSR.

ELO (NSR), č. 7/1978

Aktuality – Elektronická výstroj lodi Finnjet – Elektronická kostka bez mechanických ovládacích prvků – Meteorologická družice Meteosat – Zajímavé integrované obvody: DF 320 – Přesné měření mezivrcholových napětí – Univerzální směšovací pult Hi-fi (2) – Zkoušeč baterií – Proč Hi-fi stereo? – Amatérské reproduktorové soustavy – Jednoduchá logika (13) – Stanice v pásmu KV, dobře slyšitelné na území NSR.

Funktechnik (NSR), č. 6-7/1978

Ekonomické rubriky – Informace o nových výrobcích – Krátký kurs antén (6) – ADC 2, zařízení firmy Wega k elektronickému napodobení akustického vlivu prostoru – Nové modely přijímačů BTV série Super Color – Krátké informace o nových měřicích přístrojích – Nové pomůcky – Transceiver SSB/CW pro pásmo 40 a 80 m – Výkonové tranzistory – Impulsové transformátory s feritovými jádry – Problematika ozvučování prostorů (2) – Využití magnetorezistivního jevu v magnetickém záznamu – Koncepce zařízení pro příjem televizního signálu z družic – Přínos pulsní kódové modulace pro techniku Hi-fi.

Funktechnik (NSR), č. 8/1978

Ekonomické rubriky – Krátké informace o nových výrobcích – Nové typy zařízení pro dálkové ovládání modelů – Nové konvertory pro příjem TV – Současný provoz šesti bezdrátových mikrofonů – Montážní celky přijímačů BTV (6), obvody pro korekci konvergence – Součástky pro elektroniku (19), keramické univerzální spínací diody – Zapojení PLL s integrovanými obvody – Krystalem řízený generátor signálu obdélníkového průběhu s číslicovou volbou kmitočtu – Pohled do zákulisí TV studia (3), osvětlovací technika – Nové středisko technických informací – Krátké informace o nových součástkách – Cesty k dosažení optimální jakosti výrobků.

Funktechnik (NSR), č. 9/1978

Ekonomické rubriky – Krátké informace o nových výrobcích: TV hry „Odyssey 2100“, přijímače BTV,

přijímače třídy Hi-fi, kombinované přístroje – Krátký kurs antén (7) – Nové měřicí přístroje – Dilenské ss napájecí zdroje – Reproduktorové soustavy s novým typem kalotových reproduktorů – Porovnání spolehlivosti elektronických a tranzistorových TVP – Problémy ozvučovací techniky (3) – Dimenzování kondenzátoru, přemostujícího emitorový odpor (dopřívky).

I N Z E R C E

První tučný řádek 20,40 Kčs, další 10,20 Kčs. Příslušnou částku použijte na účet č. 88-2152-4 SBCS Praha, správa 611 pro Vydavatelství Magnet, Inzerce AR, 113 66 Praha 1, Vladislavova 26. Uzavěrka tohoto čísla byla dne 29. 6. 78, do kdy jsme museli obdržet úhradu za inzerát. Neopomeňte uvést prodejní cenu, jinak inzerát neuveřejníme. Upozorňujeme všechny zájemce o inzerci, aby nezapomněli v objednávkách uvést své pošt. směr. číslo.

PRODEJ

Varikap 4, 8, 12tice BB109G (120, 250, 380), 3, 4 – KB105A, 4KB109G (30, 40, 60), KA501, 502, KA2065, 136, 236 (3, 5, 8, 8, 9), KZ774 (14), AF239S, 240S, BFY90, KF525 (80, 50, 80, 19), BFW16A – 1200 MHz/1,5 W: 2N3866 – 800 MHz/5 W (120, 120), GF505, 507, GT328A (25, 30, 35), KD602, 5NU74, KUY12 (45, 70, 170), všepásmový kanálový volič (600). P. Vician, Kosihoce 144, 991 25 p. Čebovice, okr. Velký Krtíš.

Prodáme nejvyšší soc. organizaci převodem (objed. – faktura) půstopy Revox A 77 (17 000). Hlavíčky dva roky staré. Technické a organizační podrobnosti zašleme na vyžádání. Fonoklub ZO MV SSM, 040 32 Košice 11, poštová schránka 41.

2N3055 (60), MAA550, 661 (15, 75), KT701, 782 (50, 85), KZ709, 710, 714, 724 (4, 10), KF124 (8). Kúpim VKV diel podľa AR 2/77, len 100% stav. J. Sándor, Hltny 108/C, 010 00 Žilina.

Sadu NICd 8/500 zdrojů úplné rovné (700). Vlad. Kudrna, Orlová 3 č. 842, 735 11, okr. Karviná.

MH7400, 74, 90 (20, 60, 110), MAA723 (80), KU605 (80), 155NU70 (87), 102NU71 (4), OA5 (80), M. Greiner, Hočimínova 13, 102 00 Praha 10.

Cuprextit 1 dm² (4), 6,50 Kčs. F. Smid, 798 46 Dešná 72.

Nový stereo zes. TW 40B 2 x 20 W (2200). V. Rešl, tř. Míru 123, 370 00 Č. Budějovice.

Tuner – zesilovač Sony STR 6046, citl. na VKV 1,4 µV, rozsah 30 až 40 000 Hz, zes. 2 x 30 W (9000). Jarosl. Bernátek, tř. Sov. arm. 1002, 751 31 Lipník n. B.

Model. materiál 4 časovače + 2 ks Az, 3 ks Ai (asi 500). M. Rynda, 391 65 Bechyně 660.

Magnetofon B 5, dva pásky AGFA, mik. AMD200 (1100), 3tón. zvonec + sieť. zdroj (190), bar. hudba AR 9/73 s KT714 (900), RC aparat. pojizdné (1400), X-tal 27,060 MHz (160), balza (480), čas. AR/76, 77 A+B komplet (140), komplet. prop. RC súpravu, 4 funkcie, zár. + servis (5800) a iné, zoznam zašlem – končím, kúpim obč. stanice VKP 050 i iné. E. Duriník, Vlčice B-1/VI, 010 00 Žilina.

RA 49, AR 52 – 76, ST 55 až 75, RK 70 až 73, různá čísla a knihy z radiotech. Seznam zašlu (2 až 3 Kčs/číslo). Milan Poláček, Nová Dědina 91, 768 21 Kvasice.

Konvertor FM, OIRT – CCIR (170). V. Pantlík, Kárníkova 14, 621 00 Brno.

Kompletní párovane tranzistory 2N3055/MJ2955 (250). K. Tarantík, 330 07 Družstevná 15, okr. Plzeň-sever.

KT774 4 ks i jednotliv. (150 Kčs/ks). I. Kováč, Banická 19/3, 971 01 Prievidza.

Radio Euridika II (v záruce) s VKV – OIRT – CCIR (1200), 2 ks repro box 8 Ω, 15 W, 20 l, dvojpásmové (900). Viliam Tichý, Jánska 11, 900 81 Senkvice, okr. Bratislava.

IO MC1312P, 1314P, 1315 – orig. bal. (800), 2 páry KD602 (40), rad. prij. QUARZ – SV, KV (250), R. Čaj. souč., koupim mgt A3 – na souč. Napište. S. Pisklák, sídl. Náchod 2672, 390 01 Tábor.

Mix pult (12 mono, 6 stereo vstup.), vhodný pre hud. sk. (2000), radiomagn. Philips (2000), mgt Sonet + 20 pásiék vo výb. stave. J. Došek, Ursínyho 9, 801 00 Bratislava.

Digitální hodiny – hod., min., sek. (2200). Jan. Kostřáb, 277 11 Neratovice 1057/10, okr. Mělník.

Odkouš. zeal. + část čas. zákl. + kompl. dok. osc. RIM 2x30 mV, 11 MHz (4700), 2x TDA2020 + spoje + chlady (550), TCA730 (480). Ing. K. Hejduk, Zlatnická 12, 110 00 Praha 1.

µA741, 748 (60, 100), SN7475, 7490, 7447, 74141 (60, 70, 90, 80), XR1310P, TBA120S (190, 120), SFE trojice (180), IO na tel. hry AY3-8500 (780), LED displej 20 mm (220). St. Kalous, Nuselská 70, Praha 4.

AF379, AF239S, AF139 (130, 100, 40), BF900, BF905 (140, 160), BFY90, BFX69 (105, 95), ker. filtry SFE 5,5

SFD 455D, SFW 10,7 (50, 75, 145), hybrid. nf zesil. STK 025 35 W + schéma (715), IO pro TV hry AY3-8500, CM4072 (850, 50) viz AR 4/78, IO pro model NE543K (245), diody LED – Siemens Ø 3a Ø 5 čer., žl., zel. (18), antény VKV – CCIR, OIRT 11 pr. – zisk 16 až 18 dB (600), pro kanály 21 ÷ 60, 35 pr. zisk 18 dB (500) + změnění signálu. M. Krejčí, Dobrořovičská 46, Praha 10, tel. 77 37 834.

Vyk. tranz. p-n-p-n-p-n páry: MJ2501/MJ3001 Darlington, 150 W parametry v RK 5/72 (300), MJ2841/MJ2941 150 W, 10 A, 80 V (260), MJE2955/MJ3055 plastík (210), BD139/BD140 12,5 W, 3 A buďče (125), 2N3055 (90), BF320 vstupní p-n-p, vf, nš (65), µA741 (50). T. Mastík, Obránců míru 82, 170 00 Praha 7, tel. 37 19 97.

VKV tuner CCIR amat. tranzistorový (1300), nf generátor tranzistorový (800); nf osciloskop TESLA (1000). M. Kop, Zárubova 493, 142 00 Praha 4-Lhotka.

Extr. nízkouš. vf tranzistory 2x BFR15A (350), vhodné pro antén. předzesil. pro dálkový příjem. J. Schübl, Budějovičská 246, 142 00 Praha 4.

TV – tenis podle AR/B (1900), obraz. 13LO371. (250). Ing. J. Kuncí, 338 01 Holoubkov č. 42.

IC: SQ dek. MC1312P, 1314P, 1315P (800), funkční gen. ICL 8038 (300), 2x TDA2020 (4300), jedn. čísla Funkschau 78 (35). Funkschau roč. 77 výměním za katalogy souč., nebo prodám. Ing. Šik Petr, Nám. Pařížské komuny 5, 140 00 Praha 4.

C-MOS 4017 (90), IO televizní hry AY-3-8500 (650), NE555 (50), LM3900 (65), 7seg. displej 15 mm (190). Timonova T., V Cibulkách 9, 150 00 Praha 5.

KOUPĚ

Osciloskop. Jen dobrý. J. Piroch, Jindřišská 5, 110 00 Praha 1.

L. kond. 2x 380 pF, trimr WN79025, 1 PK 85482 (77), 1PK59012. P. Bobek, Želivského 2, 736 01 Havířov 2.

Komunikační přijímač Lambda IV, spolehlivý, nebo jakýkoli RX na amatérská pásma KV. Udejte popis a cenu. P. Skácel, Koválovic 57, 798 29, okr. Prostějov.

Hodinový IO MM5318, 5314, e1109, MK5362 apod. displ. LED v. čísla 10 – 20 mm, popis, cena. Raději výměnou za jiný mat. Jen písemně! Hubsch M., Na Rozhledu 197, 400 03 Ústí n. Labem.

RX Lambda 5, jen kvalitní. Karel Vaníček, Nová Ves u Pláně 10, 403 25 Homole, okr. Ústí n. Labem.

Spárované krystaly 27 MHz – 2 páry, 8 ks zásuvek k servům Varioprop – kulatá serva Varioprop i Micro, bez elektroniky. Stavebnici Graupner Cirrus, laminátové trupy na VSO-10 a ASW 17, lanovody Graupner, plánek 59s Taylor cat F2. V. Strýček, 696 03 Dubňany 127.

Obrazovku 7QR20, B10S401, KC507, MAA723. J. Zezula, Mětickova 40, 621 00 Brno.

Ladící kondenzátor vzduchový 5 + 24 pF. J. Uher, Ponětovice 66, 664 51 Šlapanice.

3 jap. mf trafa 7 x 7 mm (červená, žlutá, bílá), 1 ks krystál 27,120 MHz. J. Švajdleník, Odbojářov 10, Trenčín.

Rotor k natáčení antény firmy Stolle na 12 V nebo 24 V. Anténní předzesilovač na VKV CCIR. Popis a cena. Jan Horňák, A. Zápotockého 380, 261 02 Příbram VII.

2 páry Si komplementárních tranzistorů: P_C = 50 ÷ 100 W. Ing. S. Sikora, Křístkova 16, 716 00 Ostrava – Radvanice.

PU 120, dobrý stav. Petr Hárovník, Dukelská 645, 391 02 Sezimovo Ústí II.

IO 16B15 – Sony. Tomáš Ransdor, Hostouňská 16, 160 00 Praha 6.

Minipřijímač s naslouchátkem do ucha. Pfeučil, Osamocená 441, 160 00 Praha 6.

Tuner ST 100 i poškozený. Karel Štefl, 675 31 Jemnice 872.

1 pár KD607/KD617, 2 páry KFY46/KFY18, 4x MAA748 (µA748), 8x tantalové elektrolyty 47M. A. Bokor, Oblouková 24, 917 00 Trnava.

7QR20 i použitou. Dr. Z. Kalhous, Fibichova 51 537 02 Chrudim.

VÝMĚNA

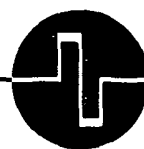
DU-5, Omega I, II, Ferramet a DHR-5 za různé IO, keramické filtry, dvoubázové fety. P. Gondáš, bogorodická 1/8, 984 01 Lučenec.

Tov. rozmitáč BM419 s přísl., 15 ÷ 230 MHz, za kvalitní RX (Grundig aj.), prod. AR 73 (40). Dopisem. Stillip, Slovanská 6, 302 00 Plzeň.

Laboratorní wattmetr el. dyn. tř. přesn. 0,2, r. v. 1965 za kap. kalkulátor. J. Suchý, Paděliky 2, 642 00 Brno.

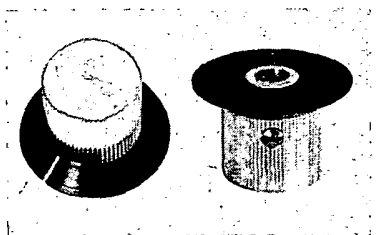
IDEÁLNÍ STAVEBNÍ PRVEK

pro elektroniku
a přesnou mechaniku

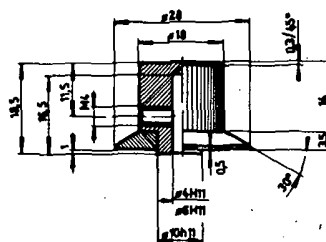

KOVOVÉ PŘÍSTROJOVÉ KNOFLÍKY

K 186 a K 184
na hřídele Ø 6 a 4 mm

- pro přístroje HIFI-JUNIOR
- pro elektronická měřidla
- pro mechanické aplikace
- pro jiné zesilovače a tunery
- pro amatérské experimenty
- náhrada nevhodných knoflíků

Základní těleso z polomatného legovaného hliníku má vroubkovaný obvod pro lehké, ale spolehlivé uchopení. Robustní stavěcí šroub M4 zajišťuje pevné spojení bez prokluzu i na hladkém hřídeli bez drážky. Ani při silovém utažení knoflík nepraská, jak se to stává u výrobků z plastických hmot. Zvýšená středová patka se opírá o panel a vymezuje mezeru 1 mm mezi panelem a obvodem černého kónického indikačního kotouče. Bílá ryska na kotouči (je o 180° proti šroubu) tak umožňuje snadno a bez paralaxy rozeznávat nastavenou informaci. Moderní, technicky střizlivý vzhled a neutrální kombinace přírodního hliníku s černou a bílou dovolují použít tyto knoflíky v libovolně tvarovaném i barevném prostředí.

MALOBCHODNÍ CENA ZA 1 ks: 13,70 Kčs
Prodej za hotové výhradně v prodejně Elektronika. Poštou na dobírku nezasíláme.
Prodej za OC i VC (bez daně). Dodací lhůty:
Do 1000 ks ihned ze skladu, větší počty a prodej za VC na základě HS.

obchodní označení	určeno pro hřídel	číslo výkresu	číslo jednotné klasifikace
K 186	Ø 6 mm	992 102 001	384 997 020 013
K 184	Ø 4 mm	992 102 003	384 997 020 014

ELEKTRONIKA

podnik ÚV Svazarmu
Ve Smečkách 22, 110 00 Praha I

telefon: prodejna 24 83 00
odbyt (úterý a čtvrtek): 24 96 66
telex: 121601

VÁM POŠLE NA DOBÍRKU:

Pište na adresu:
Zásilková služba TESLA,
p. s. 46
688 19 UHERSKÝ BROD

Velmi žádané přenosné televizory Junost' o úhlopříčce 31 cm (velikost obrazu 195 x 257 mm) – dříve za 3040 Kčs, nyní za 2600 Kčs, umožňují přijímat I. program na vlastní anténu televizoru, II. program na společnou TV anténu. **ABYSTE NA NÍ NEBYLI ZÁVISLÍ,** nabídneme vám kanálový volič UHF za 320 Kčs, který si necháte do televizoru zabudovat. Televizor i volič můžeme poslat na dobírku.

I na starším typu stolního televizoru můžete sledovat II. TV program pomocí pevného měniče frekvence.

Vyberte si z naší nabídky měničů ten, který vyhovuje vašim místním podmínkám příjmu TV signálu, protože měniče jsou určeny vždy pro 1 příslušný kanál. Až do doprodání zbytku zásob vám můžeme poslat na dobírku tyto převody: 22/4, 24/4, 25/4, 26/4, 27/4, 29/4, 30/4, 31/4, 32/4, 34/4, 35/4 a 36/4. Jednotná cena 330 Kčs.